Bij den *Uitgever* dezes L. VAN ES, zijn gedrukt, of te bekomen:

Alle de Ontleedkundige Platen van B. EUSTACHIUS, met eene Verklaring derzelve, vervaardigd onder toezicht van A. BONN, Hoogleeraar in de Ontleed- en Heelkunde aan de Doorluchtige School te Amsterdam, met 47 fraaije platen in groot folio. . . . . *f* 12 : - : -

Hetzelve Werk in nette halve eng. band. *f* 14 : - : -

SCHAARSCHMIDT, Ontleedkundige Tafelen. Tweede verbeterde Druk, verrijkt met eene uitvoerige Bladwijzer en Aanhalingen van B. EUSTACHIUS, 1801, gr. 8vo. . . . *f* 3 : - : -

J. J. PLENK, Ontleedkunde, 2 deelen. . *f* 2 : 12 : -

J. F. BLUMENBACH, *Physiologie* of Grondbeginselen der Natuurkunde van den Mensch, *Amst.* 1807. met pl. gr. 8vo. . . . . *f* 3 : 18 : -

—————— aangeboorene verscheidenheid van het Menschelijk Geslacht, met pl. *Harderw.* 1801. met pl. gr. 8vo. . . *f* 2 : 10 : -

J. MACQUET, *Pathologie*, of Ziektekunde; eene beschouwing van het Menschelijk Ligchaam in den Ziekenstaat. Met eene Aanprijzende Voorrede door J. E. DOORNIK Med. Doct., *Amst.* 1808, 3 deelen, gr. 8vo. . . . *f* 3 : 16 : -

J. J. PLENK, Oefenende Heelkunde. . *f* 1 : 16 : -

D. VAN GESSCHER, Hedendaagsche Oeffenende Heelkunde, 3 deelen, met 40 platen en Register geheel kompleet, in groot quarto. . *f* 24 : 10 : -

—————— Beginzelen der Heelk. *f* 1 : 16 : -

J. J. PLENK, *Materia Chirurgica*, of Voorraad van Geneesmiddelen, gerangschikt en beschreven, naar derzelver Heelkrachten. Nieuwe Uitgave met een Aanprijzende Voorrede door A. BONN, Hoogleeraar in de Ontleed- en Heelk. 2 deelen, in gr. 8vo. . . . *f* 3 : - : -

H. BASS, over de Verbanden, verbeterd door F. BUCHNER, Heel, Oog, en Stads Breukmeester te Amsterdam, met 20 platen, gr. 8vo. *f* 2 : 16 : -

J. J. PLENK, over de Venusziekten, met de recepten. . . . . *f* 1 : 10 : -

—————— over de *Kwik* in de Venusziekten. . . . . . *f* - : 12 : -

HANDLEIDING

TOT DE

MATERIES MEDICA,

OF

LEER DER GENEESMIDDELEN,

DOOR

H. J. VAN HOUTE,

Med. Chir. et Art. Obst: Doctor

te Amsterdam.

TE AMSTERDAM, BIJ

LODEWIJK VAN ES,

1817.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

VOORBERIGT.

Er worden wel vele Handboeken over de leer der Geneesmiddelen gevonden, dan daar deze meest buiten 's lands gedrukt, en in eene vreemde taal geschreven zijn, en vele Heelmeesters, die ten platte lande de Geneeskunst uitoefenen, dikwijls niet in staat zijn, zich van deze, meestal kostbare, werken te voorzien, of dezelve te verstaan, zoo werd ik door den Uitgever dezes aangezocht, eene beknopte handleiding tot de Materies Medica *te vervaardigen, een werkje waarvan de vervaardiging zoo veel te noodzakelijker was, daar het kleine, en zoo algemeen gezogte, van den Hr.* BICKER, *zoo wel als het meer uitvoerig Handboek van den Hoogleeraar* YPEY, *geheel zijn uitverkocht.*

Kortheid was eene vereischte die ik zoo veel mogelijk moest in het oog houden, waarom ik ook niet alle, maar slechts de voornaamste en meest

gebruikelijke geneesmiddelen heb uitgekozen. Ook heb ik in derzelver verhandeling de door BICKER *en* YPEY, *gekozene verdeeling der geneesmiddelen, volgens derzelver voornaamste werking gevolgd, wijl de leerlingen zoo wel als die beoefenaars der Geneeskunde, waarvoor dit werkje geschikt moest zijn, door de genoemde werken eenigermate aan die verdeeling gewoon zijn.*

Ben ik overigens in het doel, dat ik mij met de vervaardiging van dit boekje had voorgesteld, geslaagd, en bedient men er zich met vrucht van, dan zal ik mijne moeite rijkelijk beloond achten.

HOOFDCLASSE

DER

GENEESMIDDELEN.

I. Braakmiddelen.

II. Zachtwerkende laxeermiddelen.

III. Sterkerwerkende purgeermiddelen.

IV. Pisdrijvende middelen.

V. Zweetdrijvende middelen.

VI. Wormen-afdrijvende middelen.

VII. Stonden-drijvende middelen.

VIII. Windbrekende middelen.

IX. Niezing-verwekkende middelen.

X. Speekselvloed-verwekkende middelen.

XI. Verkoelende middelen.

XII. Oplossende middelen.

XIII. Weekmakende middelen.

XIV. Versterkende middelen.

XV. Zamentrekkende middelen.

XVI. Zuurtemperende middelen.

XVII. Krampstillende middelen.

XVIII. Verdovende middelen.

XIX. Bijtmiddelen.

DRUKFOUTEN.

Bl.	14	*reg.*	11	v. o.	*ſtaat*	hande	*lees* handel
—	19	—	5	v. b.	——	zijns	— zijne
—	21	—	8	——	——	geeſt van	— geeſt men van
—	—	—	7	v. o.	——	*colocynhi*	— *colocynthi*
—	30	—	14	——	——	zoetachtigen	— zoutachtigen
—	32	—	3	——	——	geene	— eene
—	36	—	6	——	——	kllmt	— klimt
—	67	—	5	——	——	*zingiberi*	— *zingiberis*
—	80	—	7	——	——	waardoor	— wijl
—	106	—	18	v. b.	——	*liquida*	— *liquidæ*

EERSTE CLASSE.

BRAAKMIDDELEN, *(EMETICA)*.

BRAAKWORTEL

(Radix Ipecacuanhae.)

Deze wortel, die de wortel is van eene, in Zuid-America groeijende, plant, is eenige duimen lang, omtrent een lijn dik, gewonden, met dwars lopende ringen, van buiten graauw, van binnen wit, eenigzins houtachtig en met eene geelbruinen streep doortrokken, van eene geringe reuk en eenigzins bitterachtigen, slijmerigen smaak.

Een goede *Ipecacuanha*-wortel moet digt, taai, donker van kleur, knobbelig geringd zijn, eene dikke schors en dunne kernvezel hebben, en op het doorbreken van harstdeelen glinsteren. De poeder bewaard men in digt geslotene glazen flessen.

Deze wortel, waarvan het werkzaamste gedeelte in de schors gelegen en harstachtig is, is sterk prikkelend, bijzonder op de maag, braakverwekkend, zelden laxerend. In kleine giften veroorzaakt het walging, is oplossend, pisdrijvend; met *opium* vermengd, zweetdrijvend.

Men bedient zich van dit middel in alle die gevallen, waar eene ontlasting door braken noodig is, en men de laxerende werking der andere braakmiddelen wil vermijden. De menigvuldige aanwijzingen tot deze ontlasting ontwikkeld de *Therapie.* Wij merken hier alleen in het algemeen aan, dat niet bloot een beslage tong, bittere smaak, walging, oprisping, drukking in de maagstreek enz., voldoende bepalingen tot braakmiddelen zijn, maar dat men daarbij hoofdzakelijk overwegen moet, of de aanwezige stof, die ontlast moet worden, waarlijk eenen meer schadelijken invloed op het gestel des lijders heeft, als de door de ontlasting zelve veroorzaakte zwakte; en dan, of de sterke schudding, die de poging tot braken veroorzaakt, ook door zekere gesteldheden of ziekten van het ligchaam schadelijk zou kunnen worden, en in welke betrekking zij in het algemeen met die gesteldheden staan: aan den anderen kant moet men zich echter ook niet altijd door de aanwezige teekenen van zwakte te zeer van dezelve laten afschrikken, wijl deze zwakte niet zelden slechts *schijnbaar* is, en na eene tijdig in het werk gestelde ontlasting, geheel of grootendeels verdwijnt. Overigens heeft de braakwortel, boven de meeste andere braakmiddelen, dit vooruit, dat hij zacht en zeker werkt; als prikkelend middel wordt hij in kleine giften bij waterzuchten, *rheumatismus*, jicht, aamborstigheid, bloedvloeijingen uit de

baarmoeder, krampen enz. aangewend. Ook gebruikt men hem menigmaal bij tusschenpoozende koortsen en buikloopen, waarin hij echter niets *specifieks* bezit.

Men geeft dezen wortel tot braken, in poeder van 5—10 greinen, alle half uur; als verdeelend, oplossend, walgingverwekkend, krampstillend middel, van ¼ tot 1 grein met suiker; als zweetdrijvend middel van ½ tot 1 grein met even zoo veel *opium*, alle 2 en 3 uren. In een afgietsel (*infusio*) van een half tot een geheel *drachma*, met 2 oncen water of wijn en bijvoeging van zeeajuin-honing, waarvan men den lijder alle half of heel uur een lepel doet gebruiken.

Bij het tot poederstoten van dezen wortel moet alles goed onder elkander gemengd worden, wijl het werkzaamst bestanddeel in de buitenste bruine schors gelegen is. De bij het stoten wegvliegende stof veroorzaakt niet zelden hevig niezen, braking en oog-ontsteking, waarom men er wel eens gestoten amandelen bijvoegt.

Behalve de hier beschrevene *Ipecacuanha*, komen in den handel nog twee andere soorten, te weten de *bruine* en de *witte Ipecacuanha*, voor.

De *bruine* komt van de *Cephaelis Ipecacuanha*; uitwendig is deze bruin of zwart, minder bitter van smaak en van eene veel heviger en *drastischer* werking.

De *witte* komt van de *viola Ipecacuanha*, is een vingerlang, gewoonlijk rimpelig, inwendig met

met eene houtachtige geele kern-vezel doortrokken, van eene zwakke walgelijke reuk en eenen scherpen walgelijken smaak.

Buiten dezen verkrijgt men nog eenen anderen braakwortel uit Oost-Indien van de *Cynanchum Ipecacuanha.*

De ware *Ipecacuanha* wordt somwijlen met de hier opgenoemde, en met andere dergelijke wortels vervalscht.

BRAAKWIJNSTEEN

(Tartris potassae stibiata.)

Deze bestaat uit eene verbinding van de onvolkomene spiesglans kalk met den wijnsteen, en komt voor in driehoekige cristallen. Tot poeder gestoten heeft hij eene witte kleur en walgelijken metaal-smaak, en wordt door de lucht niet veranderd: bij eene middelbare warmte lost het gezuiverde water $\frac{1}{80}$ gedeelte of eene halve once 3 greinen van hetzelve op, welke oplossing de lakmoes-tinctuur naauwelijks rood verft.

In kleine giften veroorzaakt dit middel walging, bij grootere giften braking en stoelgang.

Men bedient zich van hetzelve in alle die gevallen waarin men eene braking wil verwekken en geeft het dan van I—IV greinen; als walging verwekkend middel van $\frac{1}{8}$—$\frac{1}{2}$ gr. Gewoonlijk lost men den braakwijnsteen in gedistilleerd water, bij voorb. in ℥ ß een grein, op, en laat deze gift

alle kwartier uurs, tot dat er braking op volgt, innemen; kinderen geeft men het theelepelsgewijze: Bij menschen, wier zenuwgestel overigens niet bijzonder is aangedaan, veroorzaakt drie of vier greinen gewoonlijk reeds eene genoegzame werking, en slechts bij zulke lijders wier zenuwgestel sterk aangegrepen, verzwakt of verdoofd is, zoo als b. v. bij waanzinnigen, moet men somwijlen 6, 8, 10 tot 20 en meerdere greinen van dit middel geven om braking voort te brengen.

Tot de oplossing in water bedient men zich van het gedistilleerde, wijl het gemeene water, uithoofde van de zich daarin bevindende vreemde kalkaardige en andere bestanddeelen, den braakwijnsteen ontleed, en daardoor derzelver werking onzeker maakt. Bij neiging tot buikloop is het beter van den braakwortel gebruik te maken.

Uitwendig werkt de braakwijnsteen als een goed plaatselijk en algemeen prikkelend middel. Met spaanschevlieg tinctuur vermengd, of ook zonder deze, veroorzaakt eene oplossing van braakwijnsteen, op de huid een puistaardig uitslag. Men vervaardigt dit uit een *scrupel* braakwijnsteen, eene once spaanschevlieg-tinctuur en twee oncen water. Bij stikhoesten laat men dit mengsel dagelijks eenige malen in de maagstreek met een zeer goed gevolg inwrijven. Somwijlen ontstaat daarop eene vermeerderde pisafscheiding, waarom men ook van hetzelve bij waterzucht kan ge-

bruik maken. Eene sterke oplossing van braakwijnsteen, bij voorbeeld van een half *drachma* in eene once water, tot 60 druppels in de huid ingewreven, brengt eene vermeerderde uitwaseming, somwijlen ook walging en neiging tot slapen voort, en is bij *chronische rheumatismus* zeer dienstig. Bij hardnekkige verstoppingen wendt men somwijlen eene oplossing van 3 greinen braakwijnsteen in clisteren aan, hetgeen nogtans niet zeer is aan te prijzen, daar het niet zelden, geheel tegen het oogmerk, braking veroorzaakt. Zelfs in de aderen ingespoten, veroorzaakt dit middel, volgens de ervaring van oude en latere tijden, eene braking, en kan daarom op die wijzen in die gevallen worden aangewend, waar het slikken geheel verhinderd is, bij voorb. bij de schijndooden of mechanische hindernissen in den slokdarm enz. Eindelijk kan het ook als een prikkelend middel bij slappe, ongevoelige zweren worden aangewend.

Eene zalf, uit een *drachma* reuzel, met 10—15 greinen braakwijnsteen, is een zeer krachtig prikkelend middel en brengt op de huid sterke etterpuisten, die niet zelden ook met bloed gevuld zijn, voort. Op dezelfde wijze werkt eene pleister, waarbij men braakwijnsteen gevoegd heeft. Bij teedere gevoelige gestellen, bij kinderen enz. kan men dit middel met een groot nut, in plaats van blijn trekkende pleisters, aanwenden; vooral wanneer ons doel is, een teruggetreden huid-uit-

slag op nieuw voort te brengen, of eenen inwendigen prikkel naar buiten te lokken.

WITTE VITRIOOL
(Sulphas zinci.)

Bestaat uit zink in zwavelzuur opgelost en gecristalliseert: de cristallen zijn wit en in water gemakkelijk oplosbaar.

Men heeft dit middel van VI greinen tot ʒ ß inwendig als braakmiddel in die gevallen aangeraden, waarin men eene spoedige werking wil voortbrengen; het geen nogthans, om de onzekere werking, niet zeer is aan te prijzen. Uitwendig geeft men het in eene mondspoeling tegen de spruw, of in een oogwater tegen oogontsteking, verduistering en zweren van het horenvlies. Ook in eene zalf is het tegen de schurft en scorbutische zweren aangeprezen.

TWEEDE CLASSE.

ZACHT WERKENDE LAXEERMIDDELEN (*DIGESTIVA.*)

MANNA.

De Manna komt voor in pijpvormige of onregelmatige stukken, van eene witte kleur, zoeten eenigzins walgelijken smaak en zonder reuk.

Wanneer zij zuiver is, is zij in water of wijngeest volkomen oplosbaar, en bestaat grootendeels uit suikerstof en wat slijm.

Dit middel komt vooral te pas in zulke gevallen, waar een zacht afvoeringsmiddel noodig is. Alleen moet men daarbij in acht nemen, dat de manna ligt knijpingen in de ingewanden en winden veroorzaakt, hetgeen haar vooral bij prikkelbare en met zwakke ingewanden voorziene voorwerpen zeer ongeschikt maakt. Hierom, en om hare verzwakkende werking, geeft men haar als laxeermiddel bij volwassenen zelden alleen, maar meestijds als een bijvoegsel, en ter verbetering van den smaak van andere laxeermiddelen.

Hare gift is, bij kinderen tot in het vijfde jaar 2—4 drachmen en bij volwassenen van een tot twee oncen, in water opgelost of met andere afvoerende middelen vermengd: ten einde hare winden verwekkende eigenschap te verminderen, bedient men zich van een bijvoegsel van azijn of ander plantenzuur.

TAMARINDE.

Is de vrucht van den Tamarinde-boom *(Tamarindus indica* LINN.*)*, die in de heete landen overvloedig wordt aangetroffen. Wij verkrijgen deze vrucht, die eenen aangenamen zuren smaak heeft tot eene zwarte papachtige massa gestoten die met vezelen en zwarte zaden vermengd is, het merg

der Oost-Indische is zwarter, droger en zuurder, wijl het zonder bijvoeging van suiker berijd wordt, de West-Indische is weeker en met suiker vermengd, om het bederf voor te komen.

Goede *Tamarinde* moet saprijk zijn, geene duffe lucht of wrangzoeten smaak hebben, geene weeke opgezwollen kern bevatten en een gepolijst staal of mes met geene koper kleur overtrekken.

Hare bestanddeelen zijn wijnsteenzuur, wijnsteen, suikerstof en slijm.

Dit middel, dat eene laxeerende, verzwakkende en verkoelende kracht bezit, komt vooral als een afvoeringsmiddel te pas bij ontstekingachtige ziekten, ook kan het in alle gevallen waar een afvoeringsmiddel is aangewezen gebruikt worden.

De gift is onbepaald en gewoonlijk bij volwassenen van 1—3 oncen in een afkooksel.

Somwijlen gebruikt men ook wel het Tamarindenmerg *(pulpa Tamarindorum)* dat uit een verdikt afkooksel der Tamarinden bereid en even als deze gebruikt wordt.

WONDERBOOMS-ZAAD.

(*Semen Ricini vulgaris.*)

Dit zaad, dat van de *Ricinus communis* LINN. komt, bevat onder de dunne, zwart en witgevlekte schaal eene witte vleeschachtige kern. De schaal bezit eene aanmerkelijke scherpte. de kern daarentegen eene zachte vette olie *(oleum Ricini)*

die men warm uit de afgeschilde kern uitperst of kookt, welke laatste wijze de voorkeur verdient, wijl de uitgeperste olie ligt rans wordt.

Volgens de naauwkeurige onderzoekingen van DEYEUX bevat niet alleen de schaal maar de gansche zaadkorn dit scherpe beginsel, terwijl daarentegen de zaaddoosjes of de eigenlijke vrucht, van de kern bevrijd, eene zeer zachte olie levert.

Eene goede echte *Ricinus*-olie moet minder vloeibaar zijn, dan de meeste vette planten-olien, het moet zonder reuk, volkomen klaar en doorschijnend, en vooral zoet en zacht van smaak zijn.

Deze olie werkt zeer zacht en is een bijna zeker afgang bevorderend middel, wanneer de door hevige pijnen en krampen zaamgetrokken darmen, de werking van geen ander middel toelaten. Men geeft dan dit middel tot 1 of 2 drachma's aan kinderen, doch aan volwassenen tot eene halve of heele once bij herhaling tot er afgang op volgt.

MIDDENZOUTEN.

(Salia Neutra.)

De zuren verbinden zich met de loogzouten en alkalischen aarden zoo innig, dat bij eenen behoorlijken graad van verzadiging, daaruit een nieuw zout geboren wordt, dat zoo wel de kenteekenen der zuren als van het loogzout en der aarde ver-

loren heeft. De verbinding van zuren met loogzouten geven de onzijdige zouten. *(Salia neutra)* Uit de verbinding met alkalische aarde ontstaan de middenzouten (*Salia media*).

Een volkomen onzijdig en midden-zout moet de violen-stroop noch groen noch rood verwen, en ook de overige *Réagentia* niet veranderen. Men vindt nogthans onder de gebruikelijke onzijdige en middenzouten eenige, die niet volkomen verzadigd zijn.

De algemeene hoofdwerking dezer zouten is verzwakkend, verkoelend, in kleine giften oplossend, en in grootere laxerende. Eenige derzelven werken ook meer of minder prikkelend op het darmkanaal, de piswegen en de huid.

Deze zouten komen hoofdzakelijk te pas in zulke ziekten, die van eenen ontstekingachtigen aard zijn, vooral bij echte ontstekingen, waarin men ze als verzwakkende middelen, zoowel wegens hunne verkoelende als laxerende werking, kan aanwenden. Ook bewijzen eene menigte van onwedersprekelijke ervaringen dat zelfs *asthenische* ziekten niet altijd hun gebruik verbieden. De voornaamste onder deze zouten, die eene laxeerende kracht bezitten, zijn de volgende.

1. GEVITRIOLISEERDE WIJNSTEEN

(*Sulphas Potassae.*)

Deze bestaat uit de volkomene verbinding van

het zwavelzuur met het planten loogzout, waar door kleine doorschijnende cristallen van eenen bitterachtigen smaak ontstaan, die in de lucht droog en onveranderd blijven. In water is dit zout moeijelijk op te lossen en vordert bij 10°. Reaumur 16 deelen water.

De werking van dit zout is verzwakkend, in kleine giften oplossend, in grootere laxeerend, en komt vooral te pas bij ontstekingachtige ziektens en zogverplaatsingen.

De gift is van 1 scrupel tot een half drachma als zacht, en van eene halve once tot 6 drachmas als sterker afvoeringsmiddel.

2. WONDERZOUT.

(Sulphas Sodae.)

Dit verkrijgt men uit de verbinding van zwavelzuur met het mineraal *alkali.*

Dit zout bestaat uit groote prismatische cristallen, die men door eene verbinding van het zwavelzuur, met de mineraal *alkali* verkrijgt, in de lucht tot poeder overgaan, eenen bitteren zoutachtigen smaak hebben en zich in 3 deelen water gemakkelijk laten oplossen.

Het is een der beste en goedkoopste zouten dat in werking met het vorige overeenkomt, en reeds in geringe giften ontlasting bewerkt. De cristallen, die door de lucht in poeder veranderd zijn, werken, door hun verlies aan

cristallisatie-water, in eene veel geringere hoeveelheid als de cristallen zelven, waarop men bij het voorschrijven wel moet letten.

De gift is gewoonlijk van ʒvj tot ℥j en meer.

WIJNSTEEN.

Tartarus crudus, Tartris acidula Potassae.

Een wezenlijk zuur-zout, dat zich uit den wijn bij en na de gisting in dikke lagen aan de wanden der vaten aanzet en naar de kleur van den wijn eene roode of witte kleur heeft. In zijnen ruwen staat is het door slijmerige en kleurende deelen verontreinigd, waarvan men hem door oplossen in water en cristalliseeren bevrijd, waardoor men dan den bekenden wijnsteen-room verkrijgt, dat een natuurlijk zuurzout is, dat uit een met wijnsteen-zuur overzadigd planten loogzout bestaat. Zijne cristallen zijn wit, ondoorschijnende, van eenen zuren smaak, en in 14 deelen water oplosbaar. Die welke men in den handel aantreft, is somwijlen door koper verontreinigd.

De werking van dit middel is verzwakkend, verkoelend, in grootere giften laxeerend en pisdrijvend: wegens zijne moeijelijke oplosbaarheid veroorzaakt het dikwijls drukking in de maag en werkt niet spoedig genoeg; om deze oplosbaarheid te vermeerderen vermengd men 4 deelen *cremortart* met 1 deel *borax*, lost het te zamen in kookend water op, en laat de oplossing tot droog-

wording toe uitdampen, welke gedroogde massa is dan *cremor tartari solubilis*, een taai, gomgelijkend smeltbaar, zuurachtig zout, dat uit *boraxzure potasch*, *wijnsteenzure soda* en een vrij wijnsteenzuur bestaat, in water gemakkelijk is op te lossen en overigens de *cremor tartari* in werking gelijkt: als laxeermiddel geeft men dit zout van 2 — 6 drachmas.

Van de andere middenzouten zullen wij, daar zij meer als oplossende middelen gebruikt worden, in het vervolg spreken.

DERDE CLASSE.
STERKERWERKENDE PURGEERMIDDELEN (*PURGANTIA.*)

RHABARBER.
(*Radix rhabarbari.*)

Van dezen wortel verkrijgt men in den hande tweeërlei soorten; te weten de *chineesche* en de *russische*, de eerste is zwaarder, digter, zelden doorboord, lang of rolsgewijze en beter koop; de laatste is de beste en de duurste, zij bestaat uit platte, een duim dikke stukken van 4 — 6 duimen in de doorsnede, die in het midden doorboord zijn, zij zijn ligter als de chineesche, van eene roode of witgeele kleur, van eene eigendommelijke, onaangename reuk en bitteren onaangenamen smaak. De fijnste soort be-

staat uit langwerpige stukken van eene helder-geele kleur.

De echte rhabarber moet helder geel, inwendig bij het doorbreken met geelroode aderen voorzien, niet wormstekig of beschimmeld zijn, en bij het kaauwen het speeksel spoedig safraangeel verwen zonder daarbij slijmerig of kleverig te worden: zwartachtige, wormstekige rhabarber zonder reuk kan niet gebruikt worden.

De rhabarber bevat eene menigte *extractiefstof* die men er met water of wijngeest kan uittrekken. Ook bezit zij vlug riekende deelen, een weinig zamentrekkende stof en suikerzure kalkaarde.

Hare werking is aanhoudend prikkelend, in grootere giften laxeerend, eenigzins verhittend: de pis verkrijgt door haar eene geele kleur.

Men gebruikt dit middel in kleine giften als een aanhoudend versterkend middel bij zwakte van het darmkanaal en de daardoor ontstane buikloop; in grootere giften als zacht afgang verwekkende. Daar het echter ligtelijk knijpingen in den buik, walging en braking veroorzaakt en daarbij duur is, zoo is het beter een ander minder kostbaar middel te kiezen. De Europische rhabarber is niet zoo krachtig als de echte, kan overigens echter in plaats van dezen aangewend worden.

De gift van het poeder is bij kinderen tot een jaar 4—10 greinen, tot 10 jaren 15—20 greinen: volwassenen een halve tot een geheel drachma, in een afgietsel of afkooksel tot 2 of 3 drachma's op

acht oncen colatur. Wil men ze als een versterkend middel gebruiken dan moet de gift veel geringer zijn. — Uitwendig gebruikt men het poeder ter bestrooijing van slappe zweren. Ook vindt men van dit middel in de Apotheken de volgende bereidingen.

Extractum rhei aquosum, in matige giften van 10—20 greinen is deze bereiding een zeer goed prikkelend versterkend middel, tot laxeermiddel moet hiervan de gift eens zoo groot zijn als van het poeder, en dan verkiest men het liefst den pillen-vorm.

Tinctura rhei aquosa, die gewoonlijk uit 4 deelen rhabarber, een deel planten-loogzout en 8 deelen water bereid wordt en even als de wortel zelf maar eenigzins zwakker werkt. Aan kinderen geeft men hier van een theelepel, aan volwassenen 1—2 eetlepelsvol met een specerijachtig water.

Tinct. rhei spirituosa is meer verhittend en daarom niet zoo goed als de voorgaande: de gift is ℨj.

Syrupus rhei, dat eijerlepelsgewijze aan de kinderen gegeven tot er afgang komt, een zeer geschikt en zacht purgeer-middel oplevert.

SENNEBLADEREN

(*Folia Sennae.*)

Hiervan heeft men verscheidene soorten: de beste zijn de *Alexandrynsche* die van voren spits toeloopen. De grootere van voren stomp toeloopen-

pende *Tripolitaansche*, de smalle en spitse *Moccaansche*, en de stompe, met groote aderen voorziene, *Italiaansche* bladeren zijn veel slegter. Overigens zijn de bladeren glad, rond, bleekgroen en van eenen slijmachtigen eenigzins bitteren smaak.

Derzelver werkzaamst bestanddeel is harstachtig, buitendien bezitten zij nog vlugtige deelen die bij het koken verloren gaan.

Hunne werking is prikkelend op de maag en het darmkanaal; purgeerend, dikwijls walging en braking verwekkende.

Men gebruikt deze bladeren als een zeer goed afvoerings-middel in alle gevallen waar zulk een middel te pas komt, de snijingen die dit middel somwijlen veroorzaakt, is aan het verlies der hartstachtige deelen, die door het koken verloren gaan, toe te schrijven, en laat zich door de *infusie* of door bij het afkooksel specerijachtige middelen te voegen, vermeiden. Ook bij de toediening in poeder heeft men deze onaangename werking niet te wachten.

De gift der Sennebladen is, in poeder, van een half tot een geheel drachma; in eene *infusie* of afkooksel geeft men hun van twee tot drie drachma's op zes oncen colatur, bij welk laatste men dan een vlugtig prikkelend middel voegt.

A L O Ë.

Is het verdikte sap der verschillende aloë-plan-

ten, vooral der *aloe perfoliata* en *spicata* LINN, dat wij bij groote stukken van eene donker-bruine kleur, onaangename reuk en ten hoogste bitteren en lelijken smaak verkrijgen. Deszelfs bestanddeelen zijn eene bittere extractif-stof en harst, waarom het ook in water en wijngeest oplosbaar is: van dit middel treft men verschillende soorten in den handel aan, te weten:

1. *Aloë hepatica*, bruine gemeene aloë, deze is bruin en ondoorschijnend.
2. *Aloë caballina*, paarde-aloë, zwart van kleur en zeer onzuiver.
3. *Aloë succotrina*, bruin rood, in kleine stukken doorschijnend, bij de doorbraak glinsterend.
4. *Aloë lucida*, glinsterende Aloë, die met de vorige overeenkomt maar op de breuk nog meer glinsterende en beter koop is.

Van deze soorten zijn de laatste het beste ten gebruike.

De werking van dit middel is sterk prikkelend en verhittend, voornamelijk werkt het op het darmkanaal en de dikke darmen, waardoor het sterk purgeren, congestien van bloed naar den onderbuik, aambeijen en bloedvloeijingen veroorzaakt; in kleine giften bevordert het door zijne bitterheid de spijsvertering.

Inwendig gebruikt men de aloë als een sterk afvoeringsmiddel bij de waterzucht, gewoonlijk nogthans veroorzaakt het hevige buikpijnen. Ter

bevordering der aambeijen en stonden-vloed moet men met dit middel zeer voorzichtig te werk gaan, wijl het ligtelijk te sterke bloedvloeijingen, overprikkelingen en zwakte der ingewanden achterlaat. Door zijns wormdrijvende kracht heeft men het ook tegen de wormen voorgeschreven, waartoe wij het echter, daar wij beter en zekerder wormdrijvende middelen bezitten, zeer wel ontberen kunnen.

Uitwendig gebruikt men het, als poeder ingestrooid of als extract, bij hardnekkige onzuivere zweren en het beenbederf. Bij *asthenische* oogziekten, vooral bij de *epiphora* en *chronische ophthalmia*, waartoe men of het fijne poeder in het oog blaast of nog beter eene oplossing van 5 greinen in eene once water of wijn in het oog druppelt.

Het best wordt dit middel, het zij in poeder van ½—4 greinen, of het waterig extract van 3—15, in pillen voorgeschreven, ook bezit men verscheide winkel-bereidingen waarvan zulks het hoofdbestanddeel uitmaakt, zoo als de *Pilulae aloes cum colocynthide*, waarin de *aloe* met de *scammonium* en *coloquint* vereenigd zijn. De *pilulae aloeticae* uit gelijke deelen *aloe* en *gentiaan-extract* te zaamgesteld en de uit *myrrhe*, *aloe*, *saffraan* en *wijngeest* te zamengesteld *tinctuur*, bekend onder den naam van *Tinctura aloes composita*, *Elixir proprietatis Paracelsi* en meer andere.

JALAPPE-WORTEL.

(Radix Jaloppae.)

Deze wortel komt van de *Convolvulus Jalappae* LINN, eene in *Mexiko* en *Vera-Crux* groeijende plant, en wordt in ronde schijven gesneden of doorgespouwen ons toegevoerd: uitwendig is hij zwartachtig of helder bruin, van binnen donker graauw, met zwarte aderen of streepen doortrokken. De smaak is walgelijk, scherp, harstachtig en wordt meer in de keel als op den tong waargenomen. De reuk is onaangenaam; zal de wortel goed zijn dan moet zij in 20 ℔. 22—36 oncen harst bevatten.

Het werkzaam bestanddeel is de harst, die een *drastisch* purgeermiddel en in kleine giften ook een prikkelend middel voor de vaten en zenuwen van den onderbuik oplevert.

Wanneer een sterk purgeermiddel bij hardnekkige chronische gebreken, taaije slijmerige onzuiverheden der eerste wegen, waterzucht, wormen of *torpor* der ingewanden gevordert wordt dan is de *jallappe* van alle de gebruikelijkste, bij prikkelbare voorwerpen nogthans en in groote giften veroorzaakt zij buikpijnen, ja zelfs *convulsien.*

De gift van dit middel is van 5 gr. tot een scrupel en meer, in poeder met kwikzilver, rhabarber, gezuiverden wijnsteen en eenig specerij om de knijpingen voor te komen,

Door wijngeest kan de harst uit den jalappe-

wortel worden uitgetrokken. (*Resina Jalappae*) Deze moet, zal zij goed zijn, van buiten helderbruin, niet glinsterend zijn, zich gemakkelijk in wijngeest laten oplossen, niet kleverig zijn, en op het vuur geworpen, verbranden, zonder een terpentijn lucht achter te laten.

Van deze harst, die in werking met den wortel overeenkomt, geeft van I—XII greinen, kinderen onder de 5 jaren $\frac{1}{2}$-$\frac{2}{3}$ grein.

SCAMMONIUM.

Onder dezen naam verkrijgen wij eene hartsachtige zelfstandigheid, die, als een melkachtig sap, door insnijdingen uit den wortel der *convolvulus scammonium* LINN: verkregen wordt. Het meest gebruikt men dit middel tegen den lintworm, waartegen het nogthans niets meer als de andere *drastica* uitwerkt; verder gebruikt men het bij hardnekkige *chronische* gebreken, zoo als *torpor* van het darmkanaal, hardnekkige verslijmingen, waterzucht enz. daar het echter in werking niets boven de *jalappa* harst bezit, kan het zeer gevoegelijk gemist worden.

Tot hetzelfde gebruik dient ook de *Colocynhides*, *Gratiola*, *Gummi guttae* en *Bryonia*, bij wier aanwending niet alleen de purgerende kracht, maar ook de voorafgaande hevige prikkeling in aanmerking komt, in welke beide opzigten deze middelen altijd zeer nuttig blijven, vooral in die gevallen, waar zich, bij eene groote werkeloosheid

van het darmkanaal, eene menigte van taaij slijm in den onderbuik verzameld heeft. Bij derzelver aanwending moet men zeer omzigtig zijn, en met eenige weinige *greinen* aanvangen, wijl men anders ligtelijk eene te sterke prikkeling, ja zelfs ontsteking zou kunnen veroorzaken.

VIERDE CLASSE.

PISDRIJVENDE MIDDELEN (*DIURETICA.*)

PETERSELIE.

(*Petroselinum.*)

Van deze bekende plant, die bij ons in de moestuinen gebouwd wordt, gebruikt men het versche kruid, de wortelen en het zaad als huismiddel tegen de waterzucht, terwijl het *aqua petroselini* als een zacht pisdrijvend middel bij pisdrijvende *mixturen* gevoegd wordt.

Zee-ajuin (radix scillae seu squillae.)

Deze wortel, die aan de zeekusten van het zuidelijk gedeelte van Europa wordt aangetroffen, wordt, ten geneeskundig gebruike, in een oven tusschen een meeldeeg gebakken, om ze zijnen scherpte te ontnemen en dan gedroogd, of men laat, hetgeen nog beter is, de afzonderlijke schubben bij eene zachte warmte drogen.

Inwendig in groote giften genomen, werkt dit middel, zoo wel bij dieren als bij den mensch, als een vergif, en bij de laatsten in kleine giften

voornamelijk op de ademhaling- en pisafscheidings-werktuigen, en bevordert daardoor de afscheiding der pis en de oplossing van slijm, waarbij het echter het nadeel heeft, van hoogst nadeelig op de maag te werken en de spijsvertering te stooren. Van grootere giften of ook van het lang herhalen van kleine ontstaat braking, buikloop, maagpijn moeijelijke ja zelfs bloederige pislozing, waarom hij ook nimmer bij *congestien*, volbloedigheid, te groote prikkelbaarheid, vooral der piswerktuigen of bij verhardingen of etteringen van inwendige organen mag worden toegediend. Daarentegen komt het te pas bij waterzucht en *chronische* ziekten der piswegen die door zwakte worden voortgebragt, bij pisopstopping, ziekelijke afzondering van slijm, slijmerige borst en keelziekten of ophooping van slijm in de buiks-ingewanden.

Wil men dit middel in zelfstandigheid, het zij in poeders of pillen geven, waarin 't het hevigst werkt, dan begint men eerst met ½ of geheele grein, en klimt langzaam tot vier, zelden tot acht op, waarbij men dan aanhoudende en vlugtig prikkelende middelen voegt, zoo als *china*, *calmus*, *campher* of *opium*, ten einde het braken en laxeren te verhoeden.

Het *acetum scillae* en *oxymel scillae*, waarvan men de bereiding in de Bataafsche Apotheek vindt opgegeven, wordt even als de zelfstandigheid gebruikt; ook bedient men zich van de eerste als een bijvoegsel van mostaardpappen, gorgeldran-

ken en klisteren, en van de laatste als een hulpmiddel bij andere slijm oplossende en pisdrijvende *mixturae* en wormdrijvende middelen.

TIJDELOZE

(Radix colchici.)

Dit middel, omtrent wiens werkzaamheid de geneeskundigen nog zeer verdeeld zijn, is vooral door STORK als een werkzaam middel in waterzuchten en aamborstigheid aangeprezen. Het komt onder dezelfde omstandigheden te pas als de *zeeajuin*, doch betoont zich niet zoo werkzaam. STORK bediende zich van de *oxymel colchicum* dat op dezelfde wijze als de *oxymel scillae* bereid wordt, terwijl THEDEN vond dat hij zich in de gedaante van poeder met gezuiverden wijnsteen verbonden, het werkzaamste betoonde.

VINGERHOEDSKRUID.

(Herba digitalis purpurea)

Behoort tot de vergiftige planten, die, wanneer zij te sterk gebruikt wordt, een hevig purgeren, ontsteking in mond en keel, vonken voor de oogen, verduistering en andere nadeelige toevallen voortbrengt.

Men bedient zich van dit middel, dat vooral op de piswegen en klieren zeer sterk werkt, in *Epilepsie* en andere zenuwziekten, bij zwarte

staar; slepende hoest, inwendige zweren, bloedvloeijingen van eenen *activen* aard, longenknobbels, *herpetische* uitslagen, krankzinnigheid, maar vooral tegen waterzuchten die met geenen *sthenischen* toestand, vollen en harden pols verbonden zijn, waarin het zich dan niet zeldeu zeer werkzaam betoont, ook wordt deszelfs werkzaamheid nog aanmerkelijk versterkt wanneer tevens kwikzalf in de aangedane deelen wordt ingewreven.

Het best geeft men dit middel in poeder van $\frac{1}{4}$ grein langzaam tot 4 greinen opklimmend ook in *infusie* van ʒ j die men met ℥ xvj heet water 4 uren lang laat *infunderen*, en daarvan dan dagelijks 2 tot 3 maal 2 eetlepels vol ingeeft.

T A B A K.

(*Herba Nicotianae.*)

Reeds uit het dagelijks gebruik dat men van dit kruid maakt is derzelver verdovende en prikkelende werking genoegzaam bekend, ofschoon men door het lang gebruik aan hetzelve zoo gewoon wordt, dat er veel van de werking verloren gaat.

Tot een geneeskundig gebruik bedient men zich zoowel van het afkooksel als van den rook.

Het afkooksel werkt *drastisch*, veroorzaakt braking, purgeren en vermeerderd pisafscheiding, waarom het somwijlen tegen hardnekkige waterzuchten, zoo ook krampachtige borstziekten, bij voorb. kinkhoest, wordt aangewend. Uitwendig

heeft men dezelve bij hardnekkige buiksverstoppingen, schijndood en beklemde breuken in klisteren, of in rooktabak-klisteren aangeprezen, welke laatste echter, door de groote hoeveelheid van lucht die daarbij in de darmbuis gebragt wordt, dikwijls zeer schadelijk werkt. Buitendien wordt ook het aftreksel tegen hardnekkige huidziekten, bij voorb. *Herpes*, zeerhoofdigheid en dergelijken aangewend.

Inwendig, als pisdrijvend middel, geeft men twee malen daags 40, 80—200 druppels van eene *infusie* van ℥ ß op een ℔ ß water, waarbij men ℥ j wijngeest voegt. Zekerder is het echter met kleine giften te beginnen en langzamerhand te stijgen. inwendig tot klisteren of waschwater laat men ℥ ß in ℥ vj water aftrekken.

DRIEKLEURIGE VIOOLEN.

(Viola tricolor. Jacea.)

Dit kruid dat als een ontlastmiddel werkt, zoowel door braking als purgeren, maar vooral door de pis, die door deszelfs gebruik eene reuk verkrijgt als katte-pis, is tegen *chronische* huid-uitslagen, maar vooral tegen den daauwworm der kinderen aangeprezen, waartegen het zich echter niet altijd werkzaam betoont.

De gewoone wijze waarop men dit middel toedient, is, dat men twee *drachmas* van het versche kruid in zes oncen melk laat koken, en dit in een dag laat gebruiken; ingeval men geen versch kruid

bekomen kan, geeft men het gedroogd in poeder dagelijks van ½ tot één geheel *drachma.*

KNOFLOOK.

(*Allium.*)

De knoflook is de wortel van het *Allium sativum* LINN. dat ook hier te lande in het wilde voorkomt, zij bezit eene zeer scherpe onaangename reuk en bijtenden smaak; hare bestanddeelen zijn een scherp vlugtig beginsel en eene *aetherische* olie, die door het drogen verloren gaat, waarom zij ook gedroogd zijnde, geheel onnut is.

Daar de knoflook pis en zweetdrijvend is, komt zij vooral in waterzuchten, *chronische rheumatismi* en door hare krampstillende en wormdrijvende kracht tegen *Hysterische* krampen, en in de wormen te pas. Door hare prikkelende eigenschap echter moet men haar nooit bij prikkelbare gestellen, in *congestien* of ontstekings-ziekten aanwenden.

Inwendig geeft men dit middel het best in kleine stukjes gesneden, die men ongekaauwd laat doorslikken, of men kneust eene once van hetzelve, waarop men twaalf oncen melk giet, en hiervan de kinderen nugter van 2 tot 4 oncen laat drinken.

Uitwendig gebruikt men de knoflook versch gekneusd, of in den asch gebraden als een roodmakend en blaartrekkend middel, ook is het een zeer geschikt middel tegen *rheumatische* doofheid,

waartegen men het versch uitgeperste sap op een wolletje doet en dit in het oor steekt. De damp van een versch aftreksel tegen den aarsdarm geleid, is een zeer werkzaam middel tegen de aarsmaden.

(Balsamus Canadense)

Balsamus canadense, is zeer vlug, taai, hoogst doorschijnend, geelachtig, wit, van eene terpentijnachtige reuk, zachten, specerijachtigen eenigzins bitteren smaak, en bestaat, even als alle natuurlijke balsems, uit harst en *aetherische* olie.

Inwendig gebruikt men deze balsem bij verslapping en verzwakking der piswegen, vooral bij den lastigen nadruiper en witten vloed, uitwendig als een prikkelend middel bij slappe *chronische* zweren.

Bij zeer prikkelbare, volbloedige voorwerpen, of bij neiging tot ontsteking, moet men zich van derzelver gebruik, om hare prikkelende en verhittende eigenschap onthouden. De gift is van 10—20 droppels met eidooier of met slijm gewreven en met water vermengd. De *Balsamus Copaivae* en *Balsamus Peruvianus* komen in werking met den voorgaanden, volkomen overeen.

De *Balsamus de Mecca, Tolutanus* en meer andere natuurlijke balsems, zijn zeer goed te ontberen.

TERPENTIJN.

(Terebinthina.)

Hiervan komen verscheidene soorten voor, waarvan de voornaamste zijn: de gewone, eene vloeibare harst, die uit den *pinus sylvestris* of *pinus picea* uitzweet, welke laatste de beste is; en de venetiaansche, van den *pinus larix.*

Deze, zoowel als andere terpentijn-soorten, bezitten dezelfde eigenschappen als de opgenoemde balsems. Zij verhitten, zijn pisdrijvend, bevorderen de maandelijksche zuivering, de huiduitwaseming, en zijn in groote giften purgerend. Zij komen daarom in dezelfde ziekten te pas. Clossius leerde het eerst dezelve als een zeker middel tot ontdekking van den lintworm kennen en later heeft men het als een lintworm afdrijvend middel in Engeland gebezigd.

Inwendig gebruikt men het tot prikkelende en verdelende zalven en pleisters.

SENEKA-WORTEL.

(Radix Senegae.)

Het werkzame bestanddeel van dezen wortel, dat eigenlijk in de schors gelegen is, is harstachtig en laat zich door wijngeest uit denzelven uittrekken. Hij werkt vooral door het watervaatsstelsel aanhoudend te prikkelen; veroorzaakt walging, braking, purgeren en bevordert de *expecto-*

ratien en pisafscheiding, waarom het bij slijmerige borstziekten en waterzuchten, wanneer er geene *sthenische dispositie* aanwezig is, kan worden aangewend. Door HUFELAND wordt het in *pleuritis* in verbinding met oplossende en verkoelende laxeermiddelen aangeprezen, waarin het echter te sterk prikkelend schijnt te zijn.

In poeder geeft men het van x—xx greinen, alle twee uren, of nog beter in een afkooksel van ℥ j op tien oncen *colatur*, eetlepelsgewijze, met bijvoeging van vlugtig prikkelende middelen.

PISSEBEDDEN.

(Millepedes.)

Deze bekende insekten, die eene onaangename reuk en eenen eenigzins scherpen, zoetachtigen onaangenamen smaak hebben, bestaan grootedeels uit eene walgelijk smakende gelei, ook schijnen zij buitendien eenige zouten, veelligt zoutzure kali en zoutzure kalk te bezitten; vrije *ammonium*, zoo als men eertijds geloofde, wordt in dezelve niet gevonden.

Door deze opgenoemde zouten bezitten zij eene *diuretische*, slijmoplossende eigenschap, en worden daarom in waterzucht, kinkhoest, *asthma* en bij verslijmingen voorgeschreven, schoon wij haar zeer wel missen kunnen.

Het werkzaamste schijnen zij te zijn, wanneer zij versch genomen worden; men laat dan 50—100

stuks fijn wrijven en met een once honing tot een likpotje maken. STOLL wil zelfs hebben dat men ze levendig inneemt; ook het gedroogde poeder wordt somtijds van 10—30 greinen voorgeschreven.

SPAANSCHE-VLIEGEN

(Cantharides.)

Insekten, die door geheel Europa op de essche en andere bomen worden aangetroffen, en eene walgelijke reuk en scherpen smaak hebben, die zich niet aan het water maar wel aan den wijngeest en *alcohol* mededeeld, waarom zij eene harstachtige hoedanigheid schijnen te hebben. Bij de *distillatie* verkrijgt men een vlugtig loogzout en terugblijvend harstachtig wezen.

In groote giften, in- en uitwendig aangewend, veroorzaken zij vast alle die toevallen, die scherpe middelen voortbrengen; er ontstaat namelijk een gevoel van branding in den mond, de keel en maag; naderhand pijn in het darmkanaal en in den aars, vooral doen zij ruime werking op de piswerktuigen, door aandrang tot waterlozen, *strangurie* en *ischurie*, laten in de pisbuis, brandende pijn na de waterlosing achter, pijnlijke oprigtingen der roede, hevige pijn in den hals der blaas, bloedpissen en volkomen ontsteking dezer deelen. In kleine giften vermeerderen zij de pisafscheiding.

Uitwendig maken zij niet alleen eene hevige prikkeling op de huid en veroorzaken blaren, maar doen ook het vaat- en zenuwgestel aan, en veroorzaken eenen koortsachtigen toestand met dorst; benaauwdheid, en onrust met de opgenoemde toevallen der piswerktuigen verbonden. Zij moeten daarom ook altijd zoo wel uit- als inwendig met de grootste voorzigtigheid worden aangewend. Wanneer zij schadelijk werken zijn het best tegen-giften *campher*, melk en *emulsien*.

Men gebruikt haar inwendig bij alle ziekten der pisafscheiding en uitwerpingswerktuigen, die in zwakte en verslapping haren grond hebben; bij watervrees, waterzuchten, hevige nadruipers, ook bij stik- en kinkhoest is zij door sommigen aangeprezen. Uitwendig gebruikt men haar als roodmakend middel, bij alle ziekten uit plaatselijke of algemeene zwakte, of als blaartrekkend middel om de weiachtige vochten te ontlasten, of als een afleidend middel om eene *antagonistische* werking voort te brengen, in welke bijzondere betrekkingen zij uitwendig tegen velerleije inwendige pijnlijke aandoeningen, zoo als jicht, *rheumatismus* enz., tegen ontsteking van edele deelen, krampen en tot het op nieuw ten voorschijn brengen van teruggedreven huiduitslagen kan gebezigd worden, wanneer er geene hooge graad van *sthenie* waarbij aderlatingen noodzakelijk zijn, of eene verhoogde opwekbaarheid aanwezig is;

dan

dan moet men zich geheel van derzelver gebruik onthouden, wijl zij, om hunne prikkelende werking, alleen bij *asthenie* te pas komen, en hoe grooter dan daarbij de *torpor* is, hoe geruster men in de toediening kan te werk gaan.

De beste wijze om deze insekten toe te dienen, is in eene *Emulsie*, en wel op de wijze van HERWIG, die uit ʒ ß *cantharides* en eenige greinen *campher* met ℥ j amandelen en tien oncen water, door een sterk wrijven vervaardigd wordt, waarvan men alle 2 of 3 uren een lepel vol gegeven wordt: in poeder geeft men hun van $\frac{1}{4}$ tot 1 grein, met bijvoeging van campher en suiker. Uitwendig gebruikt men de poeder tot instrooijing in zweren, of met vet tot eene zalf gemaakt, tot inwrijvingen of als pleister.

Doorgaands verkiest men voor zeer prikkelbare lijders, het liefst de *tinctuur* der spaansche vliegen, waarvan men, even als van de vliegen zelven, in den beginne altijd eene zeer kleine hoeveelheid moet toedienen, wijl sommige lieden maar zeer weinig van dezelve verdragen kunnen.

VIJFDE CLASSE.

ZWEETDRIJVENDE MIDDELEN (*DIAPHORETICA.*)

VLIER.

(*Sambucus.*)

De vlier verschaft ons voornamelijk hare bloemen en bessen, die eene zacht zweetdrijvende werking bezitten, waarvan men de eerste of alleen, of ook met andere middelen vermengd, als eene zacht zweetdrijvende kruiderthee bij *catharri*, *rheumatismi*, bij slijmachtige borstziekten en krampen laat drinken; ook zijn zij tot weekmaking en verdeeling zeer geschikt, bij gorgeldranken, pappen en klisteren: van de bessen kookt men eene stroop (*rob Sambuci*) die even eens zweet- en pisdrijvende krachten bezit.

De binnenste groene schors der vlierstruiken die versch eene scherpe en onaangename reuk en smaak heeft, veroorzaakt purgeren, braken en vermeerderden pisvloed, waarom zij ook in de waterzucht is aangeprezen; dezelfde werking doen ook de jonge uitspruitsels.

KLISWORTEL

(*Radix Bardana.*)

Deze, overal in het wild groeijende, wortel werkt

zacht op het zweet en de pis, waarom men van dezelve in *rheumatische*, *venerische*, *chronische* huidziekten en andere toevallen, die zweetdrijvende middelen vorderen, gebruikt maakt, waar het in werking voor de kostbare *sarsaparilla* niet behoeft te wijken.

Van dit middel, in een verzadigd afkooksel, waarbij men andere vlugtig prikkelende middelen voegt om de nadeelige werking op de maag tegen te gaan, geeft men zeer willekeurige giften, dewijl het niet scherp is, of schadelijk werkt.

P O K H O U T

(*Lignum Guajaci.*)

Is een vast, hard, harstachtig hout, van eene donker bruine, inwendig groenachtige kleur, bitteren eenigzins bijtenden smaak en eene zwakke specerijachtige reuk. Deszelfs werkzaamste bestanddeel bestaat in de harstachtige deelen die in het water niet dan zeer onvolkomen worden opgelost, waarom derzelver werking nog zeer twijfelachtig is.

Om de verhittende zweetdrijvende werking, die men dit middel toekent, wordt het vooral in de gewone houtdranken, tegen *chronische* huid-uitslagen, *chronische rheumatische* pijnen, jicht, podagra en venerische gebreken aangewend.

Veel werkzamer dan het hout is de door wijngeest uit hetzelve getrokke harst, die in poeder van 5—10 greinen met zuiker of oranje-schillen,

spiesglans-zwavel, kwikzilver-kalk, opium, campher of andere dergelijke middelen, of wel in pillen met bittere extracten, zoo wel in de genoemde ziekten, als ook in engborstigheid, waterzucht enz. wordt aangewend: bij volbloedigheid, of neiging tot bloedstortingen is zij schadelijk.

DE BAST VAN DEN PEPER-BOOM

(Cortex Mezerei.)

Eene zeer scherpe stof, die zich bij het kaauwen door eenen zeer scherpen smaak verraadt en op de huid blaren trekt, maakt het werkzame bestanddeel van deze schors uit, waarvan men het afkooksel inwendig als een zweet en pisdrijvend middel tegen venerische beenpijnen en jichtige toevallen met venerische verbonden, aanwend. Men moet hiermede echter zeer voorzichtig te werk gaan, wijl het ligtelijk braken, ja zelfs maag-ontsteking veroorzaakt.

De gift is eene half drachma op zes ponden water, tot vier ponden verkookt, waarvan men dagelijks de helft laat gebruiken en dan langzaam opklimt. Bespeurt men van dezelve eene nadeelige werking, dan wordt die het best door den azijn weggenomen.

A C O N I T.

(Aconitum.)

Deze plant behoort onder de vergiftige kruiden,

en is, wanneer men de versche bladen kaauwt, zoo scherp van smaak, dat daardoor de tong door eene pijnlijke zwelling wordt aangedaan. Waarin dit werkzame beginsel gelegen zij, heeft men tot nog toe niet kunnen ontdekken, het werkt zeer sterk op het zweet, de pis en den stoelgang; waarom men het ook ter bestrijding van langdurige *rheumatische* en *jichtige* pijnen, *venerische* toevallen en huidziekten heeft aangeprezen, in welke gevallen er echter geene volbloedigheid of koorts moet aanwezig zijn.

De beste vorm, waarin men het toedient, is het *extract*, waarmede men van één grein langzaam opklimt, in pillen kan men het zeer gevoegelijk in verbinding met het *opium*, de *cicuta*, de *guajac Spiesglans*-zwavel of eene kwikkalk, vooral in hardnekkige venusziekte voorschrijven.

Rhus Radicans et Toxicodendri,

Doet bijna dezelfde werking als het *aconitum*, en komt eveneens in dezelfde ziekten te pas, ook tegen verlamming doet het niet zelden uitstekende diensten; van deszelfs *extract* geeft men twee greinen en klimt langzaam tot 6 greinen op.

C A M P H E R

(Camphora.)

De gezuiverde Campher is eene witte, ligte,

op het gevoel vetachtige zelfstandigheid, van eene sterke eigendommelijke en doordringende reuk en eenen in den beginne eenigzins brandenden, spoedig echter in een gevoel van koude overgaanden bitterachtigen smaak; in water is het onoplosbaar maar laat zich door arabischen gom en eijerdoor daarmede vermengen; in *aetherische* en vette olien is zij geheel oplosbaar, met harsen en balsems laat zij zich zeer goed verbinden.

Zij is zeker een der beste, doordringend prikkelende, opwekkende, verbittende en zweetdrijvende middelen, en komt te pas in alle ziekten van algemeene of plaatselijke zwakte, zoowel van eenen *acuten* als *chronischen* aard, bij zenuw, rot, *gastrische* en zinkingkoortsen, bij *asthenische* koortsen met uit- en inwendige, plaatselijke aandoeningen, jicht, *rheumatismus*. *asthenische* ontstekingen, huiduitslagen, *chronische* bloed en slijmvloeijingen, verlammingen, krampen en *convulsien*, bij krankzinnigheid, zwarte staar, *chronische* zwakte der ingewanden. *Hypochondrie*, *hysterie*, wormen, ongemakken in de pislozing door spaansche vliegen veroorzaakt, ter stuiting van den speekselvloed, van kwikzilver en andere.

Uitwendig geeft men haar bij pijnlijke gebreken en gezwellen van eenen *asthenischen* aard, kneuzingen, *asthenische* oogontstekingen, oude zweren, versterving, en om hare inwendige werking te ondersteunen of op een bepaald deel te vestigen, bij alle plaatselijke en algemeenen ziekten, en

bij eenen hoogen graad van prikkelbaarheid is zij schadelijk.

De gift en menging rigt zich hoofdzakelijk naar den graad van *asthenie*, den ouderdom enz. Bij eenen zeer hoogen graad van zwakte kan men alle uren 3, 4 tot 10 greinen geven, en dan uit het gevolg bepalen of men het gebruik zal voortzetten, vermeerderen of verminderen.

In niet zeer dringende gevallen is het beter, met kleine giften van één grein aan te vangen, om dan, naar gelang der omstandigheden, hooger te stijgen, wijl de campher, in sterke en dikwerf herhaalde giften, niet zelden verschijnselen van overprikkeling, zoo als sterke hitte, hoofdpijn, duizeling, benaauwdheid, braking, *convulsien* en andere veroorzaakt, welke schadelijke werking het best door het *opium* wordt weggenomen.

De gewone wijze waarop men de campher toedient is in poeders met suiker of andere prikkelend versterkende middelen; ook wel in *mixturen* en *aromatische infusien*, met *naphtha*, *zwavelaether*, of andere passende bijvoegsels.

Uitwendig wordt zij zoo wel in poeders ter bestrooijing van zweren, als ook in wijngeest of vette olien opgelost, tot inwrijving aangewend.

VIRGINIAANSCHE SLANGENWORTEL

(Radix Serpentaria Virginiana.)

Deze wortel, die in America als een tegengif

tegen den slangenbeet gebruikt wordt en van daar ook zijnen naam ontleend, is uit eene menigte van fijne lange draden, die van eenen gemeenschappelijken stam afkomen, zamengesteld; uitwendig is hij bruin, van binnen iets bleeker, en heeft eenen bitteren, scherpen smaak en specerijachtige reuk.

Zijne werking is aanhoudend prikkelend, verhittend en zweetdrijvend; door SYDENHAM, PRINGLE, CULLEN en andere, is hij, en met regt, zeer hoog in zulke ziekten aangeprezen, die met eenen hoogen graad van *asthenie* verbonden zijn, vooral wanneer de *torpor* groot en de pols naauwlijks voelbaar is.

In poeder geeft men dezen wortel van 10—30 greinen met *campher*, *opium*, *moschus* en derg. of in een afgietsel van ½ tot 1½ *oncen* op acht oncen *colatur*. In een afkooksel is hij geheel onwerkzaam.

ZWAVEL

(Sulphur.)

De zwavel is eene vaste, citroenkleurige zelfstandigheid, die, op het vuur geworpen, met eene blaauwe vlam brandt, en tevens eenen verstikkenden zwavelachtigen zuren damp afgeeft. In geslotene vaten met vuur behandelt, laat zij zich sublimeeren, welk sublimaat afgewassen zijnde, de gezuiverde zwavel verschaft. In vet, bij-

tende en vaste loogzouten, of in zuiveren, van alle waterdeelen bevrijden wijngeest laat zij zich oplossen; in water, gewonen wijngeest of zuren is zij geheel onoplosbaar.

Cullen beschouwd de gewoonlijk aan de zwavel toegeschreven eigenschappen, als zeer onzeker, en kent haar alleen eene laxerende werking toe; hetgeen echter door de ondervinding wordt tegengesproken, daar wij op derzelver gebruik eene vermeerderde, naar den zwavel riekende uitwaseming waarnemen, om welke eigénschap zij dan ook in jicht, *rheumatismus* en teruggetreden huid-uitslag, sommige soorten van hoest, slijmerige aamborstigheid en langdurige verkoudheid wordt voorgeschreven, terwijl men haar, om hare zacht buikzuiverende werking, ook met vrucht tegen de aambeijen kan aanwenden.

Uitwendig wordt zij, met vet tot zalf gemaakt, in schurft en andere hardnekkige huid-uitslagen zeer geroemd.

De gift der zwavel is niet naauw bepaalt, men kan haar gemakkelijk bij volwassenen twee of meermalen daags tot een *scrupel* geven. Te sterke giften veroorzaakt laxeren, dat ophoudt zoodra men de zwavel ter zijde zet.

A Z IJ N

(Acetum.)

Eene uit den wijn door gisting verkregene vloei-

stof, die ook, hoewel minder zuiver, uit eenige andere vruchten bereid wordt.

Derzelver werking is nog niet regt bepaalt; overigens echter zacht prikkelend, zamentrekkend en zacht zweetdrijvend.

Men bedient er zich van inwendig bij geringe *asthenische* koortsen, van eene halve tot twee oncen; ook is zij in kwaadaardige koortsen, vooral wanneer er aanwijzing is tot bevordering der uitwaseming, zeer aan te prijzen.

GEEST VAN MINDERER

(*Acetis Ammoniae Liquida.*)

Dit middel behoort vast tot de beste prikkelende middelen die wij bezitten, dat, hoezeer het niet dien hoogen graad van werkzaamheid bezit als de *aether* en het *opium*, nogthans, in ligte graden van *asthenische* koortsen, van het uitstekendst nut is, vooral wanneer daarbij eene vermeerderde huiduitwaseming noodzakelijk is. Gaat men daarentegen door de koude, de werking van dit middel op de huid tegen, dan werkt het zoo veel te meer op de piswegen. Ook veroorzaakt het bij een aanhoudend gebruik en groote giften somwijlen laxeren, en stoort de spijsvertering.

Gewoonlijk bedient men zich van dit middel, hetzij alleen of in verbinding met *naphtha*, een aftreksel van vlierbloemen, of nog beter van de

Valeriaan, in ontsteking, *rheumatische* en zenuwkoortsen: ook in *catarrhale* en *rheumatische* keelontsteking doet het in eene *infusie* van de *senega*, of uitwendig als prikkelend middel, zeer goede diensten.

Uitwendig gebruikt men het als eene oplossende wassching in gezwolle of gekneusde deelen.

De gift is gewoonlijk van 1—3 drachmas'.

DE VLUGGE OLIEACHTIGE GEEST.

(Spiritus Aromaticus Ammoniacalis.)

Deze vlugge geest is eene zamenstelling uit den vlugge *ammoniak*-geest, met wijngeest en wezenlijke olien, en maakt vooral in zulke gevallen waarin de Natuur eenen krachtdadigen prikkel vordert, een voortreffelijk zweetdrijvend middel uit. De gift van dit middel, dat vrij scherp is, is van 1—3 drachma's, mits dat hetzelve met eene genoegzame hoeveelheid van een onschadelijk vocht, bijv. gerstenwater verdund is.

ZESDE CLASSE.

WORMEN AFDRIJVENDE MIDDELEN (*ANTHELMINTICA.*)

DUIVELSDREK.

(Asa foetida.)

De duivelsdrek is eene weeke, zamengepakte

zelfstandigheid, die men in deels bruine, deels geel en roodachtige klompen verkoopt. Zij bezit eene onaangename knoflookachtige reuk en lelijken, scherpen, bijtenden smaak, door sterken wijnazijn laat zij zich geheel oplossen, door olien daarentegen slechts voor een klein gedeelte. Hare bestanddeelen zijn, volgens de onderzoekingen van TROMSDORF, meer gom dan harstachtig, ook bezit zij vooral eene *aetherische* olie.

De werking van dit middel is sterk prikkelend, vooral op de borst en buikingewanden; oplossend, krampstillend, windbrekend en wormafdrijvend. Het komt voornamelijk te pas in *asthenische* ziekten der eerste wegen bij kolyken, zelfs *tympanitis*, verslijming en zuren in de maag, maagkramp, opzwelling en verharding der buiksingewanden en de daardoor veroorzaakte waterzuchten, aambeijen enz. en vooral tegen de wormen die het door zijne stinkende reuk doodt, waarbij men echter, daar het deze dieren eerst onrustig maakt, niet zelden voor pijnen en zenuwtoevallen te vrezen heeft die met den dood der wormen ophouden. Ook moet men het in deze opgenoemde gevallen met andere doelmatige middelen verbinden, zoo als bij zwakte van de maag met bittere extracten of *yzer*, bij zuren met *absorberende* middelen, bij verstoppingen en verhardingen van de buiksingewanden, met zouten, kwikzilver en spiesglans, bij wormen met andere wormdrijvende, ontlasting bevorderende middelen

In klisteren is derzelver aanwending dikwerf zeer heilzaam.

Behalve in de genoemde ziekten wordt de duivelsdrek ook nog in sommige borstziekten, *asthma*, kinkhoest en slijmhoesten; en ter bevordering der maandelijksche zuivering aangeprezen, ook in beenbederf, winddoorn en bij boosaardige zweren, doet derzelver uit en inwendig gebruik niet zelden voortreffelijke diensten.

Inwendig geeft men dit middel van 5—10 en meerdere greinen in een *aromatisch* water, door middel van eijerdoor opgelost, in welke het 't best door de maag verdragen wordt, of in pillen met *gumm. ammoniac. gum. guajac. camphor*, *valeriaan*, *extr. quassiae* of andere prikkelende middelen verbonden, bij bloedvloeijingen en *congestien* moet men zich van deszelfs gebruik onthouden.

Uitwendig in beenbederf, winddoorn en vuile zweren, strooit men het poeder in om ze te zuiveren en het bederf tegen te gaan, of men gebruikt de *Empl. asae foet.* dat een der beste *anti hysterische* pleisters is, waarbij men ook zeer gevoegelijk *opium*, campher, enz. voegen kan.

Cortex Geoffroeae.

Deze bast komt uit Jamaika en Suriname, waarvan de eerste hoewel minder in gebruik, nogthans de sterkst werkende is. Wij verkrijgen dezen bast in platte stukken van verschillende leng-

te en breedte; uitwendig is hij met een graauw mos bedekt, van binnen zwartachtig, zonder reuk en van eenen bitterachtigen smaak.

Men heeft dezen bast hoofdzakelijk tegen allerlei soort van wormen, vooral de spoelwormen gebezigd, tot welk einde men hem in die *dosis* geeft waarin hij in staat is de wormen te dooden, zonder purgeren te verwekken, terwijl men van tijd tot tijd een ander purgeermiddel toedient om ze volkomen af te drijven: men moet met kleine giften aanvangen en dan langzaam opklimmen tot er walging ontstaat: volwassenen geeft men 20—30 greinen, kinderen 5—10. Het poeder werkt ligtelijk purgerend, de *infusie* meer wormdoodend.

CORSICAANSCHE MOS.

(Fucus Helmintochortos.)

Onder deze benaming verkrijgen wij eene soort van fijn coraal, dat zeer takkig en donker bruin van kleur, van eenen zoutachtigen smaak, in reuk met de meeste gelijksoortige zeegewassen overeenstemmend is, en vooral aan de kusten van Corsika overvloedig gevonden wordt; de werking is voornamelijk wormdoodend, tot welk einde het ook hoofdzakelijk gebezigd wordt, ofschoon het, behalve den minder onaangenamen smaak, boven het gewoon wormkruid niets voor heeft.

Men geeft het gewoonlijk in poeder met water,

melk, honing of siroop gemengd; van een half tot twee drachma's, kinderen van 10 greinen tot een drachma, of ook in een aftreksel of afkooksel, waarbij men andere wormdrijvende middelen voegen kan.

WORMZAAD.

(Semen Santonici seu Cinae.)

Het *Semen Santonici* is een klein langwerpig met steeltjes en knopjes gemengd zaad, van eenen bitteren, eenigzins scherpen smaak, en eene sterke onaangename reuk. Het is een der beste wormen-doodende middelen die wij bezitten, te meer daar het tegelijker tijd de darmen versterkt en het wormslijm verstoort: om deszelfs sterke werking moet men zich echter onthouden van het in die gevallen aan te wenden, waar de wormen met eene ontstekingachtige gesteldheid der buiks-ingewanden gepaard gaan. Ook is het merendeels noodig deszelfs gebruik met een laxeermiddel van jalappen, sennebladen of dergelijke af te wisselen, of het daarmede in verbinding toe te dienen.

De gift is in poeder van 10 greinen tot ʒβ in een likpotje, of het afkooksel van 1—4 drachma's, met bijvoeging van specerijachtige middelen.

MANNETJES VAREN.

(*Filix mas.*)

De mannetjes varen, *polypodium filixmas* LINN. verschaft ons eenen wortel van eenen zoetachtig, slijmerigen, naderhand bitteren, zamentrekkenden smaak, waaraan sommigen eene *specifike* kracht tegen den lindworm hebben toegeschreven, terwijl andere hem als krachteloos verwerpen, welk onderscheid in gevoelens hoofdzakelijk van de soort en den grond waarop hij groeit, schijnt af te hangen. Ook is het niet te ontkennen dat de *drastische* purgeermiddelen, zoo als de jalappe, guttegom, kwik, enz. waarmede men het gewoonlijk toedient, veel tot zijne werking bijdragen. De gewone gift is van een tot twee drachma's.

INLANDSCH WORMKRUID.

(*Tanacetum Vulgare.*)

Van deze plant gebruikt men het kruid, de bloemen en zaden, welke alle eene sterke onaangename reuk en eenen bitteren smaak bezitten. Derzelver werkzame bestanddeelen zijn bitter en *aetherisch*-olieachtig.

Men geeft het kruid en de bloemen van een *scrupel* tot 2 *drachmas* als een wormdrijvend middel dat in werkzaamheid voor het kostbaarder *Semen Santonici* niet behoeft te wijken. Van het zaad geeft men slechts half zoo veel.

VER-

VERDIKTE OSSEGAL.

(Fel tauri inspissatum.)

De ossegal kan men allezins onder de, door prikkeling wormdoodende, middelen tellen, daar zij, vooral in verbinding met krachtige purgeermiddelen, zeer goed in staat is de wormen te dooden, af te drijven en derzelver voortteling tegen te gaan, dan verdient hierin geenszins de voorkeur boven de andere wormdoodende middelen. Men geeft haar het best aan kinderen in pillen met gelijke deelen jalappe-wortel, van 2—4 greinen, bij volwassenen wordt de gift naar evenredigheid vermeerderd.

TIN.

(Stannum.)

Het tin, dat reeds door PARACELSUS tegen de wormen was aangeprezen, is vooral in latere tijden door ALSTON op nieuw in roep gebragt, en door verscheide groote geneeskundigen zoo werkzaam bevonden dat men op deszelfs gebruik niet alleen de gewone wormen en *ascarides*, maar zelfs den lindworm er door heeft zien ontlasten, en daar men tegen de eerste soorten een genoegzaam aantal middelen voorhanden heeft, zoo is het ook voornamelijk tegen de laatste dat het vooral is aanbevolen.

Gewoonlijk wordt tot dit einde het fijne poeder

of het tinvijlsel gebezigd. Het is echter nog zeer twijfelachtig op welk eene wijze het hier tegen werkzaam is, want hoezeer sommigen beweerd hebben dat dit aan zijne zwaarte en fijne punten, waardoor de wormen geprikkeld en eindelijk gedood werden, was toe te schrijven, zoo schijnt dit hierdoor wederlegd te worden, dat ook het water waarin gesmolten tin bekoeld is geworden, volgens PITCAIRN en PIETSCH, dezelfde kracht bezit.

Bij de aanwending van dit middel moet men vooral daar op zien, dat het zuiver en vrij zij van andere bijgemengde schadelijke metalen, zoo als lood, rottenkruid, spiesglans, koper enz. waarom men ook voornamelijk aan het Malaks en Engelsch tin de voorkeur geeft, welk laatste echter nog altijd met Koper en Bismuth besmet is. De gewone gift is van twee drachma's tot eene once met een sijroop, en tusschenbeiden alle vier tot zes dagen een purgeermiddel, om zijne werking te bevorderen en de gedoode wormen uit te drijven.

PETROLIE.

(Petroleum Barbadense)

De petrolie is eene natuurlijke vloeibare aardharst van eene geele roodachtige kleur en barnsteenachtige reuk, met eenen scherpen smaak: in *alcohol* is dezelve niet oplosbaar en wordt gemakkelijk van de zwarte petrolie onderscheiden

die veel dikker van zelfstandigheid is en onaangenamer ruikt. Derzelver werking is sterk prikkelend, verdelend en pisdrijvend.

Men heeft dit middel voornamelijk tegen de wormen en bijzonder tegen den lindworm gebezigd, waartegen men het inwendig tot 5 en tegen den lindworm wel tot 80 droppels, in eene vloeibare gestalte of wel in pillen met het duivelsdrek toediend, terwijl men tevens den navelstreek er mede laat inwrijven. Ook kan men het uitwendig met veel vrucht tegen koude gezwellen, vorstbuilen en verlammingen, of in de nierstreek ter bevordering der pislozing doen inwrijven.

ZEVENDE CLASSE.

STONDENDRIJVENDE MIDDELEN (*EMMENAGOGA.*)

AMMONIAK GOM.

(Gummi Ammoniacum.)

De *Ammoniak*-gom is het voortbrengsel van eene nog niet met zekerheid bekende plant; wij verkrijgen dezelve in zeer aanzienlijke stukken, die even als uit in elkander gesmolte korls zijn zamengesteld, de reuk is sterk en onaangenaam, eenigzins knoflookaardig, de smaak walgelijk, bitter, harstachtig en eenigzins scherp.

Derzelver werking is prikkelend, vooral op de haarvaatjes der slijmvliezen, wanneer zij in eene groote hoeveelheid wordt toegediend, veroorzaakt zij ligtelijk purgeren, voornamelijk komt zij te pas om de circulatie in de verslapte vaten van den onderbuik te bevorderen, de slijm op te lossen en uit te drijven en den stondenvloed te herstellen, wanneer die door werkeloosheid der vaten gehinderd en er geene krampachtige noch *plethorische* gesteldheid aanwezig is, in welk geval zij met veel vrucht in verbinding met ijzer, *aloë*, *asa foetida*, *guajac*, *myrrha* of andere dienstige middelen, in de gedaante van pillen, kan worden toegediend.

GALBANUM

(Gummi Galbanum.)

De galbanum is het verdikte sap dat uit eene in Afrika te huis horende plant, *Bubon Galbanum* LINN. uitzweet. De beste soort verkrijgen wij in bleekkleurige stukken, van de grootte eener hazelnoot, van eenen bitteren scherpen smaak, en eene eigenaardige verdovende reuk; koud zijnde, laat het zich tot poeder wrijven, doch warm gemaakt zijnde, wordt het taai, zonder door de hitte te smelten.

De galbanum is een der beste oplossende *anti-hysterische* middelen, dat men in verbinding met geestrijke stoffen, in pillen met een zeer goed ge-

volg in de ongeregeldheden der maandstonden gebruiken kan. De gift is dan gewoonlijk dagelijks tot een *scrupel.*

MYRRHE.

(Gummi Myrrhae.)

Deze gomharst, van eenen onbekenden afrikaanschen boom, verkrijgen wij in rondachtige hoekige stukken van verschillende grootte en doorschijnende rood bruine kleur. Deze stukken zijn bros op de doorbraak glinsterend, met witachtige strepen doortrokken, van eene sterke balsemachtige reuk en bitteren, eenigzins scherpen. smaak.

De Myrrhe is een aanhoudend prikkelend, oplossend en verdelend middel. Door zijne *incitcrende* werking, vooral op de haarvaten, inzonderheid van den onderbuik, waarvan hij de afscheidingswerking vermeerderd, verdient hij vooral aanprijzing in die gevallen waarin eene werkeloosheid der vaten en ophooping van slijm aanwezig zijn, zoo ook in opstoppingen der maandstonden wanneer er tevens eene verslapping der vaten en witten vloed aanwezig is, ook inwendig bij onreine zweren, beenbederf, versterving en zweren van het tandvleesch en de keel, mits zij van geenen venerischen aard zijn, kunnen zij met zeer veel vrucht worden aangewend.

De gift is inwendig van 5—10 greinen met andere harsten en bittere extracten, in oplossing en

pillen, uitwendig in zelfstandigheid ter instrooijing, in zalven, of in eene geestrijke oplossing.

Opopanax.

De *Opopanax* is eene gomharst, afkomstig van de *pastinaca opopanax* LINN. eene tweejarige plant, die in het oosten en ook in het zuiden van Europa van zelfs voorkomt, zij is bruinachtig van kleur, bros, korrelig, vetachtig, van eenen bitter walglijken smaak en reuk.

De werking heeft veel overeenkomst met die der overige stinkende gommen, waarom zij ook tot hetzelfde oogmerk wordt toegediend.

SAFFRAAN

(*Crocus.*)

Van de saffraan (*crocus sativus* LINN.) een Oost-Indisch bolgewas, dat ook zeer veel bij ons geteeld wordt, gebruikt men de driedeelige *stigmata*, dat draadvormige vezelen zijn, van eene donkere oranje kleur, van eene eigendommelijke doordringende reuk, en eenen bitterachtigen *aromatischen* smaak.

Het hoofdzakelijk bestanddeel der saffraan is eene fijne *aetherische* olie, met een gedeelte *narcotische* grondstof en *extractiv*-stof verbonden.

Hare werking is prikkelend, voornamelijk op de bloedvaten, verhittend, zweetdrijvend, verdelend en in groote giften verdovend.

Zij komt vooral in verbinding met andere geschikte middelen te pas, wanneer de maandelijksche zuivering door pijn en krampen wordt teruggehouden, bij onderdrukking der kraamzuiveringen uit dezelfde oorzaak, of bij teruggeblevene verzwakking der baarmoeder na zware verlossingen. Ook wordt zij somtijds in de plaats van het *opium* in zenuwkoortsen en *chronische* zenuwziekten, vooral wanneer men het *opium* om zijne *constiperende* eigenschap niet geven kan, voorgeschreven.

Uitwendig gebruikt men de saffraan in ontstekingen, om de pijn te verminderen, en de verettering te bevorderen, bij *catarrhale* oog-ontstekingen, ontsteking der ballen, der borsten en pijnlijke aambeijen, ook als verdelend middel bij *chronische* verhardingen.

Inwendig geeft men haar van een half tot een geheel *scrupel*, in poeder of afgietsel; tot uitwendig gebruik, voegt men haar bij pappen, pleisters en zalven.

ZEVENBOOM.

(Sabina.)

Het kruid van deze, in Asia groeijende, en bij ons in de tuinen gekweekte struik, heeft eene sterke onaangename reuk en eenen scherpen bitteren smaak.

Deszelfs werking is sterk prikkelend, vooral op

de bloedvaten van den onderbuik, verhittend; bloedvloeijingen drijvend, uitwendig prikkelend, bijna *caustisch*.

Men gebruikt het inwendig wanneer de maandstonden door zwakte zijn opgestopt, ook heeft men in nieuwere tijden dit middel in en uitwendig tegen de jicht aangeprezen. Buitendien gebruikt men het ook inwendig als strooipoeder tegen sponsachtige uitwassen, zweren en vijgwratten; als afkooksel tegen beenbederf, versterving en hardnekkige *chronische* uitslagen.

De gift van het poeder is inwendig van een half tot een geheel *scrupel*, twee of driemalen daags; in aftreksel gebruikt men een halve once in xvj oncen water: de wezenlijke olie wordt, als zeer scherp zijnde, op eens maar tot een druppel met suiker of andere poeders gegeven.

B E V E R G E I L.

(Castoreum.)

Het bevergeil is eene bijzondere zelfstandigdigheid, die zich in twee tusschen den navel en den aars hangende zakken van den bever *(castor fiber)*, een in de noordelijke streken aan groote waters levend dier, bevindt. In den verschen staat is het talkaardig, niet vet maar meer gommig, harstachtig, eenigzins taai, smerig, vuil, oranjeachtig van kleur met eene eigendommelijke doordringende reuk, en eenen eenigzins bijten-

den smaak. Zoo als wij het in den handel verkrijgen is het door het roken bruin en brokkelig geworden.

Men treft van het Bevergeil twee soorten aan, te weten; de Siberische of Moskovische die de beste is, uit roodachtige harde ballen bestaat, waarin men bij het overdwarsch doorsnijden eene roode leverkleurige zelfstandigheid en een vlies en vezelachtig weefsel vindt, en de Noord-Amerikaansche of Engelsche, die minder goed, droger en niet zoo taai is als de eerste.

Volgens de voortreffelijke onderzoekingen van BONN bestaat het bevergeil: 1. uit $\frac{1}{3}$ *aetherische* olie die zich gemakkelijk in het water laat oplossen, en zich bij het drogen, door den ouderdom enz. oxydeert; 2. uit $\frac{1}{4}$ vet wasch en een weinig harst; 3. uit $\frac{1}{4}$ kalk, en ten 4. uit $\frac{1}{6}$ cellestof.

De werking is vlugtig, prikkelend, krampstillend en verhittend, waarom het vooral bij *hysterische* en krampachtige toevallen, winden, opgestopte maandstonden, en in het algemeen bij eenen gezwakten en krampachtigen toestand der baarmoeder te pas komt, men geeft het dan inwendig in zelfstandigheid van 4, 10-30 greinen met suiker of andere prikkelende middelen verbonden.

BORAX.

(Boras Sodae alcalinum.)

De *Borax* is eene verbinding van het borax-

zuur, met een overwigt van *Soda.* De natuurlijke *borax-tincal* is eene morsige, vetachtige zelfstandigheid die uit Persie aangevoerd en naderhand gereinigd wordt. Men gebruikt de *borax* zoo als zij voorkomt, somwijlen inwendig ter bevordering der maandstonden van 20–30 greinen, uitwendig eene oplossing van ½ drachma *borax* in eene once gezuiverd water, tegen vlekken van het hoornvlies, pijnlijke aambeijen en de spruw; in welk laatste geval eene oplossing met rozenhonig te verkiezen is.

Y Z E R.

(Ferrum.)

Het ijzer, een blaauw door den zijlsteen aantrekbaar metaal, dat van alle het meest in de natuur wordt aangetroffen, schijnt, daar er zich zelfs sporen van opdoen in de ligchamen, zoo van het planten als dierenrijk, een noodzakelijk bestanddeel van beiden uit te maken. In zuren, waarmede het zich verbindt, laat het zich oplossen, en geeft met alle, behalve met salpeter en *arsenik*-zuur, waterstof-gas: alle oplossingen hebben eenen zamentrekkenden smaak.

Omtrent zijne werking leert de ervaring dat het ijzer de *cruor*, de roode kleur en de warmte van het bloed verhoogd, en daardoor de grondmenging en sterkte der *organisatie* duurzaam verbeterd.

Of dit op eene *dynamische* dan wel *chemische* wijze geschiedt, laat zich niet met zekerheid bepalen.

Men gebruikt het bij alle ziekten van *chronische* zwakte, voornamelijk bij dezulke, die met koude, bleekheid en verslapping der vaste deelen verbonden zijn. Hiertoe behooren alle zoogenaamde *cachexien*, bleekzucht, uittering door overmatige ontlasting van bloed, zaad enz. waterzucht, verzwakte ingewanden, ongeregelde maandstonden, *scrofulae*, *rhachitis* enz.

Wanneer wij het ijzer in den metaalvorm gebruiken, dan bedienen wij ons van het ijzervijlsel (*limatura ferri*) van 5, 10—20 greinen, in verbinding met specerijachtige bijvoegsels. In den beginne geeft men het, even als alle andere bereidingen, eerst in kleine, en dan langzamerhand in vergroote giften, omdat men anders ligtelijk maagkwalen, walging, benaauwdheid, bloedspuwing en andere bloedvloeijingen veroorzaakt. De verkalkte en opgeloste ijzerbereidingen worden gemakkelijker verdragen, en verdienen daarom de voorkeur boven het ijzervijlsel.

Groot, ja bijna ontelbaar zijn de bereidingen van het ijzer, die men bij de onderscheide schrijveren aantreft, waarvan de voornaamste door de Bataafsche Apotheek overgenomen zijn.

Het zwart halfverzuursel van ijzer, (*oxydulum ferri nigrum*) dat even als het zuivere ijzer werkt, maar in den maag gemakkelijker op te lossen is.

Oxydulum ferri fuscum, waarin zich het ijzer

in den tweeden graad van verzuring bevindt, minder oplosbaar is en meer zuurstof afgeeft.

Sulfuretum ferri, eene verbinding van het ijzer met de zwavel.

Sulphas ferri, is eene oplossing van het ijzer in zwavelzuur, die naderhand gekristalliseerd wordt, inwendig wordt dit ijzer-*praeparaat* tegen de wormen, vooral tegen den lindworm van 2, 4—10 greinen, in verbinding met andere wormdoodende middelen aangeprezen, het veroorzaakt echter ligtelijk maagpijn, verslapping en zamensnoering der darmen en in grootere giften braking.

Uitwendig gebruikt men het als een bloedstelpend middel, en sterk verdund tot inspuitingen bij den druiper en den witten vloed.

Sulphas ferri siccatum, dit verschilt van de voorgaande bereiding daarin, dat het door de uitdrijving van het kristallisatie-water merkelijk versterkt is.

Murias ferri eene volkomene ontbinding van het ijzer in zoutzuur, die vervolgens door eene sublimatie tot een droog volkomen verzadigd zoutzuur wordt opgeheven, door eene verzadigde oplossing van dit zout in water verkrijgt men het *Murias ferri liquidum* dat maar weinig verschilt van het bloedstelpend middel van *Loof*. Deze zoutzure ijzerbereidingen zijn vooral uitmuntende middelen ter stelping van den bloedvliet, waartoe men het tot vijf en meer droppels in het uur laat gebruiken; niet minder werkzaam zijn zij ook in den

witten vloed, de onwillige nachtelijke zaadlozingen en den goedaardigen druiper.

Murias ferro-ammoniacale, dit middel werkt, behalve als een zamentrekkend, tevens als een zeer sterk prikkelend middel, waarom het zeer werkzaam is in het oplossen van slijmerige verstoppingen en het bevorderen der teruggekeerde maandstonden, ook tegen verouderde tusschenpozende koortsen verschaft het met den koortsbast een treffend hulpmiddel.

De *Tinctura ferri tartarisata* en de *Tinctura ferri Cydoniata*, die tot drie of vier theelepels kunnen gebruikt worden, doen dezelfde werking als de overige ijzer-*praeparaten*.

Alcohol Sulphurico-aethereus ferri is een voortreffelijk, zeer werkzaam, vlugtig en doordringend versterkend middel, dat vooral bij *chronische* zenuwzwakte te pas komt, de gift is dan gewoonlijk van 20—100 droppels op suiker.

ACHTSTE CLASSE.

WINDBREKENDE MIDDELEN (*CARMINANTIA.*)

FENKELZAAD.

(*Semen foeniculi.*)

Onder de benaming van *Anethum foeniculi* LINN.

bezitten wij verschillende planten, die met elkander zeer vele overeenkomst hebben en waarvan die soort, welke men duitsche fenkel noemt, de beste is, het bezit eene sterke aangename reuk en eenen specerijachtigen zoeten smaak.

Het werkzaam bestanddeel is eene zachte *aetherische* olie.

Door zijne matig prikkelende en windbrekende werking komt het niet alleen te pas bij maagzwakte en opzetting van winden, maar daar het ook *per consensum* op de haarvaatjes der longen werkzaam is, den hoest stilt en de fluimlozing bevordert, zoo is het ook niet minder nuttig in *catarrhale* borstaandoeningen, terwijl het met melk gekookt een zeer goed middel is om de zog-afscheiding bij zogende vrouwen te bevorderen. De gift is in poeder van 10—30 greinen, met suiker; in windbrekende kruider-verzamelingen kan het tot eenige drachma's gegeven worden.

Van dit zaad vindt men in de apotheken, als winkel-bereidingen, het *oleum foeniculi* en het *aqua foeniculi* die beiden dezelfde werking doen als het zaad, en waarvan het laatste zeer geschikt is tot een voermiddel voor andere geschikte windbrekende middelen.

A N IJ S - Z A A D.

(Semen Anisi.)

Het Anijs zaad is het voortbrengsel der *Pimpi-*

nella Anisi LINN. eene plant die zeer menigvuldig in *Egypte* en *Syrie* enz. wordt aangetroffen. en in verscheide deelen van Europa gekweekt wordt. Het werkzaam bestanddeel is eene *aetherische* olie, die vooral in de basten schijnt te huisvesten. Ook heeft het in zijne werking veel overeenkomst met de voorgaande en kan in dezelfde ziekten worden voorgeschreven.

Dit zaad kan men in onbepaalde giften toedienen, van de daaruit bereide olie geeft men slechts tot 6 droppels, wijl het ligtelijk ijlhoofdigheid veroorzaakt.

MUNTE.

(Herba Menthae.)

Van de muntsoorten worden vooral de kruismunt (*Mentha crispa*) en pepermunt (*Mentha piperita*) tot geneeskundig gebruik gebezigd: beiden bezitten eene zeer sterke reuk en eenen heeten specerijachtigen smaak, die in de laatste eenigzins campherachtig is, ook bezitten beiden eene *aetherische* olie.

De beide soorten van Munten, vooral de Pepermunt bezitten eene maagversterkende en windbrekende kracht, zijnde een daarvan gemaakt aftreksel zeer geschikt om den eetlust te vermeerderen, de winden uit te drijven en de krampachtige aandoeningen der buiksingewanden, zoo wel als de door krampen ontstane, buikpijnen te

matigen, tot hetzelfde einde is ook zeer geschikt de *Conserva Menthae* der Bat. Apot.

De van beide overgehaalde geesten en vooral hunne overgehaalde olien, doen dezelfde werking, maar zijn meer verhittend.

ORANJE-BOOM.

(*Citrus Aurantium* LINN.)

Deze boom verschaft ons zijne vruchten, bladeren en bloemen, die zeer belangrijke voorwerpen zijn in de geneeskunde; de vruchten en bladeren hebben eenen sterken specerijachtigen smaak; de bloemen die men gewoonlijk *flores naphae* noemt, hebben, zoo lang zij versch zijn, eene zeer aangenaame doch eenigzins verdovende reuk, die door het drogen bijna geheel verloren gaat. De werking is prikkelende, vooral voor de maag, eenigzins verhittend en windbrekend.

Van de rijpe vruchten gebruikt men het versch uitgeperste sap, voornamelijk echter de gedroogde schillen, (*Cortex aurantiorum seu flavedo Cort: aur.*) die uit een mengsel van bittere specerij en olieachtige bestanddeelen bestaan, waardoor zij de eigenschap van een voortreffelijk, aanhoudend en doordringend prikkelend middel verkrijgen, de vrucht nog niet rijp zijnde, bedient men er zich om derzelver sterken bitteren smaak van, om met brandewijn, genever enz. af te trekken en als huismiddel te gebruiken.

Hun

Hun gebruik komt te pas bij zwakte der maag en ingewanden en de daaruit ontstane winden; *cachexien*, gebrek aan eetlust, drukking op de maag en krampen. Ook bij tusschenpozende koortsen en bloedvloeijingen uit zwakte, bij volbloedigheid en *congestien* zijn zij nadeelig.

Men geeft dezelve in poeders van een scrupel tot een half drachma, ook in aftreksels met wijn of water en met bijvoeging van kina enz.

Minder werkzaam als de schillen zijn de bladeren *(folia aurantiorum)* die men vooral in *convulsive* ziekten zeer geprezen heeft, men geeft ze in poeder van een scrupel tot een drachma.

Van de bloemen bereidt men een zeer kostbaar water *(aqua Naphae)* dat zeer aangenaam van reuk is en in *hysterische* toevallen kan gebruikt worden.

C A R D A M O M.

(Cardamomum minus.)

Van het cardamom komen drie verschillende soorten voor, waarvan het kleine alleen thans in gebruik is; het bezit eenen zeer specerijachtigen, brandenden smaak en eene sterke aangename reuk.

Door de scheikundige bereiding verkrijgt men uit hetzelve eene *aetherische* olie, en door de *alcohol* kan men uit hetzelve eene aanmerkelijke hoeveelheid harstdeelen uittrekken.

De werking is sterk prikkelende, verhittende,

windbrekende en maagversterkende, waarom men het voornamelijk als maagversterkend middel en als een bijvoegsel bij andere prikkelende middelen bezigt.

CARVEIJ.

(*Semen Carui.*)

De *Carvey* is het zaad eener kransdragende plant, genoemd *carum carvi* LINN., het bezit eenen scherpen specerijachtigen smaak, met scherp brande *aetherische* olie.

Door zijne sterk prikkelende, verhittende, windbrekende werking, kan het als maag en windbrekend middel worden voorgeschreven, ook verdient de gedistilleerde olie (*oleum carui*), daar het bij zijnen matigen prijs even zoo krachtig is als vele gelijksoortige dure olien, tot inwrijvingen bij plaatselijke zwakte en windkolijken, in vele gevallen de voorkeur.

KAMILLE-BLOEMEN.

(*Flores Chamomillae.*)

Men onderscheidt gewoonlijk twee soorten, de gemeene en roomsche kamille, de eerste komen van de *Matricaria chamomilla*, de laatste van de *anthemis nobilis*.

De werkzame bestanddeelen van deze bloemen, zijn bittere *extractiv*-stof en *aetherische* olie: van

de laatste, die bij de distillatie overgaat, en eene blaauwe kleur bezit, verkrijgt men slechts twee drachma's van vijftig ponden bloemen.

Om derzelver aanhoudend en doordringend prikkelende, krampstillende, windbrekende, eenigzins verhittende en zweetdrijvende werking, komen zij inwendig voornamelijk te pas bij tusschenpozende koortsen, krampachtige aandoeningen, vooral *hysterische*, maagkrampen, onware weën, buikpijnen, winden, ongeregelde maandstonden, jicht en *rheumatismus*, terwijl men van dezelve uitwendig als een zacht prikkelend middel bij verouderde zweren, versterving, beklemde breuken, *asthenische* ontstekingen, krampen van den onderbuik, kolijken, blaaskrampen enz. gebruik kan maken.

De gift is in poeder van 1—2 drachma's; tot eene *infusie* neemt men 4—6 drachma's kamillen bloemen op 8 oncen water, tot klisteren een once; tot omslagen 1—2 oncen, en tot kruider kussens even zoo veel met andere *aromatische* kruiden en campher.

GEMBER.

(Radix Zingiberi.)

De Gember is de wortel van het *Amonum Zingiber* LINN.; dezelve is bultig, met kleine knobbels voorzien, wit of bruin van kleur, al na dat hij met meerdere of mindere voorzichtigheid ge-

droogd is, heet, scherp en specerijachtig van smaak.

De Gember bevat slechts eene geringe hoeveelheid *aetherische* olie, die de reuk van den gember, maar geenen scherpen brandenden smaak bezit. De scherpte ligt hoofdzakelijk in extractive en harstachtige deelen, en wordt aan het opgegoten water medegedeeld.

Voornamelijk prijst men de gember bij *asthenisch* lijden van de maag en het darmkanaal, bij *anorexie*, *dyspepsie*, windkolijk, ophoopingen van slijm, tusschenpozende koorts met eene *torpide* zwakte verbonden, bij *chronische* borstkwalen enz.

Men geeft de gember in zelfstandigheid van een half tot een geheel scrupel, alleen of met andere doelmatige middelen verbonden, of ook als een bijvoegsel bij spijzen, ook met andere min scherpe middelen in pillen, likpotjes enz.

ZEDOAR-WORTEL.

(Radix Zedoariae.)

Van de in *Ceylon* en *Malabar* groeijende *Amomum Zedoariae* LINN. verkrijgen wij eenen wortel van eene aangename specerijachtige reuk en eenen scherpen bitter-specerijachtigen smaak.

Behalve de naar campher ruikende *aetherische* olie, die bij het begin der distillatie overgaat en op het water zwemt, is voornamelijk eene eenigzins scherpe bittere extractief-stof in de *zedoar*

werkzaam, die door het water wordt uitgetrokken.

Deze wortel is sterk prikkelend, verhittend, zweetdrijvend en windbrekend, en komt te pas bij zwakte van de maag en der darmen, en de daarvan ontstane winden, buiklopen, buikpijnen enz: de gift is van 10—20 greinen.

NEGENDE CLASSE.

NIEZINGVERWEKKENDE MIDDELEN (*STERNUTATORIA* seu *PTARMICA.*)

TABAK.

(*Herba Nicotiana.*)

Het fijne poeder van deze algemeen bekende plant, waarvan wij reeds vroeger onder de pisdrijvende middelen gesproken hebben, verschaft een zeer goed niesmiddel, dat bij *chronische* oogontstekingen, zwarte staar, zwakte der geestvermogens, hoofdpijn en verminderde reuk en smaak wordt aangeprezen.

MAJORAAN.

(*Herba Majoranae.*)

De *Origanum majorana* LINN. is een kruid van eene zeer aangename specerijachtige reuk en smaak,

dat in de zuidelijke gedeelten van Europa gevonden wordt, en tamelijk veel *aetherische* olie in zich bevat.

Zijne werking is zacht prikkelend en niezingverwekkend, ook wordt het vooral uitwendig tot kruider-kussens en in geestrijke stovingen gebruikt.

WITTE NIESWORTEL.

(*Radix Hellebori albi,*)

Wat de ouden onder den naam van *Helleborus albus* verstaan hebben, is nog volkomen onbekend; de wortel, dien wij thans onder dien naam verkrijgen, wordt van het *veratrum album* gewonnen. Op zich zelf genomen werkt dit middel als niesmiddel te sterk, waarom het ook doorgaans maar in eene kleine hoeveelheid, bij andere zachter werkende middelen gevoegd wordt.

MANSOOR.

(*Asarum*)

De Mansoor, *Asarum Europaeum* LINN. is eene, in bergachtige streken en lommerrijke oorden in het wild groeijende plant, van eene scherpe reuk, walgelijken, bitterachtigen, eenigzins scherpen smaak, die men om zijne braak en purgerende eigenschap in vroeger tijden als braakmiddel zeer hevig toediende; maar, daar hij zelden aan het oogmerk voldeed, in later tijden vooral na de uitvinding

der *ipecacuanha*; tot dat einde in onbruik geraakt is; terwijl alleen deszelfs poeder, daar het zonder groot geweld aanmerkelijke slijmontlastingen kan verwekken, als niesmiddel nog wordt voorgeschreven.

TIENDE CLASSE.

SPEEKSELVLOED VERWEKKENDE MIDDELEN (*SIALAGOGA.*)

HET KWIKZILVER.

(*Hydrargyrum.*)

Het kwikzilver is een bekend metaal, dat bij den gewonen warmtegraad van onze dampkringslucht altijd vloeibaar is. Bij 39° Fahrenheit en 32° Reaumur gaat het in een vast ligchaam over, dat zich laat uittrekken, buigen en smeden. Natuurlijk vindt men het merendeels met zwavel, zelden met keukenzout en zwavelzuur verbonden, in Spanje en eenige Duitsche provintien.

De *specifike* zwaarte van het zuivere kwikzilver is tot het water als 14, 110 tot 1,000. Het bezit noch reuk noch smaak, door de warmte wordt het zeer uitgezet, en bij eene temperatuur die die van het kokend water eenige graden te boven gaat, gaat het in damp over. Tot volkomene koking komt het eerst bij 655° Fahrenheit.

Wanneer het in de lucht stil staat, wordt het niet *geoxydeerd*, maar wel wanneer het in een vat met dampkringslucht of zuurstofgas geschud wordt, waarbij het op de oppervlakte eene zwarte volkomene kalk afgeeft. Door aanhoudend wrijven wordt het geheel in zulk eene kalk veranderd, welk onvolkomen *oxydum* bij de toetreding der buitenlucht, door eene matige verhitting gemakkelijk in een volkomen rood *oxydum* veranderd wordt. Alle deze *oxyda* laten zich, zonder bijvoeging van brandbare ligchamen, door gloeijing weder in den metaaltoestand veranderen. Onder al de zuren, lost het salpeterzuur het kwikzilver het gemakkelijkst op.

Het raauw of levendige kwikzilver heeft op het menschelijke ligchaam geene andere als eene *mechanische* werking, en wordt ook tegenwoordig maar zelden meer aangewend. Door zijne zwaarte loopt het snel door de krommingen der darmen, en om deze eigenschap heeft men het somwijle bij hardnekkige verstoppingen en inschuivingen der darmen gebezigd. Dan hoezeer men somwijlen hiermede gelukkig geslaagd is, zoo ontbreekt het toch aan den anderen kant ook niet aan voorbeelden, waar dit middel geheel werkeloos op de plaats der verstopping liggen bleef; of zelfs wel de darmbuis verscheurde en eenen plotselijken dood veroorzaakte, waarom dit gebruik dan ook geene aanprijzing verdient.

Ook het afkooksel van het raauwe kwikzilver,

heeft men als een zeer goed wormmiddel aangeprezen, waarvan de nuttigheid ook door de ervaring bewezen is; men laat dan tot dat einde ℥ iß kwikzilver met ℔ iij water in eene aarde pot koken, en het doorgegoten water tot de gewonen drank gebruiken. Bovendien bedient men zich ook van het raauwe kwikzilver, ter bereiding van zalven, (*unguentum Neapolitanum*) waartoe echter de meeste der in het vervolg op te gevene *praeparaten* beter geschikt zijn.

Somwijlen wordt het kwik met tin, lood en bismut vervalscht, hetgeen men echter spoedig aan zijnen matten glans en met eene vuile korst bezette oppervlakte kan ontdekken. Ook blijft in dat geval, wanneer het door zeemleder geperst wordt, een vuil *residuum* over. Het loopt over eene gladde, zuivere, oppervlakte niet zoo spoedig als het zuivere, en laat dikwijls kleine metaaldeeltjes terug. De beste wijze om het kwikzilver geheel zuiver te verkrijgen is, wanneer men het door middel van het vuur uit de door kunst bereide *Cinnaber* bereid.

De grootste werkzaamheid bezit het kwikzilver in den *geoxydeerden*, of door zuren opgelosten toestand, waarvan wij de voornaamste nader zullen beschouwen, na alvorens zijne werking en aanwending in het algemeen opgegeven te hebben.

Wat aangaat de werking van de kwikzilverbereidingen in het algemeen, zoo zijn wij nog tot hiertoe niet instaat, daar omtrent iets zekers

en bevredigends te bepalen. Alle de daarover tot hiertoe voorhandene wijzen van verklaring zijn meer of minder ontoereikende, en wederspreken zich zelf in de zinnelijke verschijnselen, die wij op het gebruik van dit middel waarnemen; welke zinnelijke werkingen, voor zoo verre zij door de ervaring bevestgd zijn, hoofdzakelijk daarop neder komen, dat over het algemeen de werkingen der kwikzilver-bereidingen altijd aan elkande gelijk zijn, en slechts naar de menging, de wijze van bereiding van het middel, de gesteldheid des ligchaams enz. verschillen. De algemeenste werking is eene vermeerdering van den pols, van elke afscheiding en ontlasting, welke vermeerde afzondering zich echter in het algemeen tot te speekselklieren, dan echter ook tot den afgang, het zweet en de pis bepaalt. In eenen volkomen verkalkten toestand is de ontlastende werking van het kwikzilver meer merkbaar in den stoelgang, en het braken; in eenen zoutaardigen meer op de pis; in het algemeen echter kan men aannemen, dat het kwikzilver, in eene genoegzame hoeveelheid in het ligchaam gebragt, zijne werking door het geheele ligchaam uitbreidt.

Behalve deze werking heeft het kwikzilver nog de eigenschap, de dierlijke en planten-*vegetatie* en *reproductie* te verminderen en te vernietigen, waaruit zich zijn nut tegen ontstekingen, huidziekten, verscheide venerische ziekten, wormen enz. laat verklaren.

Wij maken voornamelijk in de volgende ziekten van het kwikzilver gebruik.

1°. Bij venerische ziekten, waarin men zijne werking, daar het het beste tegengif is, te regt *specifiek* noemen kan. Voorheen geloofde men, dat tot eene grondige genezing van het venussmet, het kwikzilver noodzakelijk tot kwijlens toe moest gegeven worden, hetgeen ook nog onlangs door een ervaren geneesheer op nieuw beweerd is; in latere tijden echter hebben wij deze dwaling leeren inzien, en weten thans dat de genezing zoo veel te zekerder, spoediger en volmaakter volgt, naarmate het kwikzilver minder ontlastingen, van welken aard ook, voortbrengt, of dat wij spoediger in staat zijn dezelve te stuiten. Wij wenden daarom die bereidingen, die het minste op de speekselklieren werken, met het beste gevolg tegen de venerische ziekten aan; daar het echter, ook zelfs bij de grootste voorzigtigheid niet altijd mogelijk is, den speekselvloed te vermijden, zoo is het zekerst bij de eerste sporen van werking op de speeksel-klieren, zoo als vermeerderde toevloed van speeksel in den mond, stinkenden adem, waggelende tanden enz., het gebruik van het kwikzilver voor een tijd te staken. Ook kan men volgens BRERA de speeksel drijvende werking van het kwikzilver het best daardoor vermeiden, dat men met de kwikzilver *praeparata* dikwijls afwisselt en dezelve dan eens

door den mond, dan eens door de huid in het ligchaam brengt.

2°. Bij niet *venerische chronische* ziekten, en wel bij alle ziekten der klieren en van het watervaatstelsel. *scrofulae*, hardnekkige waterzuchten, verhardingen en verstoppingen der ingewanden, voornamelijk van de lever, *chronische* hardnekkige huidziekten, *herpes*, schurft enz. — Verder tegen de wormen, watervrees, *tetanus*, hardnekkige *rheumatismi*. In het bijzonder is het gebruik van het kwikzilver tot eene matige salivatie, door eenige ervaren geneesheeren als het zekerste middel tegen de dolle hondsbeet aangeprezen, waarbij echter de wonde gezuiverd en gedurende 14 dagen in sterke verettering moet gehouden worden.

3°. Bij *acute* koortsige ziekten, in het bijzonder bij zulke, die het karakter van den *typhus* hebben; bij *asthenische* of zoogenaamde *rheumatische* ontstekingen, voornamelijk der lever en andere ingewanden. *Specifiek* werkt het in zulke ziekten die met *exsudatie* verbonden zijn, waarbij zich het kwikzilver inderdaad als een uitmuntend, hoogst werkzaam middel betoont. Tegen de pokken en mazelen heeft men het reeds voor lang als een voortreffelijk middel gekend en zelfs aan hetzelve eene het gift doodende kracht, toegeschreven: tegen de zoo gevaarlijke vliezige keelontsteking, *(angina polyposa)* die in eenen hoogen graad bijna doodelijk is, bezitten wij geen werkzamer hulpmiddel dan het kwikzilver, en wanneer

het terstond bij het eerste ontstaan der ziekte wordt aangewend, dan volgt er bijna altijd eene spoedige genezing.

4°. Ook tot uitwendig gebruik dienen de kwikmiddelen, als krachtig doordringende oplossingsmiddelen bij klierverhardingen, gezwellen, *asthenische* ontstekingen, voornamelijk oog-ontstekingen, bij oude sponsachtige en venerische zweren, bij hardnekkige *chronische* uitslagen, bij vlekken en uitwassen van het hoornvlies enz.

De nadere bepaling der aanwendingen, zullen wij bij de beschouwing der verschillende kwikbereidingen opgeven.

Nadeelig is het gebruik van het kwikzilver bij groote prikkelbaarheid en zwakte, na voorafgegane verzwakkende ontlastingen, bij neiging tot bloedvloeijingen van eenen *sthenischen* of *asthenischen* aard, bij zenuwziekten, bij *scorbut*, kanker en dergelijke, met ontmenging der vochten en tot zwakke *vegetatie* leidende ziekten, bij een zorgeloos te werk gaan in het eeten, drinken, verkouding enz. De ouderdom, zwangerschap, hoesten, maagpijnen verbieden het voorzichtig gebruik van het kwikzilver niet.

Bij de aanwending van het kwikzilver ter genezing van venusziekte, heeft men het volgende in acht te nemen.

Heeft de lijder eene dispositie tot *sthenische* en *asthenische* ziekten, of hebben de hierboven opgegevene tegenaanwijzingen bij hem plaats, dan

moeten deze eerst door doelmatige middelen weggenomen of verminderd worden, eer men met zekerheid tot het gebruik van het kwik kan overgaan, is hij daarentegen overigens gezond en sterk dan kan men zonder voorbereiding dadelijk de *mercurialia* toedienen.

De beste wijze om het kwikzilver toe te dienen, is die gene, waarmede men door deszelfs in- en uitwendige aanwendig, zonder sterke ontlastingen, en vooral zonder een speekselvloed te veroorzaken, het venussmet in den korst mogelijken tijd verdelgt. De keuze der bereidingen is veeltijds tamelijk onverschillig; somwijlen echter hangt zij van zekere omstandigheden en bijzondere stemmingen van het ligchaam af, daar de een deze, de ander gene form, gesteldheid en wijze van aanwending des middels beter verdraagt.

De zekerste en werkzaamste bereidingen zijn de *Merc. dulcis*, *Merc. solubilis Hahnemanni* en de *Merc. sublimatus corrosivus*. Eene versch ontstane ziekte laat zich met de beide eersten, eene meer verouderde, diep ingewortelde daarentegen, met de laatste het best bestrijden. Buiten deze inwendige middelen kan men ook uitwendige inwrijvingen derzelve met vet, speeksel of maagsap aanwenden; op welke wijze de *mercurius* niet zoo gemakkelijk op de maag en darmen werkt.

Bij de inwendige toediening vangt men met zeer kleine giften aan, en stijgt dan langzaam tot grootere, tot dat zich de eerste sporen van *salivatie*,

stinkenden adem, trekken en stijfheid der tong enz. vertonen. Zoodra deze zich voordoen, wordt het gebruik der *mercurialia* eenige dagen afgebroken, tot deze verschijnselen geheel verdwenen zijn, en men vangt dan op nieuw met het middel aan, tot de ziekte geheel genezen is. Het is echter moeijelijk het tijdpunt der volkomene genezing met zekerheid te bepalen, en daarom is het zekerste, zelfs na het verdwijnen van alle toevallen, het gebruik der kwikmiddelen nog eenige weken en zelfs maanden in tusschenruimten van 4—6 dagen voort te zetten, al na dat de ziekte minder of meerder ingeworteld was. Zelden ontstaat er een' speekselvloed, wanneer men met de in en uitwendige aanwending dikwijls afwisselt, en daarom voert deze methode meestijds het spoedigst en zonder afbreking tot het doel.

Tot de voleinding der genezing en om de terugblijvende zwakte weg te nemen, is het gebruik van versterkende middelen, *Kina*, *Angustura*, *Cascarilla* enz. noodig.

Gedurende het gebruik van de *mercurialia* moeten alle zuren en moeijelijk te verteren spijzen, zoo ook de verkouding, zorgvuldig vermeid worden.

De voornaamste bereidingen van het kwikzilver, die ook in de Bat. Apoth. voorkomen, zijn:

1°. *Het Myrias oxyduli Hydrargyri*, dat men, wijl er betere middelen voorhanden zijn, maar zelden gebruikt.

2°. *Oxydulum Hydrargyri Hahnemanni*, dat een voortreffelijk zeer werkzaam middel is, dat niet ligt speekselvloed, maar des te spoediger laxeren veroorzaakt. Het geneest gewoonlijk de venusziekte zeer spoedig, doch even daardoor gebeurt het ook niet zelden dat men naderhand op nieuw sporen er van bemerkt, wanneer men zich door het spoedig verdwijnen der toevallen heeft laten misleiden. Bij het gebruik van dit *praeparaat* moet men zich voor gezouten spijzen wachten.

Behalve in de venusziekte, kan men zich van dit middel bedienen in alle die ziekten, waarin *mercurialia* te pas komen.

De gift is van $\frac{1}{4}$-$\frac{1}{2}$ grein, eens tot twee malen daags, en alle 24 ureu $\frac{1}{2}$ grein meer, tot er zich sporen van speekselvloed voordoen. Verschijnen deze, dan wordt het middel voor een tijd ter zijde gezet. Gewoonlijk zijn 8—12 greinen tot de genezing voldoende, men vermengd het met suiker, *opium*, campher, *spiesglans*, *aconitum* enz.

Onder alle kwikzilver-bereidingen is dit middel het beste, alleen moet men het in goed geslotene flessen, tegen de aanraking der buitenlucht bewaren, waardoor het anders zuurstof opneemt, graauw wordt en ligtelijk speekselvloed veroorzaakt.

3°. *Oxydum Hydrargyri nitratum*, wordt alleen uitwendig bij venerische zweren, en in het geheel bij alle oude sponsachtige zweren met kalkachtige randen, bij hardnekkige huidziekten, bij *chro-*

ni-

nische ontstekingen der oogen en oogleden, bij vlekken op het hoornvlies en ter bevordering der *suppuratie* aangewend.

Men strooit dan of het poeder op de gebreken, of maakt het met vet tot eene zalf. *Unguentum oxydi Hydrargyri nitrati, Balsamus ophthalmicus St. Yves*, met welk middel men zeer voorzigtig moet te werk gaan.

Ook onlangs heeft ANSIAUX het uitwendig droog, of met speeksel gemengd, als inwrijvingen in alle soorten van venusziekten, en HUFELAND het inwendig gebruik van dit middel tegen hardnekkige venerische ziekte formen, *rheumatismi*, geledingszwellingen, huiduitslagen enz. zeer sterk aangeprezen. Hij laat 1 grein *merc. praecipit, rub.* met 2 drachma's *antimonium crudum*, naauwkeurig zamenwrijven en in 8 deelen verdeelen, en daarvan smorgens en 's avonds een poeder nemen, langzaam opklimmende tot er zich teekenen van *salivatie* vertonen, te gelijker tijd laat hij de lijders een *decoctum Lignorum* drinken.

4°. *Sulphuretum hydrargyri nigrum*, dat door het zamenwrijven van zwavel en kwik gemaakt wordt, gebruikt men van 1—8 greinen met suiker, bij hardnekkige huiduitslagen, klierverstoppingen enz.

5°. *Murias Hydrargyri*, dat in zeer kleine giften, even als alle andere goede kwikbereidingen, doch spoediger en sterker werkt en ligtelijk eenen speekselvloed veroorzaakt, wordt voor-

al bij hardnekkige en ingewortelde venerische en huidziekten voorgeschreven. Ook uitwendig kan het tegen sponsachtige zweren, hardnekkige uitslagen, *chronische* oogontstekingen, jeuken en branden van de oogleden en andere deelen, vlekken en uitwassen van het hoornvlies en krampachtige sluiting der oogen gebruikt worden.

Daar echter deze kwikbereiding sterk bijtend is, en in giften van twee en meer greinen, zelfs eene doodelijke werking doet, waarom ook eene onvoorzigtige toediening de verschrikkelijkste gevolgen kan na zich slepen, zoo moet men met hetzelve ten uiterste omzigtig omgaan: men moet zich daarom ook altijd van dit middel onthouden, wanneer men vooruit de mogelijkheid inziet, zijn doel door een ander, minder sterkwerkend, middel te bereiken, en in derzelver aanwending zich alleen tot bijzondere hardnekkige gevallen bepalen.

De gift is aanvangelijk zeer gering, en wel van $\frac{1}{16}$ tot $\frac{1}{8}$ grein, in stijgende giften tot een geheel grein dagelijks, in pillen, waarbij men, wanneer het middel ontlastingen, maagkrampen, kolijken enz. veroorzaakt, vlugtig prikkelende middelen, zoo als de kaneel, de oranjeschillen, het *opium*, de campher enz. voegt: tot uitwendig gebruik geeft men de oplossing van een grein in eene once *Spir. frumenti* met rozen-honing, of de oplossing in gedistilleerd water, (het *aqua phagadenica.*)

Van wege de kwade gevolgen die de *sublimaat*

somwijlen na zich sleept, en om de wederinstorting, die men somwijlen op dit middel zag volgen, sloeg BELLOSTE eene oplossing van kwik in het salpeterzuur voor, welk middel minder prikkelend is als de *sublimaat*- oplossingen en ook zulke kwade gevolgen niet achterlaat. In deszelfs plaats kan men echter zeer gevoegelijk gebruik maken van het *nitras hydrargyri liquidum* der Bat. Apoth. waarin ook andere met zuren vervaardigde kwikbereidingen, zoo als de azijnzure en wijnsteenzure kwik voorkomen, die echter minder in gebruik zijn.

6°. *Murias Hydrargyri oxydulati*, dit is een uitmuntend, zeer zacht werkend kwik-*praeparaat*, dat in alle venerische toevallen, in hardnekkige uitslagen, bij de watervrees, bij de vliezige keelontsteking, bij *scrofulae*, en andere klierverhardingen, *rheumatismi*, zwarte staar, enz. kan gebruikt worden, hoewel het in zeer verouderde, hardnekkige en diep ingewortelde gevallen onvoldoende is.

De gift is van $\frac{1}{4}$ tot 3 greinen; bij kinderen $\frac{1}{8}$ grein met suiker, *opium*, campher, kina, spiesglanszwavel, het extract van de scheerling, *Guajac. Aconit* enz. als een *purgans* geeft men het met jalappe. De beste wijze om dit middel toe te dienen, is in poeders of pillen, daar het in eene vloeibare gedaante niet wel is aan te wenden. In de zwarte staar heeft men het als niezing-verwek-

kend middel van 1—6 greinen met suiker vermengd aangeprezen.

Uit de *merc. dulc* worden met kruim van brood de zoogenaamde Hoffmansche pillen vervaardigd, waarvan 80 stuks, 60 greinen verzoeten kwik bevatten, en waarvan men de kinderen als buikzuiverend middel alle 3 of 4 dagen zoo veel pillen geeft, als zij jaren oud zijn; als een zacht afvoerend wormmiddel geeft men de dubbelde hoeveelheid tot poeders gewreven.

De tot hiertoe opgenoemde middelen waren alle door het bevorderen van zigtbare ontlastingen werkzaam, waarom zij ook met den algemeenen naam van *Evacuantia* bestempeld zijn. Geheel anders is het met de volgende gelegen, daar zij, zonder eene zigtbare ontlasting te veroorzaken, op den toestand des ligchaams werkzaam zijn, en daarom veranderende middelen (*alterantia*) genoemd worden.

ELFDE CLASSE.

VERKOELENDE MIDDELEN (*REFRIGERANTIA.*)

AALBEZIEN.

(*Ribes rubrum* LINN.)

Het sap van de gewone aalbezien, dat eenen

aangenamen zuren smaak heeft, zoowel als dat der aardbezien, moerbezien, kersen, meloenen, komkommers en van andere rijpe zomervruchten, is als een ligt verkoelend, matig verzwakkend middel bij ontstekingachtige ziekten zeer dienstig. Voornamelijk maakt men in de geneeskunde gebruik van het uitgeperst en tot de dikte van een geleij gekookte sap der aalbezien, (*rob ribesiorum*- om hetzelve onder bederfwerende, en verkoelende dranken, likpotjes enz. te mengen.

CITROENSAP.

(*Succus citri.*)

De vruchten der *citrus medica*, een boom die in warme streken zeer veel wordt aangetroffen, bevat een aangenaam zuur sap, dat uit appel-zuur, citroen-zuur, slijm, extractif-stof en loogzout bestaat, en met bijgemengde suiker onder gersten-water eenen alleraangenaamsten drank in heete en galkoortsen oplevert, ook bereidt men van dezelve met suiker eene zeer aangename zuurachtige stroop, waarvan men zich tot bijvoegsel bij verkoelende mixturen kan bedienen.

Wanneer men het citroensap met potasch of zoogenaamd *sal tartari* verzadigd, dan bekomt men een uitmuntend middel tegen de benaauwdheden en geweldige brakingen in heete en galkoortsen, vooral wanneer men het gedurende de opbrui-

sching doet nemen, waartoe men een lepel vol citroensap in een theekopje laat doen, daar een eijerlepel vol *sal tartati* onderroert, en dit dan zoo spoedig mogelijk, terwijl het nog opbruischt, laat innemen.

Uitwendig doet dit sap eene uitmuntende werking bij ligtbloedend tandvleesch, tegen de beginselen van den waterkanker *(noma)* en in roosachtige *scorbutische* ontstekingen van de beenen.

WIJNSTEEN-ZUUR.

(Acidum Tartarosum.)

Deze is de zuivere, in den wijnsteen bevatte zure zoutstof, die van de daarmede in den gewonen gezuiverden wijnsteen verbondene wijnsteenzure potasch bevrijd is: het is een aangenaam verkoelend middel, dat voornamelijk de pisafscheiding, de huiduitwaseming, en in grootere giften, den stoelgang bevordert. Men gebruikt het voornamelijk in ontstekingachtige ziekten als een bijvoegsel bij den drank, waartoe het zeer goed in de plaats van het citroenzuur kan gebezigd worden, wanneer men een half of geheel drachma met bijvoeging van suiker in een pond water oplost. Ook daar, waar galachtige onzuiverheden aanwezig zijn, doet het eene zeer goede werking, en kan in kleine giften, zelfs in eenen matigen graad van *typhus* tot stilling van den dorst zeer goed gebruikt worden. Ook kan men zich

van dit zuur even zoo goed als van het citroensap tot een braakstillend *mixtuur* bedienen, wanneer men het met het loogzout der *Soda* doet opbruisschen.

SALPETER.

(Nitras Potassae,)

De gewone Salpeter is een middenzout, dat uit een vast planten loogzout en salpeter-zuur is zamengestéld, in sommige, vooral heete gewesten op de oppervlakte der aarde gevormd wordt, of wel zoo als meest bij ons gebruikelijk is, door de kunst gemaakt en gezuiverd wordt, welke gezuiverde salpeter uit zeszijdige kristallen met schuin afgestompte punten bestaat, en eenen zouten, eenigzins bitterachtigen en verkoelenden smaak heeft. Bij eene middelbare *temperatuur* is het in 7 deelen water oplosbaar, terwijl het zich in kokend water genoegzaam in gelijke deelen oplost. Door de hitte smelt het en detoneert zeer levendig met de brandende stoffen.

Onder alle de zouten wordt, volgens HECKER door dit het meest de werkzaamheid van het hart, der groote slagaderen en spiervezelen te keer gegaan, waardoor het de warmte en snelheid van den pols en de *plastische* kracht der vezelstof, die bij eene verhoogde kracht van het hart even eens gestegen zijn, vermindert, terwijl het daarentegen de werkzaamheid van de afscheidende vaten

der darmbuis, nieren en huid, verminderd, en alzoo vermeerderde pisafzondering, huiduitwaseming en laxeren veroorzaakt, welk laatste echter minder op het gebruik van dit als van andere middenzouten te wachten is, waarom het ook bij ware ontstekings-ziekten waarin zulks het hoofdmiddel uitmaakt, boven allen den voorkeur verdient, terwijl men er zich bij ziekten die met zwakte gepaard gaan nimmer van moet bedienen, ook is derzelver aanwending bij zwakte van bijzondere deelen, vooral der nieren, maag, van het huidorgaan, en der longen altijd nadeelig.

Behalven in de ontstekingskoorts hebben ROWLEY en SCHNEIDER het dagelijks tot een scrupel, ja in stijgende giften tot ½ drachma genomen, als een zeer heilzaam middel tegen verouderde zweren aan de beenen geprezen, waarbij zij echter altijd prikkelende middelen voegden, ook kan het niet zelden met zeer veel vrucht als een bijvoegsel tot andere prikkelende middelen, zoo als het opium, de campher euz. tot matiging van hunne werking gegeven worden. Even zoo kan het ook in sommige niet ontstekingachtige ziekten, *sthenische* bloedstortingen, *catharren*, hoofdpijn, druiper; *congestien* na hevige *exciterende* gemoedsaandoeningen, in de zwangerschap, met voordeel worden toegediend.

De gift is van 10—20 greinen, zelden in sterkere giften tot een scrupel; deels in poeder, deels in eene oplossing, welke laatste vorm naar dien

deze minder nadeelig op de maag werkt, de voorkeur schijnt te verdienen, terwijl bij de poeder, om zijne nadeelige werking te verminderen, gewoonlijk eene *absorberende* aarde gevoegd wordt.

Even eens kan ook het salpeter-zuur in eenen zeer verdunden staat, als een sterk verkoelend en pisdrijvend middel, in de waterzucht gebruikt worden, wanneer dezelve met eene ontstekingachtige gesteldheid, die het gebruik der gewone pisdrijvende middelen verbied, gepaard gaat.

TWAAFDE CLASSE.

OPLOSSENDE MIDDELEN

(*RESOLVENTIA.*)

Door de oplossende middelen verstaat men de zoodanigen, die in staat zijn de verstoppingen, die hier of daar in het ligchaam bestaan, weg te nemen en den gehinderden loop der vochten in de aangedane plaats te herstellen, hetgeen zij niet alleen doen met door middel van hunnen zeepachtigen aard de verdikte vochten te ontbinden, maar voornamelijk door het vaatgestel te prikkelen, en tot eene meerdere werkzaamheid aan te zetten, waarom ook alle braak en purgeermiddelen, wanneer zij in kleine giften en bij herhaling worden toegediend, als sterk oplossende middelen werken,

waarom dan, behalve de reeds opgenoemde sterk prikkelende ontlastmiddelen en gomharsten, hier toe nog behooren.

ALST.

(Absynthium.)

Het kruid der *Artemesia Absynthium* LINN. dat voor den bloeitijd met de bloemen wordt ingezameld, heeft eenen ten uitersten bitteren smaak en eene sterke onaangename, in den verschen staat zelfs verdovende reuk, die echter door de droging en koking bijna geheel verloren gaat.

De werkzame bestanddeelen van dit kruid bestaan in eene bittere *extractiv*-stof en *aetherische* olie, waardoor het een bijzonder vermogen bezit tegen zulke ziekten, die uit eene *atonie* der eerste wegen en van de onderbuiks-ingewanden, haren oorsprong hebben, zoo als sommige tusschenpozende koortsen, maagzwakte, verslijmingen, wormen, zuren, jicht, *hypochondrie*, verstopping van milt en lever enz. Verder komt het ook te pas in *cachexiae*, zoo als waterzucht, geelzucht en *scorbut*, vooral wanneer zij door de genoemde gebreken worden voortgebragt.

Bij sommige prikkelbare van een gevoelig zenuwgestel voorziene lijders, kan het geheel niet gebezigd worden, wijl het hun ligtelijk hoofdpijn en eenen aan dronkenschap grenzenden toestand voortbrengt, om welke reden het ook bij *congestien* en neiging tot bloedstortingen, schadelijk is.

Men geeft de Alst zelden in zelfstandigheid ; maar meest in een aftreksel van eene once op 16 oncen warm water ; de beste vorm is echter het extract dat daarom de voorkeur verdient, wijl het noch den onaangenamen smaak, noch de verhittende eigenschap van het kruid, maar eenen zuiveren bitteren smaak heeft, en daarbij beter koop is als de meeste, daarmede overeenkomende bittere extracten: men geeft het van een tot twee scrupels, in een specerijachtig water opgelost of ook wel in pillen.

Uitwendig bedient men zich van de gekookte olie tot inwrijvingen, en van het kruid tot stovingen en omslagen, ter verdeeling van *lymphatische* gezwellen, pijnlijke *rheumatismi*, roosachtige ontstekingen enz. Met de Alst komen in werking bijna volkomen overeen.

DE GEZEGENDE DISTEL.

(Carduus Benedictus.)

Die eenen zeer bitteren smaak heeft, en waarvan het afkooksel somwijlen braking veroorzaakt, ook schrijven sommige denzelven eene pis- en zweetdrijvende werking toe.

DUIZEND GULDEN KRUID.

(Centaurium Minus.)

Van dit kruid de *Gentiana Centaurium* LINN.

worden gewoonlijk de toppen of zoogenaamde bloemen in de apotheek aangetroffen, ofschoon MURRAY te regt aanmerkt, dat het kruid zelf als werkzamer zijnde, de voorkeur verdient, het is een zuiver bitter middel, dat in werking met de *absynthium* en *carduus bened.* volmaakt overeenkomt, en dat eveneens in een afgietsel of extract wordt toegediend.

WATER DRIEBLAD.

(Trifolium aquaticum.)

Het water drieblad, *trifolium aquaticum*, ook wel *trifolium fibrinum*, *palustre* of *paludosum* genoemd, is het kruid van de *Menyanthes Trifoliata* LINN., dat in moerassige streken wordt aangetroffen, en versch zijnde, zeer saprijk is en eenen zuiveren bitteren smaak heet, die met het drogen grootendeels verloren gaat: het heeft eene aanhoudende prikkelende maagversterkende werking, waarom het vooral te pas komt bij zwakte der maag, *hypochondrie*, bleekzucht, geelzucht, tusschenpozende koortsen, *scheurbut* en waterzucht.

Men schrijft van hetzelve of het versch uitgeperste sap of een afkooksel van ℥j op ℥xii water of ter vermijding van den bitteren smaak, het extract van 10 tot 20 greinen, in pillen of een specerijachtig water voor, zelden geeft men het in poeder als alleen om daardoor het extract eene meer ge-

schikte lijvigheid tot het vervaardigen van pillen te geven.

PAARDEBLOEM.

(Taraxacum.)

De gewone paardebloem of leuwentand, is de *Taraxacum Officinalis* of het *Leontodon Taraxacum* LINN. Deze plant bezit in hare geheele zelfstandigheid, maar voornamelijk in den wortel een melkachtig sap, dat versch maar weinig bitter, meer slijmig, zoetachtig en eenigzins zoutachtig is, en een zeer goed geneesmiddel oplevert. Daar men het echter niet altijd versch verkrijgen kan, wordt meestijds het extract, dat uit de versche in de lente verzamelde wortelen bereid wordt, aangewend. Het sap en het extract van de *taraxacum*, helpen even als alle andere bittere middelen de spijsvertering bevorderen, en kunnen onder de zachte *tonica* geteld worden, die vooral de werkzaamheid van de vaten van den onderbuik opwekt, terwijl het ook onder zekere omstandigheden allezins de bloedmassa, en daardoor de afscheidingen verbetert. Volgens DELIUS is het sap ook in staat een dik, met eenen spekkorst bezet, bloed te verdunnen, ofschoon het echter hierom niet met de andere *antiphlogistische* middelen is gelijk te stellen, wijl het slechts in die gevallen kan te pas komen, waar bij deze gesteldheid van het bloed, de *tonus* der vaten eenigzins verzwakt is.

het werkt ook op de meeste afscheidingswerktuigen, vooral op de huid en nieren, verdrijft de huiduitslagen en vermeerderd den pisvloed, verder ook op de afzonderingen der gal en slijm, op welke eigenschappen de voormaals zoo zeer geprezene oplossende zeepaardige werkingen derzelve geheel berusten. Men gebruikt het als een zacht maagversterkend en oplossend middel, bij zulke koortsige en slepende ziekten, die het naast hunnen grond in gebreken en verstoppingen van den onderbuik hebben. Ettmuller wende het versche sap uitwendig aan bij vlekken van het hoornvlies.

De gift is in een afkooksel van ℥ j op ℥ vj *colatur*, het versch uitgeperste sap en het extract geeft men dagelijks van ℥ j—j ß.

DUIVE KERVEL.

(Fumaria.)

Het kruid dat onder dezen naam wordt ingezameld, komt van de *fumaria officinalis* LINN: eene op akker en moeslanden in menigte groeijende plant, van eenen bitteren en eenigzins zoutachtigen smaak.

Dit middel heeft eene gelijke werking met de *taraxacum*, en is wegens de grootere hoeveelheid zout nog eenigzins meer versterkend, bevordert den stoelgang en werkt bijzonder op de afscheidingen van de huid, de pis, slijm en gal. Men

kan het daarom ook in dezelfde gevallen als de *Taraxacum* aanwenden.

Het uitgeperste sap geeft men van twee tot drie oncen, het extract dat eenigzins onaangenaam smaakt, even als dat van den *Taraxacum.*

G R A S W O R T E L.

(Radix Graminis.)

De Graswortel komt van de *triticum repens* LINN: eene grassoort die met hare wortels ver langs den grond heen schiet, en daarom in de tuinen een schadelijk onkruid is. In den verschen staat hebben deze wortels eene heldere witte kleur, die bij het drogen geelachtig wordt, zij zijn zonder reuk, maar hebben eenen zoetachtigen smaak, die bij het drogen grootendeels verloren gaat. Het meeste witte sap bevatten zij in het voorjaar, wanneer men uit een pond 5 oncen kan uitperssen, welk sap tot de dikte van honing uitgedampt zijnde, den naam heeft van *Extractum graminis.* Het is echter beter dit extract uit de gedroogde wortelen te bereiden, daar het uit versch verkregene ligtelijk beschimmelt.

Zoowel het afkooksel als het extract, waarin de werkende bestanddeelen van den wortel bevat zijn, is oplossend en zoo zacht prikkelend, dat men het veilig in koortsige ziekten, waarin men de prikkelbaarheid wil verminderen en de vezelen verslappen, kan toedienen. Ook komt hij te

pas bij alle *chronische* ziekten die met eenen scherpen prikkel verbonden zijn, zoo als *rheumatismi*, jicht, *catarrhus*, *chronische* huiduitslagen, maar voornamelijk in ziekten der lever, ja zelfs wil men er galstenen opgelost en alzoo eene *periodische* geelzucht mede genezen hebben. Onder zulke omstandigheden kan hij ook in tusschenpozende koortsen, waarin hij door TODE zeer geroemd wordt, van nut zijn, alleen moet men zich wachten zulke verslappende dranken in overmaat te geven, wijl men daardoor niet zelden zou kunnen schaden, vooral bij slappe en tot buikloop geneigde gestellen.

De gift is in een afkooksel van ½ tot 2 oncen, met bijvoeging van versterkende middelen, van het extract geeft men als oplossend middel ½ tot geheel once, en zelfs veel meer in hardnekkige gevallen. Zal dit middel werkzaam zijn, dan moet het verscheidene dagen en weken onafgebroken gebruikt worden.

WOLFERLEY.

(Arnica.)

De Wolferley *(Arnica Montana* LINN.) verschaft aan de Apotheek hare bloemen, bladen en wortels, welke laatste als minder werkzaam zijnde en ligter brakingverwekkende, door HORN als onnut verworpen zijn. De bloemen en bladen hebben versch eenen eenigzins onaangenamen, gedroogd

droogd echter eene zwakke, balsemachtige niesing-verwekkende reuk, vooral wanneer zij tusschen de vingeren gewreven worden.

De werking van dit middel is sterk prikkelend, zoo wel plaatselijk als algemeen; vooral op het bloed-, watervaat- en zenuwgestel; van daar verdelend, oplossend en in groote giften verdovend.

Inwendig gebruikt men de bloemen bij alle *asthenische* koortsen, bij uitstortingen van bloed, na uitwendige beleedigingen, bij *rheumatismi*, jicht en *paralysis*, bij terugblijving der maandstonden, en in het algemeen bij zwakte van den onderbuik en de daaruit ontspruitende langdurige buikloop, verstopping, en zelfs in verscheidene soorten van loopen; in de zwarte staar en andere *paralytische* gebreken. Uitwendig bij kneuzingen, bloedvlekken en verlammingen.

In groote giften genoten, veroorzaakt dit middel eenen onverdragelijken angst, stekende en brandende pijnen, bloedvloeijingen, braken, duizeling, verdoving en andere schadelijke werkingen die het best door den wijnazijn bestreden worden. Zijne aanwending vordert daarom ook altijd voorzigtigheid. Ook is hij nadeelig bij *sthenische* ziekten, bij *plethorische* en zeer prikkelbare gestellen, en vooral bij eene zeer prikkelbare maag en darmbuis, bij kneuzingen en bloeduitstorting in het celwijsweefsel, is zijne in- en uitwendige aanwending boven alle andere te verkiezen.

De bloemen geeft men het best in eene *infusie* van 1—2 drachma's op 8 oncen kokend water, alleen, of in verbinding met andere vlugtig prikkelende of versterkende middelen, de wortel kan men in poeder van 5—10 greinen, of in een afkooksel van ℥ ß op 8 oncen *colatur* voorschrijven. Uitwendig gebruikt men het kruid en de bloemen tot *fomentatien* en pappen.

ZEEPKRUID.

(*Saponaria.*)

Van het Zeepkruid, de *Saponaria Officinalis* LINN. gebruikt men den gedroogden wortel, die versch eenigzins scherp, maar gedroogd alleen slijmachtig en eenigzins bitter smaakt, en met water gekookt even als de zeep schuimt.

Deze wortel is een werkzaam, hoewel niet hevig prikkelend middel, dat vooral op de afzondering van de lever, de longen, de huid en de slijmvliezen werkt; als een matig prikkelend middel past hij noch in de wezenlijke *sthenie*, noch in eenen hoogen graad van *asthenie*, maar hoofdzakelijk in *chronische* ziekten en in *acute*, wanneer de *sthenie* weggenomen of de *asthenische* toestand van geenen hoogen graad is. Men maakt van denzelven dus vooral gebruik in koortsen, vooral ontstekingen der longen en van de lever, wanneer door aderlatingen en verzwakkende middelen, de hevigheid is weggenomen en zij in *asthenie*

dreigen over te gaan. Zoo ook in verstoppingen van de buiksingewanden en de daardoor ontstaande geelzucht, verslijming, *Atrophie*, *Diarrhoe*, *Hypochondrie* enz., in hoesten, *asthma pituitosum* en verouderde huiduitslagen, tot herstelling der verhinderde uitwaseming en verbetering der *secretien*.

De gift is in een afkooksel van ℥ II—VI op zes tot acht oncen *colatur*.

STINKENDE GOUWE.

(*Chelidonium majus.*)

Het kruid van deze, aan muren en hagen, groeijende plant, en vooral de wortel heeft eene onaangename sterke reuk. De geheele plant bevat een saffraan-kleurig sap, dat in den wortel nog donkerder van kleur en taaijer als in het kruid is. De smaak is bitter en eenigzins scherp; dit sap werd reeds door de ouden, zoo als DIOSCORIDES en GALENUS zeer veel tegen de geelzucht aangewend, ook bezit het eene allezins sterk prikkelende, bijna bijtende oplossende kracht, daar het extract, dat uit het versche en uitgedampte sap bereid wordt, zulk eene scherpte bezit, dat het de niet zeer verouderde wratten wegbijt en week maakt. In verstoppingen van den onderbuik, bij tusschenpozende koortsen en derzelver gevolgen, in de waterzucht en de geelzucht wordt daarom ook dit extract van vijf greinen tot een half scrupel, met andere bittere en oplossende extracten

tot pillen gemaakt, voorgeschreven, ook is het door WENDT en HECHTELS in venusziekte als een *Surrogaat* van het kwikzilver aangeprezen.

BITTERZOET.

(Dulcamara.)

De ranke houtachtige steelen van het Bitterzoet, *Solanum Dulcamara* LINN., moeten in het begin van het voorjaar of laat in den herfst verzameld worden, wijl dan reuk en smaak het sterkste zijn. De smaak is bitter, met eenen zoeten nasmaak, welke zoetheid door een aanhoudend koken veel verloren gaat.

Het bitterzoet vereenigt de krachten der *Narcotische*, bittere en zoete middelen. Wordt het in eene groote hoeveelheid gegeven, dan veroorzaakt het, eer men er aan gewoon is walging en braking, trillen, *convulsien*, oogontsteking, ijlhoofdigheid en ook wel verlamming van de tong.

Bij langdurige huidziekten, *rheumatismus*, jicht, podagra, longtering, slijmvloeijingen en kliergezwellen, laat men de lijders dagelijks een afgietsel van eene once op 12 oncen kokend water lepelsgewijze gebruiken, en steigt dan langzaam hooger, tot er walging opvolgt. Zeer werkzaam is ook het uit deze steelen bereide extract dat men in giften van 5—10 greinen in een *aromatisch* water opgelost, of in pillen toedient.

MIDDENZOUTEN.

(*Salia Media.*)

Behalve de reeds onder de zacht werkende laxeermiddelen opgegeven middenzouten, die ook in kleine giften allezins onder de oplossende middelen moeten geteld worden. behooren hier nog toe.

HET GEWOON KEUKENZOUT.

(*Murias Sodae.*)

Dat uit het zoutzuur en de *Soda* bestaat, en door de natuur in eene groote hoeveelheid, deels in eene vaste zelfstandigheid, als bergzout (*sal gemmae*), deels in water opgelost, in de zoute bronnen en het zeewater geleverd wordt.

Dit zout heeft dezelfde werking als de andere middenzouten, maar wordt minder als geneesmiddel gebezigd, wijl het dagelijks gebruik dat men er van maakt, zijne werking door de gewoonte veel verminderd heeft. Door sommige geneesheeren wordt het echter in groote giften van ℥ ß—1 in eens genomen, tegen de bloedspuwing aangeprezen.

Uitwendig gebruikt men het als een bijvoegsel bij prikkelende klisteren, of tot omslagen en stovingen bij kneuzingen, tot het uitwassen van vergiftige wonden en tot baden tegen de jicht, in de plaats van het zeewater.

GEZUIVERD AMMONIAK-ZOUT.

(Murias Ammoniae Depuratum.)

Het Ammoniak-zout bestaat uit zoutzuur en vlugtig loogzout. In den handel verkrijgen wij het, of gesublimeerd in ronde vaste koeken, of gekristalliseert in de form van suiker-brooden. In dezen onzuiveren toestand is het echter niet geschikt tot geneeskundig gebruik, maar moet eerst behoorlijk gezuiverd worden. Het zoo gezuiverd ammoniakzout is een zacht prikkelend middel dat vooral op de maag, het darmkanaal en de longen werkt, de werkzaamheid van deze organen verhoogt de afzondering vermeerderd en doelmatig gebruikt zijnde, geene verzwakkende ontlastingen veroorzaakt.

De gevallen waarin dit zout met een uitstekend goed gevolg kan worden toegediend, zijn eene slijmachtige toestand der eerste wegen, bij de slijmkoorts, wormziekte enz. zelfs in slijmerige *diarrhoeae*, vooral in verbinding met andere prikkelende, bittere, specerijachtige zelfstandigheden, koortsige ziekten, waarin de fluimlozing en uitwaseming moet bevorderd worden, zoo als bij de *pneumonia*, zoodra de ontstekingachtige toestand verminderd is, *catarrhus* en *catarrhale* keelontsteking, *rheumatismus*, buiklopen en bij alle koortssoorten en ziekte vormen, waarbij de bevordering der uitwaseming *geindiceerd* is.

Uitwendig wordt het ammoniak-zout als een zacht prikkelend middel, onder verschillende omstandigheden gebruikt, men voegt het bij *fomentatien*, waschwaters, pappen en koude omslagen, voor koude gezwellen, bloedvlekken, kneuzingen, klierverhardingen, *passive* ontstekingen, versterving, beenbederf enz.

Men geeft dit zout van 5—10 greinen, eenige keeren des daags, en in dringende gevallen ook wel tot eene *scrupel*, in eene waterachtige oplossing, met bijvoeging van eene aangename stroop om den onaangenamen scherpen smaak van het middel te verbeteren, in poeder veroorzaakt het ligtelijk walging en braking.

ZOUTZURE ZWAARAARDE.

(Myrias Barytae.)

De zoutzure Zwaararde is een aardachtig middenzout, te zamengesteld uit zoutzuur en uit die loogzoutige, aardachtige zelfstandigheid, die den naam draagt van zwaararde, welke met zwavelzuur verbonden, het zoogenaamd zwaarspaath uitmaakt.

Dit zout is een vrij krachtig geneesmiddel, dat voornamelijk het watervaatstelsel in beweging zet, de afscheidingen in de darmbuis, de uitwaseming van de huid, de longen en pisafscheiding aanmerkelijk bevordert, en daarbij tevens de ziekelijk verhoogde *irritabiliteit* en *sensibiliteit* ver-

minderd: in groote giften veroorzaakt het verscheide bedenkelijke toevallen, zoo als walging, braking, maagkramp, buikpijn, buikloop, benaauwdheid, hartkloppingen enz. en verzwakt de spijsvertering aanmerkelijk, wanneer het gedurende eenen geruimen tijd in te groote giften gegeven wordt. Ja er volgen dan niet zelden een bijzonder gespannen koortsachtige toestand, met snellen pols, drooge hitte en somtijds bloedingen uit onderscheidene deelen.

De gevallen waarin men dit middel hoofdzakelijk bezigt zijn *scrofulae*, waarin het het eerst door CRAWFORD en naderhand ook door HUFELAND zeer is aangeprezen, en waarin het, hoezeer niet altijd in staat zijnde, de ziekte volkomen te genezen, nogthans de toevallen verminderd, de kliergezwellen verzacht, terwijl het de uitslagen, die door eene ziekelijke gesteldheid der opslorpende vaten worden voortgebragt, doet verdwijnen. Ook in verslijmingen der eerste wegen, en daardoor ontstane wormziekten, slijm en tusschenpozende koortsen kan het niet zelden met veel nut worden toegediend.

Men geeft de zoutzure zwaaraarde alleen of in verbinding met ijzer, van $\frac{1}{2}$—2 greinen, dagelijks drie tot vier malen. Tot oplossings-middel neemt men een *aromatisch* water, en bij prikkelbare voorwerpen het *laurierkers*-water.

Somwijlen heeft men het ook in poeders, met suiker, en in pillen, met de extracten der *cicuta*,

gentiana enz. gegeven. Is de gift te groot geweest, zoo dat er nadelige toevallen op volgen, dan laat men de lijders melk of slijmerige dranken drinken, en *sulfas sodae*, of andere zwavelzure middenzouten gebruiken.

Uitwendig wordt even eens eene oplossing van een half of geheel drachma in eene once water, bij plaatselijke *scrofuleuse* ziektevormen aangewend.

WIJNSTEENZURE POTAS.

(Tartris Potassae.)

Dit zout, dat uit het met potasch volkomen verzadigd wijnsteenzuur bestaat, is een heerlijk oplossend middel, dat in kleine giften van 10, 20-30 greinen, de slijmvliezen der darmen en naburige deelen zacht prikkelt, het aanwezige slijm oplost en daardoor bij verstoppingen der buik-ingewanden en de hieruit ontstane gebreken te pas komt. Vooral werkt het heilzaam bij miltzuchtige en melancholische lijders, wanneer zij gedurende eenigen tijd hetzelve in verbinding met het *extractum graminis* of andere zeepachtige en bittere extracten, of de *tinctura rhei* blijven gebruiken.

Als laxeermiddel, in groote giften van ℥ β—1 once, wordt het zeldzaam en alleen bij prikkelbare voorwerpen, meestijds in verbinding met andere middelen aangewend.

AZIJNZURE WIJNSTEEN.

(Acetis potassae.)

Dit zout heeft in werking vele overeenkomst met het voorgaande, behalve dat het zachter werkt, de spijsvertering minder verzwakt, zonder daarom toch minder krachtdadig te werken. Het bevordert zoo wel de huiduitwaseming als de pisafscheiding, en kan in alle die gevallen worden aangewend, waarin de wijnsteenzure potasch is aangeprézen.

De gift is van 1-2 *scrupels*, in drie of viermaal zoo veel water opgelost; als laxeermiddel komt het niet te pas.

De bewerking van dit zout om het tot volkomen onzijdige kristallen te krijgen, valt zeer moeijelijk en wordt daarom zeer kostbaar. Zeer nuttig is derhalve de vloeibare azijnzure potaschverbinding *(Acetis potassae liquida)* die van 1-1 β *scrupel* wordt toegediend.

ZEEP.

(Sapo.)

De zeep is een mengsel uit vet of olie met bijtend vast loogzout, dat, na de verscheidenheid van het vet en loogzout, verschillend is: tot geneeskundig gebruik dienen alleen de gewone spaansche zeep, *(sapo venetus)* of de *sapo medicatus*

der Bataafsche Apotheek, die uit vast delfbaar loogzout (*alcali sodae*) dat door middel van ongeleschte kalk bijtend gemaakt is, en uit olijfolie bestaat.

Voormaals stond de zeep, daar men haar voor een voortreffelijk oplossend middel hieldt, en bij eene groote menigte van *chronische* gebreken, die men als gevolgen van verstopping aanzag aanwende, in een zeer groot aanzien, en geloofden dat zij even zoo als zij uitwendig het vuil van de huid reinigt, ook inwendig vastzittende stoffen oplossen en uitdrijven kon, hetgeen echter zeer ten onregte was, wijl men alleen zulke middelen eene oplossende werking kan toeschrijven, die in staat zijn door hunne prikkelende eigenschap de vaste deelen in staat te stellen, door vermeerderde werkzaamheid de stilstaande en verharde vloeistoffen bewegelijk te maken. Wanneer dus de zeep werkelijk eene oplossende eigenschap bezit, dan berust dit alleen op haar aandeel aan loogzout, dat zich in de maag en het darmkanaal uit hare verbinding met de olie scheidt. Overigens is zij een zeer goed *vehiculum* voor vele geneesmiddelen, vooral van harsten en bittere extracten, en kan daarom als een *constituens* van verschillende pillen-massa's worden aangewend. Ook komt zij te pas als een tegengif tegen genome scherpe vergiften, vooral tegen de *sublimaat* en het rattenkruid.

Uitwendig dient de zeep als een *vehikel* voor

sterker prikkelende middelen, zoo als de campher, *aetherische* olien, de *ammonia liquida* en verschillende harsten.

De zeeppleister (*Empl. Saponatum*) der Bat. Apoth. zamengesteld uit goudglid, was, campher en olijfolie is een der beste oplossende middelen tegen rokgezwellen, melkknobbels der borsten enz.

SPIESGLANS.

(*Stibium.*)

Het ruwe spiesglans (*Sulphuretum Stibii*) is een Spiesglans-erts, zamengesteld uit spiesglansmetaal en zwavel, dat in Saxe, Hongaryen en Bohemen gevonden wordt.

Van dit metaal vindt men in de Apotheek verschillende bereidingen, omtrent welkers werking op ons ligchaam zich in het algemeen niets laat bepalen, waarom wij de voornaamste achtervolgens zullen nagaan.

Sulphuretum oxyduli stibii hydrogenatum: dit *praeparaat* is de van den spiesglans afgescheide, met metaaldeelen vermengde zwavel, van eene oranje geele kleur. Deszelfs onderscheid van het ruwe spiesglans, bestaat alleen in zijne grootere evenredigheid van zwavel tegen het metaal, en deels ook daarin dat het metaal zich hier in eenen *geoxydeerden* toestand bevind, en dat het nog buitendien gezwavelde waterstof bevat. Deszelfs wer-

king is walging en braking-verwekkend, zweetdrijvend en oplossend.

Men maakt van hetzelve gebruik tot bevordering der fluimlozing bij borstziekten, als een bloedzuiverend middel bij *chronische* huiduitslagen, ook komt het te pas bij ligte zinkingachtige, *rheumatische* en jichtige ziekte-vormen, die zich met eenige vermeerdering der huiduitwaseming scheiden, zonder dat daarbij sterke prikkelende middelen noodig zijn, terwijl het om zijne oplossende werking met veel voordeel tegen klier-verstoppingen kan worden aangewend.

De gift is bij kinderen van $\frac{1}{4}$—$\frac{1}{2}$ grein; bij volwassenen van 2—3 greinen; veroorzaakt deze gift braking, dan moet zij verminderd worden. Het best wordt het in poeders met suiker of in pillen voorgeschreven.

Hydrosulphuretum oxyduli stibii, deze bereiding bevat meer metaaldeelen als de voorgaande, werkt daarom ook sterker en moet dus in geringer giften worden toegediend.

Vinum Stibiatum, bestaande uit XXIV oncen spaanschen wijn, op eene once spiesglansglas afgetrokken, wordt als braakmiddel, maar meestijds als een oplossend middel tegen verstoppingen der darmscheils-klieren, *chronische* huid-uitslagen, jicht, *rheumatismus* enz. in zeer kleine en langzaam stijgende giften, met bijvoeging van andere doelmatige middelen, bij voorb. het *extractum aconiti*, *tinctr. guajaci*, *tinctr. opii* enz. toegediend.

Men vangt bij kinderen met 3—4, bij volwassenen van 20—25 droppelen aan, en steigt langzaam tot er walging op volgt. Veroorzaakt het braking, dan wordt de gift vermindert.

Sulphuretum calcis Stibiatum: van dit middel, dat uit zwavel en kool zure kalk, gezwavelde kalk en het spiesglans-metaal bestaat, kookt men een drachma met vijf ponden water, tot op vier ponden, zijgt dan het afkooksel door, en laat het binnen twee dagen op gebruiken, welk middel voor eenige jaren tegen de ziekten van den onderbuik met eene verzwakte *circulatie*, verslijming, opzwelling der lever, verouderde jicht en *rheumatismus*, *haemorrhoides* en *chronische* huiduitslagen zeer is aanbevolen, doch thans grootendeels schijnt in vergetelheid geraakt te zijn. Eene langdurige aanwending verzwakt de spijsvertering, en bij gevoelige lieden veroorzaakt het ligtelijk kolijk en buikloop. Uitwendig kan men het bij verhardingen, gezwellen, uitslagen en in het algemeen in plaats van zwavelbladen gebruiken.

DERTIENDE CLASSE.

WEEKMAKENDE MIDDELEN.
(EMOLLIENTIA.)

WARM WATER.
(Aqua Calida.)

Onder de weekmakende middelen verdient vooral het warm water, zoo om deszelfs eenvoudigheid als om zijne verdunnende, verwarmende, den omloop der vochten en de afscheidingen, vooral van de huid en nieren bevorderende en verslappende, eigenschappen de eerste plaats. Inwendig maakt men van hetzelve alleen geen gebruik, maar vermengt het gewoonlijk met andere middelen, waardoor het dan meer of minder in zijne werking veranderd wordt, terwijl het daarentegen uitwendig op verschillende wijze wordt aangewend, en wel als warm bad, waarin het niet alleen op de huid werkt, dezelve zacht en zuiver, warmer, rooder en geschikter tot de uitwaseming maakt, maar ook de vezelen verslapt, en daardoor de krampen en pijnen verzacht, de geprikkelde zenuwen stilt, en den pols geregelder, zachter en voller maakt en alzoo verkwikkend en bedarend werkt, waarom het ook vooral te pas komt bij zenuwkoortsen met eenen kleinen harden pols, krampachtige

en pijnlijke toevallen, en wanneer daarbij de uitwaseming onderdrukt en de huid droog is, bij plaatselijke ontstekingen van de buiksingewanden, koortsige en krampachtige ziekten met belette huiduitwaseming, teruggedreven huiduitslagen en uitterende ziekten, wanneer zij met eene droge huid gepaard gaan. De warme halve en voetbaden werken meer plaatselijk op de onderste deelen van het ligchaam en ontlasten, daar zij in deze de *circulatie* gelijkvormig en den pols voller maken, de bovenste deelen van het overtollige bloed, waarom zij vooral in *congestien* naar het hoofd of andere meer verhevene deelen, bij teruggetreden *podagra* en na verkouding en vermoeijing der voeten te pas komen.

De warme *Douche*-baden worden hoofdzakelijk in die gevallen gebezigd, waarin pijnen en krampen gestilt, en verstoppingen of stilstaande vochten verdeeld moeten worden, zij hebben voor de gewone baden dat voor, dat door de schudding de vaten in eene grootere werkzaamheid gebragt worden.

Ook bedient men zich van het warm water tot omslagen, doch gewoonlijk niet alleen, maar meestijds met andere weekmakende, krampstillende, of ook wel prikkelende middelen verbonden.

DE MELK.

(Lac.)

De melk der zoogdieren bevat, behalve de vette olie, die den naam van boter draagt, de dierlijke eiwit-stof die de kaas geeft, het dierlijk slijm en het water, nog melk-zuiker, en in eene geringere hoeveelheid vrij azijn-zuur, *phosphor*-zure kalk, *phosphor*-zure talkaarde, *phosphor*-zuur ijzer, zoutzuur en zwavelzuur loogzout, welke stoffen echter niet in alle melksoorten dezelfde, noch in dezelfde evenredigheid tot elkander aanwezig zijn. Ook zijn zij bij een en hetzelfde dier verschillende, naar den tijd van het zogen en het voedsel dat zij gebruiken.

Bij hare aanwending tot geneeskundig gebruik komen vooral drie eigenschappen in aanmerking, te weten: hare voedende, hare omwindende en hare weekmakende werking.

Als voedingsmiddel komt zij het meest te pas bij uitteringen en de longtering, zoo lang de spijsvertering nog goed is, de oorzaak der uittering haar gebruik niet verbiedt, en de koorts geenen hoogen graad bereikt heeft, wijl in dit laatste geval de dierlijke voedsels vermijd moeten worden. Als omwindend middel komt zij te pas bij ingenome scherpe vergiften, vooral daar zij gewoonlijk het eerst bij de hand en niet onaangenaam is om in te nemen: ook bij eene groote gevoelig-

heid der maag en van het darmkanaal, heeft HUNTER haar gebruik zeer nuttig bevonden: als verslappend, weekmakend middel wordt zij meer uitwendig, in baden, pappen, klisteren, oogwaters enz. tot het verminderen der pijnen en krampen aangewend.

Bij verzwakte spijsverterings-werktuigen, wordt de melk gewoonlijk slecht verdragen, en veroorzaakt winden en buikloop, waarom men eerst deze organen moet versterken, eer men tot derzelver inwendig gebruik overgaat.

De bijzondere bereidingen die men van de melk heeft, zijn de weij, *(serum lactis)* dit is het waterachtige gedeelte van de melk, waarin de melksuiker en een weinig kaasachtige deelen nog bevat zijn. Men bereid ze natuurlijk door de van zelfs volgende stolling der melk, of kunstig, door bijvoeging van zuren en derg. De tot scheiding der melk aangewende bijvoegsels bepalen het onderscheid der weij, bij voorb. in *serum lactis citratum*, *tamarindinatum*, *tartarisatum*, *vinosum* enz.

De zoete weij is zeer voedzaam, en veroorzaakt niet zoo ligt buikloop als de zure. Men gebruikt haar meestijds als drank bij heete ziekten, en als een zoogenaamd bloedzuiverend middel bij voorjaarskoortsen.

Lac ebutyratum, gekernde melk, is de van olieachtige deelen bevrijde melk. Zij geeft eenen zeer aangenamen verkoelenden en voedenden drank, bij

heete ziekten en tering, alleen moet men daarbij hare laxerende werking zoeken te vermeiden.

Saccharum lactis, suiker van melk, verkrijgt men door de zoete weij, tot de dikte van een stroop uit te dampen, en dan op eene koele plaats ter kristallisering te zetten. Zij heeft eenen flaauwen suikerachtigen smaak, is zonder reuk, van eene melkwitte kleur, en bij 56° fahrenh. in iets meer als 7 deelen water oplosbaar. Hare werking komt met de weij tamelijk overeen: zal zij als voedend middel gebruikt worden, dan moet men haar dikwijls tot eenige drachma's geven, daar wij echter veel krachtiger, min kostbaarder en doelmatiger middelen bezitten, kunnen wij haar zeer wel missen.

B O O M O L I E.

(Oleum olivarum.)

Deze olie perst men uit de vruchten van den olijfboom *Olea Europea*, die in Zuid-Europa gevonden wordt.

De deugd en gesteldheid van deze vette olie, is naar de gesteldheid der vrucht en de wijze van uitpersen zeer verschillend: het best verkrijgen wij haar uit Provence en Genua, zij moet wit, geelachtig, in het groene spelende, zacht van smaak en geheel zonder reuk zijn. Somwijlen echter is zij met andere slechte olien vermengd.

Deze, zoo wel als andere vette olien, dienen

hoofdzakelijk daartoe, om de inwerking van sterke prikkels op het *organismus* tegen te gaan, en in zoo verre werken zij dikwerf als pijn- en krampstillende, verder om verharde drekstoffen in de darmen en andere vetachtigen verhardingen, bij voorb. oorsmeer, week te maken. In groote hoeveelheid genomen, verslappen zij de vezelen en veroorzaken daardoor, zoowel als door hun ranzig worden, buikpijnen, slechte spijsvertering en buikloop. Daarom is dan ook hare aanwending als afvoeringsmiddel, bij kinderen, zoo als in het algemeen tot dit doel in gene deele te billijken. Haar gebruik bepaald zich hoofdzakelijk tot de verstomping van scherpe prikkels in het ligchaam, bij voorb. van alle vergiften, vooral van dezulke, die door zuie of ook bloot waterachtige vochtigheden gemakkelijk worden opgelost, zoo als dit bij de metaalkalken het geval is. Ook heeft men het inwendig tot 4 oncen dagelijks in de zoogenaamde vliegende jicht aangeprezen: uitwendig wordt zij in Turkijen ter voorbehoeding voor de pest over het gansche ligchaam ingewreven. Het meest echter wordt zij tot het bereiden van zalven en pleisters gebezigd.

Wat hier van de Boomolie gezegd is, geldt over het algemeen van alle vette olien, zoo als *oleum amygd. lini, jugland, paparerinum* enz.

HEEMST.

(Althaea.)

Van de Heemst, *Althaea off.* LINN., die aan vochtige oorden in het wild groeit, kan men de bladen, bloemen en wortelen gebruiken, daar zij alle eenerlei bestanddeelen, namenlijk slijm bezitten, daar echter dit slijm het meest in den wortel gevonden wordt, zoo wordt die ook het meest gebezigd.

Men gebruikt den Heemstwortel het meest als een *demulcerend* middel om inwendige, vooral plaatselijke prikkels van de maag en darmen te verstompen. Of zich deze werking ook verder uitstrekt, is nog aan twijfeling onderworpen. Men geeft hem bij genoten giften en andere scherpe zelfstandigheden, bij loopen, brandende pislozing, raauwheid der luchtpijp, hoesten enz. Zeer doelmatig kan men hem als een omwindend middel van andere prikkelende zelfstandigheden gebruiken.

Men laat eene once van den wortel, grof gesneden, met 16 oncen water tot op 10 oncen verkoken, en daarvan willekeurig nemen: in eene te groote hoeveelheid genomen, veroorzaakt het ligt walging. Bladeren en bloemen worden op dezelfde wijze gebruikt.

Uitwendig gebruikt men het kruid en de bloemen tot weekmakende pappen en omslagen.

MALUE.

(Malva.)

De *Malva Rotundifolia* LINN. waarvan men de bladen en bloemen, die beiden eene verzachtende in haar slijm huisvestende kracht bezitten, komt volkomen overeen met de Heemst, en wordt dus in dezelfde gevallen gebruikt. Hetzelfde geldt ook van de *Consolida* of *Symphytum offic.* die echter tevens ook zamentrekkende is, en nog meer slijm bezit als de *Althæa.*

ARABISCHE GOM.

(Gummus Arabicus.)

De *Gummus Arabicus* of *Gummus Mimosae* is het verdikte sap uit de stam, en de takken der *Mimosa Nilotica* LINN. een in Arabien en Egypte groeijende boom: wij verkrijgen het veelal in rondachtige stukken van verschillende groote, en van eene witte en geelachtige doorschijnende kleur. Zij lost zich in water in een zuiver smakeloos slijm op.

Men gebruikt haar even als den Heemstwortel, men geeft haar van een drachma, tot eene once tot poeder gestoten, of met bijvoeging van melk en in andere vloeistoffen opgelost, als een omwindend middel van andere scherpe en prikkelende geneesmiddelen. Ook dient het ter naauwkeuri-

ger verbinding der olien met het water bij *emulsien.* In zure vloeistoffen zakt het slijm ter bodem. Overigens is de Arabische Gom onder alle slijmachtige gomsoorten de voornaamste, wegens zijne gemakkelijke oplosbaarheid. Eene once maken zes oncen water tot een slijm, dat de dikte van siroop heeft.

TRAGACANTH-GOM.

(Gummus Tragacanthae.)

De Tragacanth-gom is een voortbrengsel der *Astragalus Tragacantha* LINN. uit welks hout dezelve in de zomermaanden uitzweet. Deszelfs gebruik komt met die van den Arabischen gom overeen, zij bevat meer slijm en is moeijelijk oplosbaar, zoodat er acht oncen water gevorderd worden, om eene once van die gom tot slijm te maken. Zij is zeer geschikt om aan pillen-massa de noodige consistentie te geven.

LIJNZAAD.

(Semen Lini.)

Dit zaad, het voortbrengsel der bekende *Linum usitatissimum* LINN. bevat eene groote hoeveelheid olie en slijm, waardoor het eene uitmuntende, weekmakende en omwindende werking doet.

Inwendig gebruikt men het bij brandende pis-

lozing, darmwee, graveel, kolijk enz. Uitwendig bij verhardingen en zweren.

Tot inwendig gebruik dient een afgietsel van de geheele zaadkorrels, met heet water, waardoor alleen de slijmerige deelen worden uitgetrokken. Tot omslagen en klisteren laat men het gekneusde zaad kooken, eene once zaad geeft met zes oncen water een slijm tot omslagen, en eene half once met even zoo veel water tot gorgeldranken en klisteren.

Uit dit zaad wordt eene olie geperst, *(oleum lini)* dat alleen tot uitwendig gebruik, tot weekmakende klisteren, omslagen en inwrijvingen kan gebezigd worden; tot inwendig gebruik is de amandel en olijven-olie te verkiezen.

SALEB.

De ware Saleb is de wortel der Persische *Orchis Mascula*, die voorheen met groote kosten uit Persien werdt aangevoerd, thans echter gebruikt men de balletjes van de Europesche *Orchis morro, mascula pyramidalis* enz. die dezelfde kracht bezitten. en veel beter koop zijn. Zij bestaan vast geheel uit een zuiver smakeloos slijm, dat in kookend water geheel wordt opgelost, en eene sterk voedende, omwindende kracht bezit.

Als voedend middel geeft men de Saleb van 1—2 drachma's, met water of melk gekookt, en

door bijvoeging van vlugtig prikkelende middelen gemakkelijker te verteren gemaakt, in longtering en aan andere teringzuchtige lijders; door een drachma in 8 oncen water op te lossen, verkrijgt men een lijvig slijm, dat als een omwindend middel voor andere middelen of in verzwering der blaas, ontvelling der darmen enz. kan gebruikt worden.

L IJ M.

(Colla.)

Behalve de vischlijm, *Ichtyocolla*, die in water opgelost, eene zeer dikke dierlijke lijm geeft en eene schoone strelende en weekmakende kracht bezit, waardoor zij in die gevallen, waarin de dunheid en scherpte van het bloed de overhand heeft, zoo ook in maag en darmpijnen, die uit een scherp zuur voorkomen, kan gebruikt worden, heeft men in latere tijden ook de witwerkers-lijm als een *surrogaat* van den koortsbast aangeprezen, en bij tusschenpozende koortsen dikwerf met en zonder vrucht gebezigd, waartegen het om zijne gemakkelijke verkrijgbaarheid en geringe prijs, allezins verdient beproefd te worden.

Volgens het voorschrift van GAUTIER en SEGUIN, moet deze lijm of eene andere gezuiverde dierlijke gelei, tot eene once en twee drachma's, bij een zacht vuur in twee oncen water, tot eene pap-

achtige massa opgelost, en deze met suiker en specerijen vermengd, in drie deelen verdeeld worden, waarvan de eerste *dosis* een half uur voor den aanval der koorts, de tweede tien minuten en de derde twintig minuten na de koorts gegeven wordt; op dezelfde wijze gaat men op den volgenden koortsdag voort. Niet alleen tegen de tusschenpozende, maar ook tegen de aanhoudende en nalatende koorts, is dit middel door GAUTIER aanbevolen.

VEERTIENDE CLASSE.

VERSTERKENDE MIDDELEN.

(CONFORTANTIA.)

PERUVIAANSCHE SCHORS.

(Cortex Peruvianus.)

De China-bast, koortsbast is de schors van de *Cinchona Officinalis* LINN., een boom die in America, vooral in de streken van Loxa op de Bergen wast. Buitendien zijn er nog andere bomen van dit geslacht, waarvan deze schors gezameld wordt, bij v. *cinchona caribaea*, *floribunda* enz.

In den handel komen verscheidene soorten van dezen schors voor, waaronder de China van Loxa

en die van Guanaco voornamelijk verdienen opgemerkt te worden.

De china van Loxa bestaat uit dunne, enkeld of dubbeld zaamgerolde stukken, van een vinger lengte en naauwelijks eene lijn dikte; uitwendig ruw, graauw, bruin, inwendig kaneelkleurig, en van buiten meestijds met kleinmos bezet. In de doorbraak is deze bast glad en glinsterend, hij heeft eene eigene, *aromatische*, eenigzins duffe reuk, en eenen aangenamen, bitteren, eenigzins zamentrekkenden smaak.

De china van Guanaco bestaat uit veel dikkere, grovere, uitwendig donkere, inwendig kaneelkleurige schorsen, in reuk en smaak met de voorgaande overeenkomende. Beide soorten zijn even werkzaam, buiten deze beiden zijn bij ons nog de rode en gele china in gebruik, en meerdere soorten hebben wij ook niet noodig, ook zou het niet goed zijn, uithoofde der te vrezene bedriegerijen en vervalschingen, meerdere soorten in te voeren.

De voornaamste bestanddeelen van den chinabast, zijn eene bittere *extractiv*-stof, looistof en galnoten-zuur, met slijmachtige en harstachtige bestanddeelen vermengd: het *aromatische* der china schijnt in weinige *aetherische* olieachtige deelen te liggen.

Dit middel werdt het eerst in het jaar 1640 in Europa bekend, en heeft sints dien tijd verschillende lotverwisselingen ondergaan, daar het dan

eens hoog geprezen, dan eens veracht en als een vergif geschuwd werdt, tot eindelijk eene onpartijdige en vastgegronde ervaring over deszelfs groote nuttigheid op eene voldoende wijze beslist heeft.

Men maakt van dezen aanhoudend prikkelenden, versterkenden en zamentrekkenden bast in alle gevallen van *asthenie* gebruik, die nog niet den hoogsten graad bereikt heeft, en waarin de maag en de darmbuis nog eene genoegzame maat van werkings-vermogen bezit, om de werkzame bestanddeelen van dit middel te kunnen uittrekken en *assimileren*. Onder deze voorwaarde past zij bij eene groote menigte van *asthenische* ziektenvormen, bij voorb. aanhoudende, nalatende en tusschenpozende koortsen, *chronische* zwakte en de daaruit ontstane te sterke ontlastingen, buikloopen, bloedvloeijingen, zweet, pisvloed, slijmvloed, veretteringen, klierziekten, *chronische* en slappe zweren, verstervingen, ontsteking met algemeene zwakte, krampen, wormen, in het algemeen bij wederkerende ziekten, en de van doorgestane ziekten terugblijvende zwakte. Uitwendig, bij alle Heelkundige ziekten die met zwakheid gepaard gaan, verouderde zweren, beenbederving, versterving.

De gift van dezen bast is in poeder van een scrupel tot een drachma en daarboven; in een afkooksel van 1—2 oncen op 8 oncen *colatur*, waarvan men alle uren een lepel vol doet ge-

bruiken; in een afgietsel voornamelijk koude *infusie* tot 2 oncen op 6 oncen water en wijn; in likpotjes; uitwendig in klisteren van 1—2 oncen en in omslagen.

Om de prikkelende kracht en de verteerbaarheid van dezen bast te vermeerderen, mengt men hem met specerijachtige, vlugtig prikkelende middelen, kaneel, calmus, wijn, *aromatische* wateren, afgietsels der *valeriana*, *serpentaria*, *angelica*, *aether* enz. om de duurte te vermijden, vereenigt men hem ook somwijlen met inlandsche *Surrogaten*, zoo als den wilge-bast, eiken bast, calmus-wortel, *caryophillata* en andere; somwijlen veroorzaakt de china laxeren, hetgeen het best door bijvoeging van vlugtig prikkelende middelen, en vooral van het *opium* wordt tegengegaan.

Schadelijk is de china bij eene ontstekingachtige ziekten; verder bij eenen hoogen graad van zwakte, bij onzuiverheden der eerste wegen, en in het algemeen bij den hoogsten graad van algemeene en plaatselijke zwakte. in de beide laatste gevallen is hij voor zich deels niet prikkelend genoeg om het oorzakelijke der ziekte weg te nemen, deels zou hij de onzuiverheden nog onbewegelijker maken.

In die gevallen, waarin dit middel door den mond in geene genoegzame hoeveelheid kan worden in het ligchaam gebragt, wordt dit door

klisteren, baden en omslagen om het lijf te gemoet gekomen.

Somwijlen wordt de echte china-bast vervalscht en wel

1°. Met andere boomschorsen, die met het sap der *aloe* bestreken zijn, hetgeen bij een naauwkeurig onderzoek, en door eene vergelijking met de te voren opgegeven teekenen eener echte china ontdekt wordt,

2°. de bast wordt uitgekookt en weder gedroogd, welke handelwijze men slechts door de afkoking ontdekken kan, daar eene goede, krachtige bast van 4 oncen, ten minsten 4—6 drachma's extract geven moet.

Een kenteeken van de deugdzaamheid is, wanneer het waterachtig afkooksel der china, zoo lang als het warm is eene roode kleur heeft, en wanneer het koud geworden en zijn zetsel ten bodem gezakt is, minder doorschijnend en opaalachtig of zweikleurig wordt, met eenen roodachtigen doorschijn.

ROODE CHINA-BAST.

(Cortex Chinae rubrae.)

De roode China-bast komt van eenen nog onbekenden boom in Zuid-America, waarschijnlijk volgens MUTIS van de *cinchona oblonga*, of volgens RUIZ van de *cinchona lutescens*. Wij verkrijgen denzelven in

helderroode, zamengerolde of brede en platte stukken van 3 tot 4 lijnen dikte, waaraan men drie verschillende lagen onderscheiden kan, de buitenste is zeer rimpelig, gescheurd en met mos bewassen, de tweede is donkerder, genoegzaam zwart en zeer harstachtig, de derde vezelig, houtachtig en glinsterend, rood.

Overig is hij eigendommelijk zwaarder en bevat veel meer krachtiger bestanddeelen, als de gewone bast, men kan daarom zeker met de helft van den roode bast even zoo veel doen, als met eens zoo veel van den gewonen.

KONINGS-BAST.

(*Cortex Chinae flavae s. Cort. Chinae regius.*

Ook deze soort verkrijgen wij van eenen nog onbekenden Amerikaansche boom, waarschijnelijk van de *cinconchona cordifolia*, MUTIS.

Hij komt in platte en opgerolde stukken, van de dikte van eene penne-schacht, tot die van een duim, en van 1—1½ voet lengte voor; uitwendig is hij glad, vezelig en glinsterend, rhabarbar- of bleekgeel oranje-kleurig, bij het doorbreken is hij zeer vezelig, bezit eene zwakke reuk en eenen zeer bitteren smaak, hij is krachtiger als de gewone china, en wordt beter en gemakkelijker verteerd, waarom hij ook boven dezen de voorkeur

verdient; slechts moet hij in geringe giften worden aangewend. Hij wordt somwijlen met de *Cortex Angustur.* verwisseld.

Behalve de hier beschreven drie voornaamste soorten van China bast, hebben wij nog eene menigte andere, die door de onderzoekingen van VON HUMBOLT nog aanmerkelijk vermeerderd zijn. Tot een geneeskundig gebruik kunnen wij deze echter alle ontbeeren, vooral daar het ons niet aan inlandsche voortbrengsels ontbreekt, die zeer goed in de plaats der china kunnen gebezigd worden; zoo als de *Caryophillata*, *Cascarilla*, *Calamus*, *Cortex salicis* en andere.

WILGE-BAST.

(Cortex Salicis.)

De bast van verscheide van onze inlandsche wilgen, heeft men wegens de overeenkomst der bestanddeelen als *Surrogaten* van den Chinabast aangewend. Zij bevatten allen iets balsemachtigsbitters en tegelijk looistof, den bast van den stam en van de oude takken, meer van de laatste; die der jonge meer van de eerste, waarom men dan ook aan deze, die men in April en Mei afschild, de voorkeur geeft.

Het meest heeft men den bast der witte wilg, *(Salix alba)* aangewend, wijl zij het meest wordt aangetroffen en het gemakkelijkst te onderscheiden is.

Men

Men heeft dezen bast vooral in dure tijden als een goed *Surrogaat* van de china, en met regt aanbevolen, ofschoon men in dringende gevallen zich niet op hem kan verlaten, daar hij de specerijachtige bestanddeelen der china niet genoeg bezit, waarom zijne werking ook meer zamentrekkende en minder doordringende is, en zijn aanhoudend gebruik de spijsvertering verzwakt, hierom moet men denzelven ook altijd met specerijachtige vlug prikkelende verbinden.

Uitwendig komt hij te pas bij slappe, rottige, *gangraeneuse* zweren, en overal daar, waar de china is aangeprezen.

De gift is, in poeder, van een scrupel tot een drachma, met kalmus, kaneel en andere *aromatica*, in een afkooksel van eene halve tot eene geheele once, op acht oncen *colatur*, met vlug prikkelende middelen verbonden.

KASTANJE CHINA.

(Cortex Hippocastani.)

Van den bast der bij ons hier en daar groeijende, uit het noordelijk gedeelte van Azia afstammende, *Aesculus Hippocastanum*, geldt alles wat wij van den wilgebast gezegd hebben. Vooral heeft men hem in denzelfden vorm en gift als de wilgebast, in tusschenpozende koorts gegeven. Deszelfs werking is minder nadeelig op de maag als die der wilge.

De vrucht die men roost, tot een grof poeder stoot, laat men tot anderhalf once met zes koppen water tot op de helft verkoken, en dan van dit vocht 's morgens en 's avonds de helft drinken, welk middel door HUFELAND, voornamelijk tegen bloedstortingen en andere hevige vochtsontlastingen, door *torpor* der vaten veroorzaakt, is aangeprezen.

NAGELKRUID-WORTEL.

(Radix Caryophillatae.)

Deze wortel komt van het *Geum Urbanum* LINN.; dezelve is specerijachtig, zamentrekkend van smaak en nagelachtig van reuk: zijn voornaamste bestanddeel is de zamentrekkende stof met *aetherische* en bittere deelen verbonden.

Deze wortel is reeds lang als een zeer goed middel tegen de tusschenpozende koorts bekend geweest, hoewel hij hierin bijzonder door de proeven van BUCHHAVE en andere Deensche Geneesheeren is beroemd geworden. Buitendien heeft men ook dezen wortel in andere ziekten, waar de china te pas komt, met nut gegeven, zoo als in andere *periodische* ziekten, rot- en zenuwkoorts, in lopen, bloedvloeijingen uit de baarmoeder, de maag, den pisweg, witte vloed, kramp, kolijken, *scroful*-ziekten, *scorbut*, bij sterk etterende zweren en dergelijken.

Men geeft dezen wortel het best in zelfstandig-

heid, van een half tot een geheel drachma, in poeders, pillen of in een *conditum*, men kan hem ook in *infusie* geven, wanneer men eene once met acht oncen kokend water of wijn *infundeert*. In afkooksel kan men anderhalf tot twee oncen met 16 oncen water, tot op de helft laten verkoken, en daarvan alle uren een eetlepel doen nemen. Meestijds verbindt men hem met vlug prikkelende middelen.

CASCARILLE.

(Cortex Cascarillae.)

Deze bast die van de *Croton Cascarilla*, of van de *Clutia Elutheria* komt, verkrijgen wij in zamengerolde stukken van eene aanmerkelijke zwaarte, die omtrent een lijn dik en een vinger lang zijn. Van buiten is de schors mosachtig, bedekt met eene blanke, rimpelige, smakelooze opperhuid, waaronder de ijzerachtig bruine zelfstandigheid van den bast verborgen ligt. Deze bast heeft eene specerijachtige reuk en eenen bitteren, eenigzins scherpen *aromatischen* smaak, in het vuur geworpen, geeft hij eene aangename naar de *abelmoschus* ruikende geur.

De werking van dezen bast is sterk en aanhoudend prikkelend; verhittend, zamentrekkend en maagversterkend, waarom hij bij langdurige *asthenien*, zwakke spijsvertering, buikloop, zenuw- en tusschenpozende koortsen, langdurige verslij-

mingen der ademhalings-werktuigen, *chronische catarrhen* enz. kan gegeven worden ; zeer dikwijls kan men ook van dit middel, even als van de *caryophillata*, in de plaats der china , gebruik maken.

Men geeft dezen bast in poeder van 10—40 greinen . met kaneel , of in een afkooksel van eene once op 6 oncen *colatur*, met vlug prikkelende middelen verbonden.

Het extract der *cascarille* is zuiver , bitter en heeft niets specerijachtigs , waarom het ook voor de andere bittere extracten niets voor heeft.

QUASSIA-HOUT.

(Lignum Quassiae.)

Zoo noemt men den houtachtigen wortel, van de op Jamaika en de Caribische Eilanden groeijende *Quassia Excelsa* LINN. Dit hout is bleek van kleur , niet zeer zwaar, zonder reuk en zeer bitter, door koud water wordt de bitterheid het beste uitgetrokken, en zelfs beter als door de koking. Gemeenlijk gebruikt men het tot de dikte van extract, uitgedampt afkooksel , bij de bereiding van welk extract men daarop zien moet, dat het hout niet meer dan twee malen wordt uitgekookt, wijl er door het herhaald afkoken altijd zoutachtige deelen , zoo als klaverzuur, wijnsteenzure kalk worden uitgetrokken , neemt men daarentegen de twee eerste afkooksels , dan verkrijgt men de bittere extractif-stof tamelijk zuiver.

Dit hout is een der beste en krachtigste versterkende middelen, dat zonder eenige vlugtige prikkeling de maag versterkt, de spijsvertering bevordert, en de tot de spijsvertering dienstige sappen verbeterd, terwijl daarbij op geenerhande wijze het bloedvaatgestel geprikkeld of de warmte vermeerderd wordt: men gebruikt het in alle die gevallen, waar sterke bittere middelen te pas komen, zoo als bij tusschenpozende koortsen, zwakte der maag, *cachexia*, *hypochondria*, *hysteria*, geelzucht, *rheumatismus* enz. in verschillende vormen. Zelden gebruikt men het in poeders, waartoe de schors beter geschikt is als het hout: beter is eene waterachtige *infusie*, waartoe men eene halve once geraspt quassie-hout, met twaalf oncen water kan *infunderen* en wrijven, of daarmede een geheele nacht laten digereren. De gift daarvan is een tot twee eetlepels, eenige keren des daags: op dezelfde wijze bereid men ook een wijnachtig afgietsel. Het meest echter wordt het extract van 5 tot 10 en 20 greinen in wijn, kaneel of pepermuntwater opgelost, of ook in pillen aangewend.

GENTIAAN-WORTEL.

(Radix Gentianae.)

De plant waarvan deze wortel komt, heeft LINNEUS om hare gele bloemen *Gentiana Lutea* genoemd. Deze wortel is eenige voeten lang, een

duim dik, cijlinder-vormig, met ringvormige plooijen omgeven, van buiten bruinrood, van binnen geelachtig, sponsachtig, van eenen zeer sterken en zuiveren bitteren smaak, welke bittere grondstof men door water kan uittrekken.

De *Gentiaan*-wortel komt met de *Quassia* in werking tamelijk overeen, waarom zij ook in dezelfde ziekten wordt voorgeschreven, men geeft denzelven in een afgietsel van 2—3 drachma's op 6—8 oncen *colatur*, vooral gebruikt men het extract van 10—20 greinen, in wijn of water opgelost.

ANGUSTURA.

Van de *Bonplandia Trifoliata* WILDENOW, een boom die in Zuid-America, bij *Cumana* en bij de stad *Thomadel Angustura* groeit en eerst in later tijd door WILDENOW nader bepaald is, verkrijgen wij eenen schors, die uitwendig witachtig, graauw gesprikkeld, ongelijk, inwendig helderbruin en glad is, van eenen specerijachtigen zeer bitteren smaak, en onaangename reuk. De hoofdbestanddeelen van deze schors zijn eene bittere *extractiv*-stof, met slijm en weinige harstdeelen verbonden, specerijachtige deelen bevat hij weinig, *adstringerende* geheel niet.

Deze schors die aanhoudend prikkelend, versterkend is, komt te pas bij tusschenpozende koortsen, waartegen hij dikwijls werkzamer is als de

China, en niet zoo als deze verstoppingen maakt: bij *remitterende* koortsen van eenen *asthenischen* aard, rotkoortsen, galkoortsen, enz. in die gevallen waarin de spijsverterings-werktuigen sterk genoeg zijn, om dit middel te verdragen; tegen de na ziekten terugblijvende zwakte; tegen zwakte der buiks-ingewanden en de daardoor ontstane buikloop, *hypochondrie*, *hysterie* en slechte vertering; tegen *periodische* onmagten, hoofd, oor- en tandpijnen, en in het algemeen in alle die gevallen waarin de china van dienst is, en daarom dan ook uitwendig bij oude rottige zweren, versterving enz.

Men geeft dezen bast in poeder, van een scrupel tot twee drachma's, waarbij men gewoonlijk, omdat hij op die wijze moeijelijk te verteren is, andere *aromatische* middelen, bij v. *calmus,* voegt, waardoor hij beter en aangenamer op de maag werkt. Het afkooksel wordt uit eene once op acht oncen *colatur* bereid, waarbij men ook even eens vlug prikkelende middelen, bij voorb. de *aether* voegt. Tot het maken van eene *infusie*, bedient men zich het best van wijn of een *aromatisch* water, het extract gebruikt men even eens als dat van de china.

DE BITTERE KRUISBLOEM.

(Polygala Amara.)

De bittere Kruisbloem, die in Duitschland in

de bergachtige streken in het wild groeit, verschaft aan de geneeskunst eenen knobbeligen knopwortel, met vele vezelen bezet, van buiten graauw, doch van binnen wit, van eenen bitteren smaak met eenen zoeten nasmaak. Dikwijls wordt dezelve met de *polygala vulgaris*, die minder bitter is, of ook door eene grove mistasting met de *polygorum aviculare* verwisseld.

Dit middel is tot hiertoe bij uitsluiting bij *asthenische* borstziekten aangewend geworden. Eenige Weener geneesheeren hebben het eerst met hetzelve proeven tegen de longtering, die na *pneumonie* en bloedspuwing terug bleef, genomen. Bij zijn gebruik vermeerderd de pisafzondering, en het zweet wordt verminderd, terwijl de fluimlozing nog eenigen tijd in hare gewone sterkte aanhoudt. Collin verklaart dien *polygala* vooral de bast van den wortel voor het beste middel, tegen deze ziekten. Ook verdient hij in *asthenische*, *chronische pneumoniae*, *chronische catarrhen*, en de *asthma* gebezigd te worden, alleen moet men hem daar vermijden, waar de *eritabiliteit* der bloedvaten verhoogd is, wijl zij eenigzins verhittend werkt.

Men geeft dit middel op verschillende wijzen, zelden in zelfstandigheid, in poeder of met honing tot een *conditum* gemaakt, tot een of twee scrupels; gewoonlijk verkookt men een of twee oncen, met twee ponden water tot op de helft, en laat

het kopsgewijze binnen vierentwintig uren uitgebruiken.

YSLANDSCHE MOS.

(Lichen Islandicus.)

Dit Mos, dat niet alleen in Ysland, maar ook in andere gedeelten van Europa, op heiden en bergachtige plaatsen wordt aangetroffen, heeft eenen zeer bitteren, eenigzins zamentrekkenden en slijmachtigen smaak, wiens bitterheid door de droging, afspoeling met water en sterk koken veel verloren gaat.

De werking van dit mos, is aanhoudend, prikkelend, sterk voedend, versterkend en omwindend, om welke eigenschappen het vooral bij vermageringen, uitterende koortsen, longentering, *chronische* zwakte door verlies van vochten, stikhoesten, lopen en tegen scherpe vergiften kan gegeven worden.

Men geeft het Yslandsche Mos meestijds in een afkooksel, het zij met water of met melk bereid, waarbij men dan om den smaak wat suiker, of om het gemakkelijker verteerbaar te maken, het een of ander specerij voegt. Daar dit middel niet zelden, gedurende eenen geruimen tijd onafgebroken moet worden voortgebruikt, waardoor de lijder er ligt weerzin in krijgt, en het op de maag nadeelig werkt, doet men goed het bij afwisseling, dan eens met melk, dan eens met water

voor te schrijven, en met de verschillende zoetmakende bijvoegsels dikwerf af te wisselen.

Wil men het Yslandsche mos zijne bitterheid benemen, dan behoeft menhet slechts een kwartieruur voor de koking in heet water te *infunderen*, het is echter beter alle werkzame bestanddeelen, van het middel bij elkander vereenigd te behouden. Alleen bij kinderen moet men somwijlen, om den smaak, de bittere bestanddeelen uit het mos uittrekken; in welk geval men dan het best het mos tot een dun gelei doet koken, waarbij men wat kaneelwater en veel suiker voegt, en daarvan eenige keeren des daags een theelepeltje laat nemen.

COLUMBO-WORTEL.

(Radix Columbo.)

Dezen wortel, die van eene nog onbekende plant uit het land der Kaffers komt, verkrijgen wij in onregelmatige, rondachtige schijven, die van buiten donker bruin zijn, en uit eenen bleekgelen schors, een geelachtig houtig gedeelte, en een meer week, meestijds doorgaat merg, welke lagen meestijds door zwartachtige lijnen van elkander zijn afgezonderd, bestaan, de reuk is zwak, specerijachtig, vooral wanneer hij gewreven wordt, de smaak onaangenaam, bitter en scherp.

De bestanddeelen van dezen wortel zijn eene eigendommelijke, bittere extractif-stof, die sterk

afgeeft, en wiens kleur door loogzout tot een bruinrood verhoogd wordt, en eene na het gewigt nog grootere hoeveelheid slijm, die eenigzins het sterkmeel nabij komt, en waardoor het afkooksel ligtelijk in bederf overgaat. Men kan uit dezelve geene *aetherische* olie trekken, schoon hij aan het over hetzelve gegote water er den reuk van mededeeld.

Deze wortel, die aanhoudend prikkelend en maagversterkend is, wordt het meest in eene *chronische* zwakte van de darmbuis, buik en persloop, vooral op het einde met *opium*, in brakingen, vooral wanneer die met eene kwade gesteldheid der gal gepaard gaat, in *cholera* enz. voorgeschreven, men geeft hem dan in poeder van 1—2 scrupel of in een *decoct* van eene halve once op twaalf oncen water, die men tot op de helft laat verkoken, en dit dan eetlepelsgewijze toedient; van het verdikt extract worden 5—15 greinen, in pillen of *mixturen* voorgeschreven.

RUIKENDE LISCH.

(Calamus Aromaticus.)

Van deze overal in stilstaande wateren wasschende plant, *Acorus Calamus* LINN., gebruikt men den wortel, die versch zijnde eene aangename kaneelachtige reuk, die bij het drogen veel zwakker wordt, en eenen specerijachtigen, scherpen en bitteren smaak bezit. Hij bevat tamelijk veel *aethe-*

rische olie en heeft eene sterk prikkelende, windbrekende, verhittende en versterkende eigenschap.

Dit inlandsch middel kan in zeer veele gevallen, in plaats van de china en andere inlandsche meer kostbare middelen, met het meeste regt gegeven worden, en het gevolg heeft getoond, dat het voor deze middelen zelfs den voorrang verdiend. HORN genas met hetzelve de hardnekkigste tusschenpozende koortsen, die de china wederstonden.

Ook gebruikt men het bij alle *asthenische* ziekten, van eenen *acuten* of *chronischen* aard, met en zonder plaatselijke gebreken, bij *asthenische*, *catarrhale*, *rheumatische* en galachtige koortsen; *chronische* ziekten van zwakte ontstaande, bij verzwakte spijsvertering, wormziekten, beenbederf en oude zweren enz. Uitwendig tot prikkeling van het huid-orgaan.

Men geeft den wortel in poeder van een half tot een geheel drachma, het zij alleen, of met bijvoeging van campher, opium enz. of hetgeen dit middel nog werkzamer maakt, met bijvoeging van eenigen droppels der *aetherische calmus*-olie, verder in eene verzadigde *infusie* eetlepelsgewijze, of de *Tinctuur* van 60—100 droppels. Ook het extract kan door de bijvoeging van *aetherische* olien zeer werkzaam gemaakt worden, het afkooksel is geheel krachteloos.

PECHURIM-BOONEN.

(Faba Pechurim.)

De *Pechurim*-boom, is de vrucht van de *Laurus Pechurim* LINN., zij zijn van eene olijfbruine kleur, en hebben aan den eenen kant eene uitgeholde, maar aan den anderen eene verheven ronde gedaante, inwendig hebben zij een bleek grijsachtig, vast weefsel.

Het meest komen zij in reuk met de *sassefras* overeen, doch gelijken hierin ook eenigzins naar de muscaat-noot.

De *Pechurim*-boonen zijn hoofdzakelijk door de proeven der Zweedsche geneesheeren, als een voortreffelijk middel tegen buikloop en kolijkpijnen bekend geworden, waarmede men de slepende loopziekten op eene zeer voortreffelijke wijze stuit, ook doen zij een uitmuntend nut in den roden loop, nadat de eerste wegen gezuiverd zijn. Door hunne maagversterkende eigenschap, genezen zij ook dikwijls de maagpijnen, die uit zuren en zwakte der maag ontstaen, en kortelings hebben de Nederlandsche geneesheeren DE HES en EGELING het door hunne proeven als zeer vermogend, in vele gevallen van witten vloed leeren kennen.

VIJFTIENDE CLASSE.

ZAMENTREKKENDE MIDDELEN

(ADSTRINGENTIA.)

CATCHOU SAP.

(Succus Catechu.)

De Catchou, die ook onder den naam van *terra Japonica* bekend is, is het gedroogd waterachtig extract van eenen Oost-Indischen boom, de *Mimosa Catechu* LINN., het is eene harde, brokkelige, uitwendig zwartbruine, inwendig roodbruine zelfstandigheid, die in den mond genomen zijnde, in den beginne eenen zoeten, daarna bitteren smaak heeft, en echt zijnde in warm water, wijn en azijn zich laat oplossen. Bij eene scheikundige ontleding, die vooral in twee soorten door DAVY bewerkt is, bevat hij veel looistof en extractif-stof met een eigendommelijk slijm en aardachtige deelen verbonden.

Men gebruikt de *catchou* inwendig in poeders, van 1—2 scrupels, of de daarvan bereide *tinctuur* van 30—40 droppels, bij ziekten van de darmbuis, zoo als loopen, wanneer zij alleen door verslapping onderhouden worden, ook onder dezelfde omstandigheden bij ziekten der piswegen,

als slijmgraveel en *Dysurie* door verslijming der piswegen, bij baarmoeder-bloedvloeijingen, ook heeft men hem bij den hoest, die uit eene *catarrhale* verslapping zijnen oorsprong neemt, aangeprezen, waartoe men hem met een gelijk gewigt van Arabischen gom, en viermaal zoo veel suiker tot koekjes maakt. Uitwendig gebruikt men dit middel tot stilling van den bloedvliet, tot zuivering van slappe, sponsachtige, rottige zweren en ter verbetering van *scorbutiek* tandvleesch. Ook kan het in gorgelwater tegen *chronische sereuse* keelontsteking, en bij den nadruiper en witten vloed als inspuiting gebruikt worden.

KINO-GOM.

(Gummi Kino.)

De Kino-gom, die, wijl zij van eenen boom aan de rivier Gambia in Africa gewonnen wordt, ook *Gummus Gambiensis* genoemd wordt, komt voor in harde, broze en glinsterende stukken van verschillende grootte, van eene ondoorschijnende en zwart-roode kleur en eenen zeer zamentrekkenden smaak. Zij bezit, volgens de onderzoekingen van VAUQUELIN, veel looistof, en eigendommelijk extractifstof, met rood slijm en vezelstof.

Men gebruikt dit middel uit en inwendig, in loopen, en bloedvloeijingen vooral uit de baarmoeder, bij vermeerderde slijmafscheiding in de piswegen, zoo als slijmgraveel, nadruiper en

in den witte vloed. Ook heeft men het in verbinding met bittere middelen, tegen de tusschenpozende koorts toegediend.

Men geeft de Kino gom gewoonlijk in zelfstandigheid, in poeder of pillen, tot eenige greinen met aluim en suiker, of in *tinctuur*, waarvan men twee drachma's tot eene halve once geven kan, of wel in eene waterachtige oplossing, waarbij men, daar de kino-gom in water niet geheel oplosbaar is, gewoonlijk wat Arabische gom voegt.

EIKEN-BOOM.

(*Quercus.*)

Van den gewonen Eiken boom, *Quercus Robur* LINN., komt vooral de bast in aanmerking, die eenen zacht, bitteren, maar sterk zamentrekkenden, naderhand eenigzins zoetachtigen smaak heeft. Om zijne sterke zamentrekkende eigenschap, wordt hij ook zelden inwendig toegediend, hoewel hij door sommigen als een *Surrogaat* der China is aangewend. Meer komt dit middel uitwendig te pas, waar men het in de plaats der china, als een verzadigd afkooksel tot omslagen, bij hardnekkige slappe zweren, kneuzingen en wonden; tot inspuitingen, en badingen bij uitzakkingen der aars en baarmoeder, bij zwakte en verslapping der scheden, van den aars; tot gorgeldranken bij de huig: de fijngestote bast, als omslagen om den buik, bij verzwakking der buiksingewanden, als

strooi-

strooipoeder bij beenversterving en het warme afkooksel bij de versterving der zachte deelen enz. gebruikt. Ook de bladen van den eik worden somwijlen in de plaats van den bast gebruikt, maar zijn niet zoo zamentrekkend.

De vruchten van den eik *(glandes quercus)* zijn vooral door HUFELAND inwendig, als een zeer goed aanhoudend, prikkelend, versterkend middel, vooral bij *scrofulae* en bij de *atrophie* der kinderen aangeprezen. Men moet ze hiertoe vooraf schillen en even als koffij branden, waardoor zij meer vlugtig prikkelende krachten verkrijgen en gemakkelijker te verteren zijn.

Van eene andere eiksoort, de *Quercus Cerris* LINN., die in de Levant en het Zuidelijk Europa wast, verkrijgen wij de galappels, *(gallae)* dat uitwassen zijn op de bladeren, die door de steek van een insekt ontstaan. Deze appelen bevatten de zamentrekkende stof in eene grootere hoeveelheid, en worden somwijlen in de plaats van den bast gebezigd.

R O O D E R O O S.

(Rosa Rubra.)

De bloembladen der *Rosa Centiflora* LINN., bezitten eene, hoewel niet zeer sterke zamentrekkende kracht, waarom sommige zich van dezelve in den witten vloed, bij bloedspuwingen met suiker gewreven, als een zacht zamentrekkend conserf

tegen sommige borstziekten, of ook tegen ligtbloedend tandvleesch hebben aangeprezen. Men vindt ook in de winkels het *mel rosarum*, of de rozen-honing, die eene matige afvegende verkoelende en versterkende kracht bezit; waarom dezelve veel malen gebruikt wordt, in de gorgeldranken tegen de weiachtige keelontstekingen, gelijk ook inwendig in *infusie* enz. Het rosenwater, *aqua rosarum*, wordt alleen om zijne aangename reuk bij andere, vooral uitwendige middelen gevoegd, ook wordt het zeer dikwijls als oogwater gebruikt, waartoe wij echter veel betere en sterkere waters bezitten.

DE NATTERWORTEL.

(Radix Bistortae.)

Deze wortel komt van de *Polygonum Bistorta* LINN., hij is gewoonlijk een duim dik, lang, merendeels gekromd, van buiten donker, roodbruin, van binnen helder, zonder reuk, maar van eenen sterk zamentrekkenden smaak, en bevat veel looistof.

Onder de inlandsche is hij een der vermogendste, zamentrekkende planten, die men bij bloedvloeijingen, loopen, te sterke afzondering van slijm in de piswegen, nadruiper, *leucorrhoea*, ook in verbinding met andere middelen tegen tusschenpozende en rotkoortsen aanwend. CULLEN stelt dezen wortel, met den gentiaan-wortel tot

drie drachma's daags gegeven, bijna de china gelijk, anders geeft men gewoonlijk slechts een half drachma of twee scrupels, in zelfstandigheid op zich zelf, of met bittere extracten tot pillen gemaakt.

Uitwendig bedient men er zich van tegen slap *scorbutisch* tandvleesch, en bij andere ziekten, waartegen *adstringerende* middelen in het algemeen gegeven worden.

ZEVENBLAD.

(Tormentîlla.)

De wortel der *Tormentilla Erecta*, heeft eene uitnemende zamentrekkende kracht, en men kan hem in werking met de *Bistorta* gelijk stellen, hij is daarom ook bij bloedvloeijingen, loopen, tusschenpozende koortsen, en uitwendig bij slapte van het tandvleesch, *scorbutische* zweren enz. aangewend geworden.

De *dosis* is in zelfstandigheid van een half tot geheel scrupel, of in een aftreksel van eene once met 1½ ℔ water. Het extract moet, wijl het anders zeer spoedig verschimmelt, zeer sterk verdikt worden. Men geeft het van 1—2 scrupels.

RIDDER-WORTEL.

(Lapathum Acutum.)

De Ridder-wortel is de wortel van den *Rumex*

Acutus LINN., de geheele plant en vooral de wortel is versterkend en zamentrekkend, maar hoofdzakelijk is de versche wortel, geschaaft en met room van melk tot eene zalf gemaakt, een voortreffelijk en zeker middel tegen hardnekkige huiduitslagen, vooral tegen de schurft.

GRANAAT-APPEL SCHILLEN.

(Cortex Granatorum)

De Granaat-appel, de vrucht der *Punica Granatum* LINN. is rondachtig, van de grootte van een oranje-appel, zijn dikke schil is van buiten rood, van binnen geel, leerachtig en taai, en heeft eenen eenigzins bitteren en sterk zamentrekkenden smaak.

Inwendig gebruikt men dezen bast, waar zamentrekkende middelen te pas komen, terwijl men daarvan ook in uitwendige afkooksels gebruik kan maken. REHMANN heeft hem als een *Surrogaat* van de China in tusschenpozende koortsen voorgeslagen, waarin hij echter boven andere zamentrekkende middelen, die eenige bitterheid bezitten, niets voor heeft.

RATANHIA-WORTEL.

(Radix Ratanhiae.)

De *Ratanhia* is eene Americaansche plant; van het geslagt der *Krameria* LINN., des-

zelfs wortel verdeeld zich in verscheide dunne, ronde, hier en daar gebogen takjes, die van een tot drie voeten lengte en omstreeks een duim dikte zijn. Het inwendig houtachtig gedeelte is witachtig van kleur, de buitenste schors is rood en dik, en met eene zwartachtige broze huid omgeven. Hij heeft zeer weinig reuk en eenen scherpen zamentrekkenden, eenigzins bitteren smaak: getrokken of gekookt in gewoon water, geeft deze wortel eene tinctuur van een hooggekleurd rood, dat met groen vitriool eene zwarte kleur verkrijgt.

Eerst in het jaar 1808, is deze wortel door REECE in Engeland als een sterk zamentrekkend middel, de *Tormentilla* en *Bistorta*, nog verre overtreffende, bekend geworden, dat in alle ongesteldheden, welke het gebruik van *tonische* en *adstringerende* middelen vorderen, kan worden toegediend: hij komt inwendig vooral te pas bij bloedvloeijingen, vooral uit de baarmoeder, waartegen hij zoowel als tegen den *fluor albus*, reeds door eenige geneesheeren, ook van ons vaderland, met een uitnemend gevolg gebruikt is, tegen tusschenpozende koortsen, loopen enz. en uitwendige tegen sponsachtig opgezwollen, ligt bloedend tandvleesch, verouderde zweren, enz. Gewoonlijk bedient men zich van het verdikt extract, waarvan men een drachma, in het een of ander water opgelost, en alsdan lepelsgewijze, doet gebruiken.

A L U I N.

(Alumen.)

De Aluin is een uit zwavelzuur, kleiaarde en loogzout zamengesteld ligchaam, van eenen zeer zamentrekkend smaak: in koud water lost het zich moeijelijk op, en vordert hiervan bij 10° Reaum. 34 deelen, van kokend water iets meer als 1½ deel, in wijngeest lost het zich niet op. Men vindt tweeërlei soort, de gewone en de roomsche, welke laatste uitwendig ligt rood is.

De werking van de Aluin, die wel grootendeels van zijn zwavelzuur bestanddeel afhangt, is matig prikkelend en zamentrekkend.

Men gebruikt hem inwendig bij tusschenpozende koortsen, zinking en andere koortsen, van eenen geringe *asthenischen* aard, in verbinding met andere doelmatige middelen. Bij koortsen van eenen hoogeren graad van zwakte, bij voorb. rot- en zenuwkoortsen, kan men zich op zijne werking niet verlaten. Hij komt verder te pas bij zwakte van de darmbuis, en de daarvan afhangende nadeelige gevolgen, zoo als buikloop, hardnekkige verstoppingen, loodkolijk: ook bij zwakte der pis- en voortelingswerktuigen, en de daardoor voortgebragte onwillekeurige pislozing, witte vloed, *pollutien* enz. doch ook hier is hij voor zich niet werkzaam genoeg, maar moet met andere meer krachtige middelen verbonden worden: bij bloed-

vloeijingen van verslapping en zwakte der vaten, waarbij hij even eens wordt aangewend, verdient de zwavelzuur de voorkeur. De gift is van 5—10 greinen, in grootere giften werkt hij ligtelijk nadeelig op de maag, veroorzaakt walging en buikloop.

Uitwendig gebruikt men den Aluin als een zamentrekkend en versterkend middel, bij plaatselijke zwakte en verslapping, bij voorb. bij slappe zweren, uitzakkingen van den aars en de schede. Bij slap en sponsachtig tandvleesch en sterke bloedingen uit den mond, keel en neus, en bij *asthenische* keelontsteking, geeft men dit middel in mondspoelingen, gorgeldranken, omslagen en inspuitingen van ½ tot 1 drachma, op 6 onzen vloeistof. Bij *chronische* oog-ontstekingen, laat men ter versterking der oogen eene verzadigde oplossing in het oog druppelen.

Veel bloedstelpender nog als de ruwe, is de gebrande aluin, wijl het zwavelzuur in hetzelve meer geconcentreerd is. Men gebruikt het alleen uitwendig, tot een fijn poeder gemaakt, om als bijtmiddel in sponsachtige onzuivere zweren en *fungeuse* uitwassen te gebruiken; waarbij men het echter niet te dik moet opstrooijen, wijl het dan ligt korsten maakt; met gelijke deelen suiker verbonden, wendt men het ook tot wegbijting van de vlekken en vellen op het oog aan.

ZESTIENDE CLASSE.

ZUURTEMPERENDE MIDDELEN.

(*ABSORBENTIA.*)

KALKAARDE.

(*Terra Calcaria.*)

De Kalkaarde komt in de Natuur niet zuiver, maar altijd met een zuur verbonden voor. Zoo vinden wij dezelve in het mineraal rijk met kolenzuur, als kalksteen, kreit enz. met zwavelzuur als gips; in het dierenrijk met kool en *phosporzuur* in de huizen der schelpdieren, de beenderen enz. *geneutraliseerd.* Het zuiverst is zij nogthans in de mosselschulpen, eijer-schalen en kreeftsoogen.

In dezen gezuurden toestand wordt zij somwijlen als *absorbens* tegen het zuur der maag aangewend; waartoe zij echter niet zeer geschikt is.

Door het herhaald gloeijen der ruwe kalk, wordt uit haar een koolstofzuur afgescheiden, en deze gebrande kalkaarde (*calcaria usta*) heeft nu veel minder gewigt, eenen zeer scherp bijtenden smaak, en bruischt niet met zuren op, zoo als de ruwe kalk.

De gebrande kalkaarde wordt niet voor zich,

maar alleen hare waterachtige oplossing (*aqua calcis*) gebruikt. Het gewigt der in het water opgeloste kalk bedraagt $\frac{1}{680}$ gedeelte, waarna zich de hoeveelheid van het aan te wenden water laat bepalen.

Het kalkwater is geheel helder, van eenen eigen, scherpen, *alcalischen* smaak, en verft het sap der violen groen, en het *curcuma*-papier bruin. Met zuren bruist het niet op, maar wordt wel door zuren en *alkalien* ontleed. Bij de aanraking met den dampkring wordt het kalkwater langzaam ontleed, en verkrijgt een wit vliesje (*cremor calcis*) dat uit de, door het koolstofzuur der lucht weder herstelde, kalkaarde bestaat.

Men heeft dit water in en uitwendig als een opdrogend, zuiverend en oplossend middel, bij zeer veele en verschillende ziekten aangeprezen, hoezeer deszelfs inwendig gebruik bij een naauwkeurig onderzoek weinig schijnt te beloven. Hoofdzakelijk wendt men het bij steenen in de nieren en blaas, tegen zweren in de ingewanden, vooral in de pisafscheidings-werktuigen, en tegen beenziekten aan. Met meer nut gebruikt men het uitwendig bij slappe *fistuleuse* zweren, bij vochtige beenversterving en *gangraena*, tot inspuiting bij zweren en opzwellingen der blaas en van den pisweg, en als waschwater tegen verscheiden soorten van huid-uitslagen. Met gelijke deelen van eene uitgeperste olie vermengd,

geeft het eene dunne zalf, die men met veel nut op vochtige *chronische* uitslagen streikt.

Inwendig laat men twee tot vier oncen, alleen of met ongekookte melk vermengd, dagelijks drie of vier malen drinken, waarbij men nogthans moet opmerken, dat het kalkwater altijd versch, nooit gewarmd, en niet met zuren of loogzouten mag verbonden zijn. Door het aanhoudend gebruik van dit middel, wordt de spijsvertering aanmerkelijk verzwakt.

MAGNESIA.

De Magnesia wordt veel, hoewel niet zuiver, maar altijd met koolstofzuur verbonden aangetroffen. Van de kalkaarde onderscheidt zij zich daardoor, dat zij door het gloeijen niet bijtende en niet in het water oplosbaar wordt, dat zij met zwavelzuur een bitter, ligt oplosbaar middenzout vormt, en eene veel geringere verwandschap tot koolstofzuur bezit. Als geneesmiddel wordt zij deels in koolstofzuren, deels in eenen zuiveren toestand aangewend.

WITTE MAGNESIA.

(Carbonas Magnesiae.)

De witte of koolstofzure Magnesia, wordt doorgaans gemaakt door de vermenging eener koolstofzure potasch-oplossing met de ontbinding van

het bitterzout *(Sulphas Magnesiae)* waardoor de magnesia onder den naam van *Carbonas Magnesiae* wordt nedergeploft.

Deze koolstofzure magnesia, die eene opslorpende en met zuren verbonden, zacht laxerende werking bezit, is een der beste zuur-temperende middelen, wijl zij niet ligt in de maag blijft liggen, maar met het maagzuur een zacht laxerend middenzout vormt. Men gebruikt het bij het zuur in de maag, zoo wel bij kinderen als bij volwassenen: wanneer men haar te gelijk met zuren toedient, dan ontwikkelt zich in de maag haar koolstofzuur, waardoor zij de *convulsive* bewegingen der maag en de daarmede verbonden brakingen stilt. Men geeft dit middel aan kinderen tot in het 5e jaar van 2—10, volwassenen tot 30 greinen met suiker, rhabarber, oranje-schillen, venkelzaad enz.

Boven alles moet men zorgen dat de Magnesia zuiver, en niet met kalkaarde, gips enz. vermengd zij. Men ontdekt deze vervalsching door de te groote zwaarte, dewijl zuivere magnesia zeer blank en ligt moet zijn, ook kan men de vervalsching gemakkelijk ontdekken, wanneer men de magnesia met een slap zwavelzuur vermengd, dewijl dezelve daardoor gemakkelijk moet worden opgelost, en daarmede tot zwavelzure bitterzout-kristallen aanschieten: terwijl de kalkaarde, die daarmede vermengd mogt zijn, als een onoplosbaar *selinitisch* zout, naar beneden zinkt.

GEBRANDE MAGNESIA.

(Magnesia Usta.)

Deze wordt uit de koolstofzure Magnesia door het gloeijen in eene kroes bereid, waardoor zij haar koolstofzuur verliest. Zij bruist met zuur niet op, en is in plantenzuur zonder warmte onoplosbaar.

De gebrande magnesia wordt even als de koolstofzure gebruikt, en door sommigen daarom bij voorkeur toegediend, wijl zij geene winden veroorzaakt. Dit voordeel weegt echter op verre na niet tegen het nadeel op, dat zij door eene onvoorzichtige bereiding, waardoor zij wegknagende en andere schadelijke eigenschappen verkrijgt, kan stichten. De koolstofzure magnesia is daarom ook altijd nog boven deze aan te prijzen.

LOOGZOUT.

(Alcali.)

Onder Loogzouten verstaat men in het algemeen zouten, die het vermogen bezitten, de werking der zuren weg te nemen en met de zuren zouten van eenen geheel bijzonderen aard te vormen. Wij bezitten planten, mijnstoffelijk en dierlijk loogzout; de beide eersten noemt men ook vuurbestendige of vaste *(Alcalia fixa)* het laatste vlug-loogzout *(Alcali volatile.)*

Men moet verder de zuivere en bijtende (*Alcalia pura caustica*) van de zachte en koolstofzure (*Alcalia Salina*) onderscheiden, daar de eerste, die zonder bijmenging van koolstof-zuur zijn, de dierlijke vezelen wegknagen, terwijl andere die nog met koolstofzuur verbonden zijn, veel zachter zijn.

VAST GROEIJEND KOOLSTOFZUURE LOOGZOUT.

(*Carbonas Potassae*)

De vaste groeijende loogzouten zijn die geenen, die door de verbranding der meeste plantgewassen geboren worden, en waarvan de grootste voorraad uit het noorden, onder den naam van Potasch, wordt aangevoerd. Wanneer dezelve nogmaals wordt opgelost en gezuiverd, volgens de Bat. Apoth. dan kan men daar alles mede uitvoeren hetwelk men van eenig zout van dien aard kan verwachten.

Met het grootste nut maakt men van dit zout gebruik tegen het maagzuur, en de daaruit voortkomende maagpijnen, waarbij men echter moet in het oog houden, dat daar dit middel de opwekbaarheid der maag verminderd, eene dikwerf herhaalde aanwending de spijsvertering merkelijk verzwakt. Over het algemeen komen ook zoodanige loogzouten te pas, in alle slepende ziekten van eenen *asthenischen* slijmerigen aard, en door STUTZ is het vaste loogzout afwisselend

met *opium* of andere *narcotica*, als zeer heilzaam tot het genezen van stuipen en de mondklem aangeprezen. Het vast delfbaar loogzout verschilt niet veel van het groeijend, doch het kan veel meer koolstofzuur tot zich nemen, en kan, daar het hierdoor zachter wordt, in eene merkelijk grootere hoeveelheid worden voorgeschreven.

ZEVENTIENDE CLASSE.

KRAMPSTILLENDE MIDDELEN.

(ANTISPASMODICA.)

VALERIAAN-WORTEL.

(Radix Valerianae Minoris.)

Van de Valeriaan bestaan verschillende soorten, waarvan de *Valeriana Officinalis* LINN. de krachtigste, en tot het geneeskundig gebruik de geschiktste is.

Wegens zijne bij uitstek krampstillende eigenschap, is deze wortel in vele koortsachtige en *chronische* ziekten, die uit verzwakking ontstaan, zeer heilzaam. Hij vermeerderd de werkzaamheid der vaten slechts matig, en bevorderd daardoor de huiduitwaseming en pisafscheiding. In groote

giften kan hij echter, vooral bij prikkelbare voorwerpen, benaauwdheid, of ook wel door zijne onaangename reuk en smaak, walging en braking veroorzaken.

Men bedient zich van denzelven in alle *asthenische* koortsen, waarbij men de krachten moet opwekken en den krampachtigen toestand verbeteren; bij hardnekkige tusschenpozende koortsen, krampen, *convulsien*, *rheumatismus*, jicht, en bij de wormen, waarvan hij de ontlasting zonder te verzwakken, bevordert. Ook bij *asthenie* van den onderbuik en de daardoor voortgebragte slijmophoopingen, gebrekkige spijsvertering, teruggehoude maandstonden enz. doet hij uitstekende dienst, vooral wanneer deze ziekten met krampachtige en pijnlijke zenuwtoevallen gepaard gaan.

De beste wijze waarop men dit middel toedient, is in poeder van een scrupel tot een drachma, met bijvoeging van specerijachtige middelen: niet zoo werkzaam is de *infusie* van 2—4 drachmas, op 6 oncen *colatur*.

Het *extractum valerianae* is niet zoo werkzaam als de zelfstandigheid, wijl veel van deszelfs vlugtige deelen zijn verloren gegaan.

PEOENEN-WORTEL.

(Radix Paeoniae.)

Van de *Paeonia Officinalis* LINN. gebruikt men den knobbeligen vasten roodbruinen wortel; versch

zijnde, heeft deze wortel eene stinkende *narcotische* reuk, die bij het droogen geheel verloren gaat, zijne smaak is bitterachtig, zoet, eenigzins zamentrekkend.

De oude geneesheeren prezen dezen wortel zeer sterk aan in krampachtige en *convulsive* ziekten, naderhand echter is hij bij de meeste als werkeloos in onbruik geraakt, ofschoon sommige daarentegen dien weder als nuttig hebben aangeprezen.

MOSCHUS.

De Moschus is eene brokkelachtige zelfstandigdigheid, die geplaatst is in een klein zakje in den navelomtrek van het moschus-dier. (*Moschus Moschiferus* LINN.) Men verkrijgt de moschus uit het koningrijk van *Tunquin*, uit *Agria* in *Bengalen* en uit *Rusland*. De eerste is de beste, die uit *Rusland* daarentegen zeer slecht.

Eene goede echte Moschus moet van eene donkerbruine, of van eene donkere naar ijzerroest gelijkende kleur, bij het kaauwen of wrijven met een mes niets zandigs op het gevoel hebben, maar in het laatste geval veel meer eenige glinsterende harstachtige punten vertoonen, en eene heldere naar het geel zwemende kleur aannemen. Op eene heete schop of in de hitte van de zon door een brandglas verbrand, moet hij met eene eigendommelijke reuk verdampen en slechts zeer weinig asch achter laten.

De

De Moschus, die eene vlug prikkelende en hoogst doordringende, verhittende, krampstillende en zweetdrijvende werking heeft, gebruikt men bij alle koortsige en *chronische* ziekten die uit zwakte ontstaan, zelfs van de ergste soort, bij v. bij de rot- en zenuwkoortsen, van den geringsten tot den hoogsten graad. Zeer verkeerd handelt men, wanneer men dit middel slechts tot den hoogsten graad bespaard, wanneer niets meer in staat is om de levensvlam op te wekken; bij *asthenische* borstziekten, *pneumoniae*; teruggetreden huiduitslag, zoo als pokken, mazelen, *scarlaken* uitslag enz. wanneer zwakte er de oorzaak van is; bij alle *asthenische* krampachtige en *convulsive* toevallen; bij *hysterische* toevallen, kinkhoest, *mania*, *trismus*, *tetanus*, *asthenische* beroerte, watervrees, jichtige en *rheumatische* toevallen van inwendige deelen, en bij de versterving.

De gift der Moschus is bij eenen hoogen graad van zwakte, alle half uren 6, 8—10 greinen, kleindere giften zijn hier nutteloos. Kinderen geeft men van 1—3 greinen, waarbij men dan veilig tot de dubbelde gift stijgen kan. In minder dringende omstandigheden geeft men minder, doch de kleine giften van $\frac{1}{4}$—$\frac{1}{2}$ grein, zoo als men voor dezen voorschreef, kunnen slechts zelden iets afdoen.

Men geeft de Moschus het best in zelfstandig-

heid met suiker, opium, campher enz. in poeders of pillen, of ook wel in wijn, en voornamelijk in de *tinct. cinnam.* waarin het zeer goed te gebruiken is.

Daar de moschus zeer duur in prijs en daarom niet overal aanwendbaar is, heeft men eene konstige moschus bereid, die de natuurlijke in reuk en werking wel gelijk komt, maar veel zwakker is. Tot derzelver bereiding, giet men bij een drachma *ol. Succ. rectificat*, drie en een half drachma's *acid. nitri concentrat.* in eene kelk, schud het om, en laat het 24 uren stil staan. Alsdan wordt het mengsel harstachtig, men scheid de bovenste, gele, moschusachtige harst van de daaronder staande zure vloeistof, en zuivert het dan door wassing, eerst met koud, daarna met kokend water, van alle zuur. Men laat vervolgens de dus bekomen gelen harst koud worden, en bewaart hem in eene welgesloten stopfles.

A M B E R - G R IJ S.

(Ambra Grisea.)

Het Amber-grijs is een dierlijk voortbrengsel, dat men aan de zee-kusten en in de darmen der Cachelot *(Physeter Macrocephalus* LINN.) vindt. Het is eene vaste, ondoorscheinende, brandbare zelfstandigheid, van eene witte, graauwachtige kleur, die van buiten gewoonlijk zwartachtig is, en gewreven wordende, eene sterke

aangename reuk verspreid, zij is matig hard, eenigzins taai en zoo ligt dat zij op het water drijft. Bij eene matige warmte smelt zij even als de was, verkrijgt dan het aanzien van eene dikke, zwartachtige olie, dampt, schuimt en vervliegt bijna geheel zonder *residuum*. Aan de vlam van het licht kan men haar aansteken, waarbij zij alsdan met eene heldere vlam geheel verbrand. Zij laat zich niet in water, maar wel in *alcohol*, *aetherische* en vette olien, en in *aether* oplossen.

In werking komt de Amber tamelijk met de Moschus overeen, doch wordt zelden aangewend, wijl zij nog hoger in prijs is als deze; men kan haar anders in dezelfde gevallen geven, waarin de Moschus te pas komt.

K O P E R.

(Cuprum.)

Hoewel men in de geneeskunst het koper in zeer verschillende vormen heeft aangewend; is nogthans zijn gebruik tamelijk beperkt. Ook zijn de verzuursels en middenzoutige bereidingen van hetzelve zeer vergiftig en geweldig purgerend. De bereiding welke thans het meest gebruikt wordt, is het ammoniakaal koper, *(Cuprum ammoniacum,)* hetgeen echter een onzeker, zeer sterk prikkelend en braking verwekkend middel is, waarom het zeer voorzigtig moet gebruikt wor-

den, men maakt van hetzelve gebruik in hevige krampachtige ziekten tot $\frac{1}{2}$ grein.

BISMUTH.

Het Bismuth is een half metaal, van eene rood-achtig witte kleur en eenen tamelijk helderen glans; reuk of smaak kan men aan hetzelve niet gewaar worden. Ook geeft het slechts weinig klank en kan door zijne broosheid gemakkelijk in poeder gebragt worden; in de lucht verliest het een gedeelte van zijnen glans, zonder merkelijk *ge-oxydeerd* te worden.

De Bismuth zelve is in de geneeskunde van geenerleije waarde, doch deszelfs oplossing in salpeter-zuur, laat door verdunning een blank verzuursel vallen, gemeenlijk *Magisterium Bismuthi*, of volgens de Bat. Apoth. *Nitras Bismuthi* genoemd: de werking van dit middel strekt zich bloot uit tot eenige krampachtige ziekten, die het weg neemt door de prikkelbaarheid te verminderen. Vooral heeft men het in maagkrampen nuttig bevonden, waarbij het dat voordeel heeft van meestijds de aanvallen weg te nemen, zonder eene andere gewaarwording voort te brengen. Ook in de bedorvene spijsvertering, die van eene vermeerderde prikkelbaarheid der maag afhangt, doet het somwijlen zeer goede diensten.

In later tijden ondervond KÖNINGSDÖRFER van zijn gebruik, in eene *asthma convulsivum* een

uitstekend nut, minder werkzaam heeft het zich daarentegen in algemeene zenuwziekten, *Hysteria*, *Epilepsia* en *St. Vitusdans* betoont.

Men geeft van dit middel gewoonlijk van ½ tot 1 grein, en klimt dan langzaam tot 5 greinen op. De beste wijze van toediening is in pillen of poeders, met bijvoeging van suiker of arabischen gom.

ACHTTIENDE CLASSE.

VERDOVENDE MIDDELEN

(NARCOTICA.)

H E U L S A P.

(Opium.)

De plant die dit gedroogde sap oplevert, is de witte Slaapbol (*Papaver Somniferum Semine albo*) die in Arabien en Persien aangetroffen, en bij ons in de tuinen gekweekt wordt. Om dit sap te verkrijgen, maakt men in de onrijpe vrucht, den slaapbol, des avonds eenige insnijdingen, waarop het melkachtige sap terstond uitvloeid, dat dan gedurende den nacht droogt en den daarop volgenden morgen wordt afgenomen,

hetgeen op dezelfde wijze nog zes of acht avonden herhaald wordt. De zelfstandigheid welke men daardoor verkrijgt, schijnt niet zuiver tot ons te worden overgebragt, maar het is veel meer te vermoeden, dat de *opium*, zoo als hij in den handel voorkomt, uit deze zelfstandigheid en uit de in eene gisting overgegane massa, van stukgestote groene slaapbollen en bladeren is te zamengesteld, en dan met bladeren van deze plant is ingewikkeld.

Wij bekomen de *opium* in de gedaante van platte koeken, die een tot twee ponden zwaar zijn. Zal hij goed zijn, dan moet hij zwaar, digt, van buiten rood, bruin, op de doorbraak glinsterend, van eene niet branderige, sterke, verdovende reuk en van eenen scherpen, bijtenden, walgelijken, zeer bitteren smaak zijn. Aan de vlam van het licht moet hij gemakkelijk ontvlammen, in het water voor het grootste gedeelte oplosbaar zijn, en aan de oplossing eene roodachtige kleur mededeelen.

Den besten *opium* verkrijgen wij uit Asia en Egypten, onder den naam van *Opium Thebaicum*; uit de bij ons gekweekte plant, kan men ook een naar het *opium* gelijkend sap verkrijgen, hetgeen nogtans niet zoo werkzaam is.

De werking van de *opium* is vlug, prikkelende, vervrolijkende; de nawerking is verdovende, verslappende, zweetdrijvende, slaapmakende, den stoelgang verminderende. Deze werkingen zijn ver-

schillende, naar de grootere of geringere gift van het middel, en naar de gesteldheid van het ligchaam. In matige giften vermeerderd hij in den beginne de werkzaamheid der zenuwen en bloedvaten; er ontstaat een aangenaam gevoel van warmte, vrolijkheid en opgewektheid, waarop dan spoedig eene ontspanning volgt. Bij grootere giften gaat de eerste opwekkende werking spoedig in overprikkeling, verslapping, verdoving en slaap over. Bij nog grootere giften is de eerste werking naauwelijks merkbaar, daarentegen ontstaat terstond de verslappende nawerking, en overmatige giften veroorzaken dikwerf eene doodelijke slaapzucht. Hieruit laat zich nu afleiden dat de *opium* een der allerwerkzaamste en treffelijkste middelen is, waarvan wij ons in zeer veele gevallen kunnen bedienen, aan de andere zijde echter zien wij ook, dat deszelfs misbruik of ontijdige aanwending zeer nadeelig kan worden. Hoezeer men in later tijden dit middel meer dan voorheen heeft leeren schatten, hoezeer men deszelfs aanwending naauwkeuriger en juister bepaald, en het bij een groot getal van gewigtige ziekten hoogst nuttig gevonden heeft, zoo moet men toch bekennen, dat nog altijd, ook zelfs beroemde geneesheeren, omtrent de ware aanwijzing tot het gebruik van dit middel zeer van elkander verschillen, en dat sommigen het daar regtstreeks verwerpen, waar andere het met warmte aanbeveelen.

Men bedient zich van de *opium* in alle *asthenische* ziekten, met of zonder plaatselijke aandoening, met of zonder koorts; zoo als in tusschenpozende koortsen, vooral bij dezulken die men gewoonlijk boosaardig noemt, en dikwijls spoedig doodelijk zijn. Hierin werkt de *opium*, met andere sterke vlug prikkelende middelen verbonden, spoediger en zekerder als de *china*. In rotkoorts en zenuwkoorts met *asthenische* ontstekingen, *rheumatismus* enz.; bij *chronische* zenuwziekten, krampen, *convulsien* van eenen *asthenischen* aard. Verder gebruikt men de *opium* in *asthenische* beroerten, in verbinding met andere in en uitwendige sterker prikkelende middelen, bij *asthenische* bloedvloeijingen en buiklopen; bij stikhoesten, *hypochondrische* en *hysterische* krampen, jichtige en *rheumatische* ziekten, die van eenen *asthenischen* aard zijn; bij *venerische* toevallen, die met eenen hoogen graad van zwakte, en vooral met nachtpijnen verbonden zijn. Bij de heete en koude versterving in verbinding met *moschus*; bij de *asthenische* krampachtige geelzucht, krampachtige terughouding der pis en stoelgang, beklemde breuken, bij *asthenische* oog-ontstekingen, tandpijnen, slappe en pijnlijke zweren, en in verscheiden andere pijnlijke en krampachtige gebreken, die op zwakte gegrond zijn.

Nadeelig is de aanwending van de *opium*, bij alle echte ontstekingaardige ziekten, bij groote

volbloedigheid, en *congestien;* bij de ophooping van *gastrische* onreinigheden en de daarmede verbondene verstopping van den stoelgang. Ook moet men zich van deszelfs gebruik bij alle *asthenische* ziekten onthouden, waarbij groote spierzwakte, merkelijke afneming der gevoeligheid, hevige *congestien* naar het hoofd, slaapzucht, sterk zweet en neiging tot rotting voorhanden is. Ook moet men het bij kinderen niet dan bij de hoogste noodzakelijkheid geven, en ook bij volwassenen, vooral bij zwangere vrouwen moet men niet te spoedig tot deszelfs gebruik overgaan.

Bij de aanwending van dit middel, vangt men gewoonlijk met kleine giften, b. v. van $\frac{1}{8}$ tot $\frac{1}{4}$ grein aan, en klimt dan langzaam tot 1, 2—4 greinen op. Bij zeer hardnekkige *chronische* ziekten, en bij voorwerpen die reeds aan deszelfs gebruik gewoon zijn, moet men het dikwijls in nog grootere giften, ja zelfs wel tot een *scrupel* toedienen. Deze giften worden alle halve of geheel uur herhaald, of nog beter afwisselend met andere sterk prikkelende middelen, zoo als de *moschus*, *aether*, campher enz. gegeven. Het best geeft men de *opium* zuiver in zelfstandigheid met suiker; in verbinding met kleine giften *Ipecacuanha* veroorzaakt het ligtelijk zweet.

Tegen de vergiftiging met *opium*, zal naar de getuigenis van HAHNEMANN de campher het beste tegenmiddel zijn. DONSELAAR bediende zich

hierin met vrucht van den braakwortel. Ook een zeer sterk aftreksel van de koffij, verminderd de verdovende werking van de *opium*.

Men heeft van dit middel verscheiden bereidingen opgegeven, de beste onder dezelve, die ook door de Bat. Apotheek zijn overgenomen, zijn de *vinum opii aromaticum* en de *tinctura opii vinosa*: de eerstgenoemde bereiding wordt gemaakt uit de *opium crudum*, doch de laatstgenoemde uit de *opium depuratum*, zonder eenig specerijachtig bijvoegsel.

BILSENKRUID.

(*Hyoscyamus.*)

Het Bilsen-kruid, *Hyoscyamus niger* LINN. is eene op vette plaatsen groeijende tweejarige plant, die overal met haren bezet is, die eene smerige stof afzonderen. Zij heeft eene verdovende reuk en eenen onaangenamen, eenigzins bitteren smaak. Zij behoort tot de *narcotische* vergiften, en is behalve voor de zwijnen, koeijen, schapen en paarden, doodelijk, daar zij verdoving, duizeling, krampen, ijlhoofdigheid, verlamming en andere gevaarlijke en doodelijke toevallen voortbrengt. Bij de drooging der plant gaat echter veel van die werking verloren.

De werking van dit kruid is sterk prikkelend, verdovend, kramp en pijnstillend. Uitwendig pijnstillend, weekmakend en verdeelend.

Men gebruikt de versche gestote bladen uitwendig, bij *rheumatische* pijnen, verhardingen der klieren, pijnlijke gezwellen en *scirrheuse* zweren, met melk gekookt tot klisteren, bij krampkolijken, en als pappen bij de belette pisloozing. Tot inwendig gebruik dient vooral het *Extractum Hyoscyami*, dat een treffelijk middel is, dat de krampstillende eigenschap met de *opium* gemeen heeft, maar zich van dezelven daardoor onderscheidt, dat het niet ligt verstoppingen veroorzaakt, waarom het ook in zulke gevallen, waarin de verstopping van den stoelgang zeer nadeelig kan worden, de voorkeur boven de *opium* verdient; ook heeft het, in matige giften gegeven, niet die verdovende en verhittende werking.

Men gebruikt dit extract hoofdzakelijk in alle pijnlijke en krampachtige ziekten, voornamelijk in stikhoesten, *asthma convulsivum*, *rheumatische* toevallen, buikpijnen enz.

De gift is van $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ tot 2, 6—12 en meer greinen, in stijgende hoeveelheid in een *aromatisch* water opgelost.

DOLAPPEL.

(Stramonium.)

De Dolappel, *Datura Stramonium* LINN. is eene plant, die in warme streken van America oorspronkelijk in het wild wast, en thans ook in eenige streken van Europa wordt aangetroffen. De

bladeren van deze plant bezitten eene onaangename, verdovende maar niet zeer sterke reuk en eenen walglijken smaak.

De *Datura Stramonii* zegt HUFELAND, is veelligt het sterkst verdovend middel en het zaad der *Datura*, inzonderheid deszelfs vliezen, schijnen het werkzame grondbeginsel het meest in zich te bevatten, waarom hij dan ook eene *tinctuur* van twee oncen van het fijn gestoten zaad op acht oncen spaanschen wijn en eene once wijngeest, hetgeen men eenige dagen laat digereeren, een der sterkst verdovende middelen noemt, die hij kent, dat zelfs dikwijls de *opium* overtreft en daarbij het voorregt heeft, dat het niet verhit of verstopt. Men gebruikt deze *tinctuur*, zoowel als het *extractum Stramonii*, dat uit het uitgeperste sap der bladeren bereid wordt, bij *chronische* zenuwziekten en gemoedsaandoeningen, en geeft dan van het eerste 6—20 droppels, en van het tweede tot 6 greinen, dagelijks in stijgende giften, zoodra zich echter verdoving, duizeling en verwijding der pupillen vertonen, moet men dit middel ter zijde zetten. Uitwendig bedient men zich van de *tinctuur* met zeer veel vrucht in *asthenische* oogontstekingen.

Bij eene vergiftiging door den dolappel, zijn de beste tegengiften azijn, olie, melk en terstond na het gebruik, een braakmiddel.

BELLADONNA.

Van de *Atropa Belladonna* LINN., eene plant die in bosch en bergachtige plaatsen in het wild wordt aangetroffen, worden voornamelijk de eironde, lancetvormige, aan den onderkant met haar begroeide bladeren en den langen, ronden, knobbeligen wortel, die beiden eene onaangename, verdovende reuk en eenen eenigzins scherpen, zamentrekkenden smaak bezitten, tot geneeskundig gebruik gebezigd.

Kleine giften van deze plant veroorzaken droogheid en spanning in de keel, benaauwdheid, voorbijgaande blindheid, duizeling en slaap, waarop na eenige uren eene sterke uitwaseming volgt. Grootere giften veroorzaken krampen, hevige pijn in de keel, de maag en de darmen, ja zelfs strekt zich de ontsteking tot het darmscheil, de lever, de longen en de oppervlakte van het ligchaam uit. Daarbij vertoonen zich eene onuitsprekelijke dorst, onmogelijkheid iets neder te zwelgen, afkeer voor spijs, hevige koortsige bewegingen, met eene ondragelijke inwendige hitte, verdoving, *soporeuse* toevallen, trekkingen, verlammingen en den dood. De lijken der door dit middel omgekomenen, gaan spoedig in rotting over, worden gewoonlijk zwart en op sommige plaatsen of over de geheele oppervlakte zwartachtig blaauw; uit alle de openingen vloeit

schuim of bloed, de opperhuid scheidt zich af, en er verbreid zich eenen ondragelijken stank.

Hoezeer men reeds van oude tijden af, de vergiftige werking van deze plant gekend heeft, zoo heeft men haar toch eerst in later tijden in de geneeskunst ingevoerd, en voornamelijk tegen de watervrees, of liever tegen de beet van een dol dier, als een voorbehoedings middel gebezigd, om de watervrees voor te komen, in welk treurig geval men zich ook volgens de daarvan opgegevene waarnemingen, veel meer op haar als op eenig ander middel kan verlaten, waarom men haar ook in voorkomende gevallen, altijd zoo spoedig als mogelijk moet toedienen, zonder daarbij nogthans de doelmatige uitwendige behandeling der wonde zelve te verzuimen. Volgens het voorschrift van MUNCH, geeft men aan kinderen van 1—4 jaren, van den poeder der wortel alle 48 uren 1—3 greinen; van 4—6 jaren, tot 5 greinen, oudere tot 15 greinen, met rhabarber. Zeer doelmatig schijnt echter ook de bijvoeging van andere prikkelende middelen, zoo als *opium*, *moschus* enz. te zijn, ook doet men best dat men met zeer kleine giften van ½ tot 1 grein aanvangt en dan langzaam opklimt, tot dat de lijders eene lastige droogheid in de keel en vonken voor de oogen bemerken, hetgeen een teeken is dat men met de gift niet verder moet opklimmen. Zal de *Belladonna* tegen de watervrees verzekeren, dan moet men haar ten minsten vijf dagen

lang laten gebruiken, wanneer men, ingeval zich geene verschijnselen van eene dreigende uitbraak der toevallen vertonen, met hetzelve eenige dagen kan uitscheiden, waarna men haar op nieuw moet toedienen, en zoo dan eenige weken lang afwisselend voortvaren. Is de watervrees reeds uitgebroken, dan moet men haar in nog sterker giften en meer aanhoudend doen gebruiken.

Om de goede diensten die men van dit middel in de watervrees ondervond, hebben sommige geneesheeren het ook in de *Mania* en *Melancholia* gebezigd, In welk laatste geval het 't meest schijnt te pas te komen, vooral wanneer de *melancholie* door onderdrukkingen der gewone bloedontlastingen, huiduitslagen of verstoppiugen in den onderbuik veroorzaakt is. Ook heeft men bij *convulsive* ziekten, *Epilepsie*, *St. Vitusdans*, kinkhoest, *hysterische Ischuria* en verlammingen, niet zelden zeer goede werkingen van dit middel ondervonden: tegen de *scirrhus* en kanker gebruikte reeds de oude geneesheeren de versche bladen uitwendig als verdeelend, pijnstillend middel, terwijl DEGNER, MUNNICH, GREDING en andere haar hiertegen inwendig hebben toegediend, waartegen zij echter over het algemeen meer als een verzachtend, dan wel als een geneesmiddel moet beschouwd worden. In verbinding met rhabarber, is zij door THEDEN tegen *herpes*, en in verbin-

ding met *calomel* door BÖTTCHER tegen venus-ziekte, vooral bij knagende zweren, gebezigd.

Het *Extractum Belladonnae* is niet zoo werkzaam als de poeder, en wordt van 1 tot 4 greinen voorgeschreven, de *oxymel belladonnae*, die door eene *digestie* van het kruid met wijnazijn, en eene verbinding derzelve met honing vervaardigd wordt, heeft volgens HUFELAND zeer veel van de gevaarlijke eigenschappen der *belladonna* verloren, en zou alzoo voor kinderen veel bruikbaarder zijn als het kruid of den wortel.

LAURIER-KERS.

(Laurocerasus.)

De Laurier-kers, *Prunus Laurocerasus* LINN. bevat in zijne schoone, groene, eironde gladde bladeren eene *aetherische* olie, waarin het blaauwzuur is opgelost, dat zulk een sterk *narcotisch* vergift is, dat geen ander *narcoticum* in staat is, zoo snel alle prikkelbaarheid te verstoren als deze, wanneer het in eene genoegzame hoeveelheid genomen wordt. In geringere giften veroorzaakt het somwijlen *convulsien*, *tetanus*, verlamming, duizeling en geraaktheid. Het schijnt vooral op de zenuwvlechten van den onderbuik te werken, en kan daarom als geneesmiddel bij krampachtige prikkelbaarheid derzelve, vooral goede diensten doen.

De olie der laurier-kers wordt voor zich geheel

niet

niet gebruikt, maar men bedient zich alleen van het uit de bladeren gedisteleerd water. *(Aqua lauroceraci)* dat in smaak volkomen met de persikpitten overeenkomt.

Dit water komt hoofdzakelijk te pas in verstoppingen van het poortadergestel, in de zoogenaamde zwartgallige gesteldheid en de daardoor ontstane *melancholia, hypochondria*, verstopte aambeijen en baarmoeder-vloeijingen, wijl het de eigenschap bezit het zwarte bloed vloeibaarder en roder te maken. In ziekten der klieren, *scirrheuse* verhardingen en den kanker, vooral in *scrofuleuse* ziekten der kinderen, in verhardingen van de darmscheil-klieren, *atrophia* enz. in verbinding met spiesglans en zoutzure zwaaraarde. In pijnlijke en krampachtige toevallen van verschillenden aard, wanneer zij met eenen *asthenischen* toestand verbonden zijn, ook in *rheumatismus* en jicht onder dezelfde omstandigheden. Brera bedient zich van dit middel als een hoofdmiddel in de *asthenische* longontsteking na voorafgegane aderlatingen, en in *asthenische* koortsen die met ontstekingachtige toevallen gepaard gaan. Ook in die gevallen waarin de longtering met eene *asthenische* longontsteking verbonden is, is het tot matiging van den krampachtigen hoest, een zeer doelmatig middel, dat, daar het niet verhit, veel beter is dan het *opium*.

Uitwendig kan men dit water bij pijnelijke ont-

steking der oogen en oogleden met zeer goed gevolg aanwenden.

Men geeft dit water dagelijks drie of vier malen, van 10, 20—30 droppels, en klimt dan langzamerhand op tot 60 en 80. Bij klisteren moet men men met dit middel eveneens voorzigtig zijn, en op zijn hoogst slechts eenmaal zoo veel *pro dosi* geven.

De beste tegengiften tegen het lauwrierkerswater, zijn het planten-loogzout, zeepwater en melk.

SCHEERLING.

(Cicuta.)

De Scheerling, het *Conium Maculatum* LINN., is eene tweejarige plant, die in schaduwachtige woeste streken wild wast. Zij heeft eene eigendommelijke naar kattepis gelijkende reuk, en in het versche kruid zijn vele scherpe en *narcotische* bestanddeelen bevat, die bij het drogen veel verloren gaan.

De werking van dit middel is sterk prikkelende, verdoovende en verdeelende.

Men gebruikt hetzelve bij hardnekkige klierverhardingen, *scrofulen*, *rheumatische* gezwellen, beginnende zwarte staar, pijnelijke *venerische* toevallen. In het algemeen komt deszelfs werking en aanwending veel met het *aconit* (pag, 36) overeen.

Uitwendig maakt men van hetzelve gebruik bij verharde gezwellen, kanker enz.

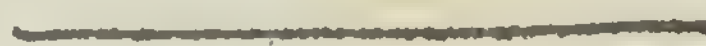
Men geeft dit kruid in poeder en vangt met 1—2 greinen aan, dan langzaam opklimmende, tot er drukking in het hoofd en de oogen, walging en andere nadeelige toevallen ontstaan, in welk geval men niet hooger moet klimmen, of liever het geheel ter zijde zetten. Het *extractum cicutae*, dat het best door de verdikking van het versch uitgeperste sap bereid wordt, wordt, even als het kruid van 1—10 greinen, in eene oplossing of in pillen toegediend.

NEGENTIENDE CLASSE.

BYTMIDDELEN.

(RODENTIA.)

LOOGZOUT.

(Alcali.)

Reeds vroeger merkten wij aan dat het loogzout, door hetzelve van het aanklevend koolstofzuur

te zuiveren, eene aanmerkelijk bijtende, de dierlijke vezelen wegknagende werking bekomt. Door de zuivering, volgens de Bataafsche Apotheek, verkrijgt men dan de *potassa liquida*, en daaruit de *potassa fusa* of de gewone bijtsteen der Heelmeesters, die wegens zijne sterk bijtende eigenschap inwendig niet is aan te wenden. Uitwendig bedient men zich van denzelven om ettergezwellen te openen, bij onzuivere *calleuse* zweren, en overal daar, waar men eenen zeer sterken uitwendigen prikkel ter opwekking der werkzaamheid noodig heeft. De aanwending van dit middel is met hevige pijn, en met dat nadeel verbonden, dat het door zijne ligte smeltbaarheid meestijds zich verder uitbreidt, als tot het doel noodzakelijk is. Mederer bediende zich van denzelven, om de gevaarlijke gevolgen van de dollehonds-beet voor te komen, waartoe hij insnijdingen in de wonde maakte, haar dan eerst met zuiver water, en daarna met eene oplossing van omtrend 30 greinen bijtsteen, in een pond zuiver water uitwaste, hetgeen hij eenige malen herhaalde, en daarmede zoo lang aanhield, als de ontsteking zulks toeliet. Ook bedient men er zich van tot inspuiting bij den druiper.

HELSCHE STEEN.

(Nitras argenti fusum.)

Deze zoogenoemde Helsche steen is zilver verzuursel, hetwelk door oplossing, en vervolgens door smelting ten naauwsten met zeer sterk sal-

peter-zuur is verbonden. Dit middel is het beste en zekerste bijtmiddel, wijl het spoedig werkt, en zijne werking behoorlijk kan beperkt worden. Men gebruikt hetzelve ter wegbijting van sponsachtig vleesch uit wonden en zweren, ter verdelging van wratten, kleine uitwassen, polijpen en ter opening van rijpe ettergezwellen. Men wend hetzelve tot dit einde droog aan, daar men de plaats er zachtjes mede aanraakt. Ook bezit dit middel een uitmuntend lidteeken-makend vermogen, waartoe het van alle koper-deelen moet bevrijd zijn. De oplossing van 1 grein in eene once water, dient ter zuivering van oude zweren, en *fistels*, ter inspuiting bij de verettering der traanklieren, bij de rotachtige keelontsteking en bij vuile zweren in den mond. Behalve dit opgegeven uitwendig gebruik, heeft men het ook veelmalen, met zeer veel vrucht, inwendig tegen vallende ziekte en andere zenuwziekten gegeven; waartoe men dan met $\frac{1}{12}$ of $\frac{1}{8}$ van een grein aanvangt, en langzamerhand de gift vermeerdert.

ZOUTZURE SPIESGLANS.

(Murias Stibii.)

De zoutzure Spiesglans, ook bekend onder den naam van Spiesglans boter, is een sterk middel dat uit het zoutzuur en het Spiesglans-versuursel is zamengesteld.

Men bedient zich van dit middel alleen uitwendig, bij beenbederf, uitwasschen en wratten. Bij

de *Staphyloma* prijst JANIN aan, eenen droppel van dit middel met een penceel voorzigtig in het oog te brengen, en terstond met laauwe melk weder uit te wassen, welke behandelingswijze dikwerf met een gelukkig gevolg bekroond wordt, maar niet altijd kan gezegd worden, zeker en doelmatig te zijn. Ook schijnt het zeer geschikt om de beet van dolle en andere vergiftige dieren te doen uitbijten, wijl het tot de diepste hoekjes van het gebetene doordringt, en alle dierlijke stof vernietigd. Overigens heeft het met alle andere vloeibare bijtmiddelen, dat nadeel, dat men zijne werking niet naauw kan beperken.

MINERAAL-ZUREN.

(*Acida Mineralia.*)

De gebruikelijke Mineraalzuren, zoo als het vitriool-zuur, het salpeter-zuur en het zoutzuur, zijn in derzelver geconcentreerden toestand, en wel hoe meer zij geoxygeneerd zijn, zeer bijtend, onder welke zuren het zoutzuur, daar het tevens een meer oplossend vermogen bezit, het best geschikt is tot het doen verdwijnen van wratten en andere hardnekkige uitwassen. Ook is het zeer nuttig tegen allerhande vleeschgewassen (*sarcomata*) en om den zoo gevaarlijken water-kanker en de *scorbutische* vertering van het tandvleesch te stuiten, waartoe men het met rozen-honing, *tinctuur* van *myrrhe* en campher verbindt.

GENEESKUNDIGE VOORSCHRIFTEN.

℞ *rad. Ipecacuanh.* ℈ j.
tart. stib. potasſ. gr. j.
Sacchar. alb. ℈ iij.
M. f. pulv. div. in 4 partes aequales.
S. alle ¼ uur een poeder tot er braking volgt.

℞ *rad. Ipecacuanh.* ʒ j.
infunde cum aq. ebullientis ℥ iij.
digere per quadrantem horae.
col. adde
Syrupi Sacchari ℥ ß.
M. d.
S. alle 2 uur 2 lepels.

℞ *Tart. Stib. pot.* gr. iij.
Solve in
aq. distillat. ℥ iv.
D.
S eerst 2 en dan alle ¼ uur eene eetlepel vol.

℞ *Tart Stib. potasſ* gr. ij.
Sulph. magneſiae ℥ j.
Solve in
aq. distillat. ℥ vj.

℞ *Mannae Elect* ʒ v.
Syr. ſenn. ℥ j.
tart. potasſae
Extr. Heleni āā ℈ iv.
M.
S. alle uur een eijerlepel vol (voor kinderen.)

℞ *Mannae Elect.* ℥ i ß,
pulp. tamarind ℥ j.
Tart. depur ℥ ß.
aq. foenicul ℥ v.
Syr. rubi idaei ℥ j.
S. kopjes of eetlepelsgewijze te nemen (voor volwasſenen)

℞ *Fruct. tamarind* ℥ ij.
coq. c aq. font. ℥ x *ad remanentiam* ℥ vj.
Col adde
Sulph. Sodae ℥ ß.
Mannae ℥ j.
M d.
S. alle half uur 2 lepels vol.

℞ *Pulp. tamarind.* ℥ ij.
mannae ℥ j.
Solve in
aq. rubi idaei ℥ ix.
D.
S. alle uur een half kopje.

Pulvis catharticus VOGLERI.

℞ *rad. rhei*
jalapp
nitr. potasſ. depur.
tart. depur. āā

℞ *rhei elect*
Sapon. venet. āā ʒ I β
——— *jalapin* ʒ β
M. f. pilul. gr. iij *in arg.*
S. 3 maal daags 3 pillen of meer naar den afgang.

℞ *rad rhei*
——— *tost* āā ʒ β
ol. menth. gtt. iij
M. f. pulv.
S. in eens te nemen met vocht (in den loop, zoo het noodig is, kan men er wat opium bijvoegen.)

℞ *rad. rhei* ʒ I β
— *ipecac.* ʒ β
infunde cum aq fervidae ℥ iij.
ebulliat; col. adde
gumm. arab. ʒ j
Syr. altheae ʒ iij
M. d.
S. alle uur een eetlepel vol (in den loop JAHN.)

℞ *fol. senn.* ʒ iij
Sem. coriandr.
tart. potass āā ʒ ij
inf. in aq. q. s. ad ℥ XII
col. adde
Syr. menth ℥ j β
aether nitr. alc. ʒ j β.
M.

S. alle uren 2 lepels vol.

℞ *fol Senn.*
sulphur. depur
rad. liquir.
semin. anis. āā ℥ β
sacchar alb. ℥ I I β.
M. f. pulv.
S. dagelijks 4 maal een theelepel vol (tegen *chronischen catharrus* FRITZE.)

℞ *aloes lucid.* ʒ ij
Sapon. med. ʒ j
M. f. pil. gr. I I.
S. 1 of 2 pillen op eens.

℞ *aloes lucid* ʒ ij
myrrh.
croci āā ʒ j.
Syr aurant q. s.
ut f. pilul pond gr. ij.
S. 5 pillen op eens te nemen.

℞ *rad. jalappae* ʒ β
sulph. sodae ʒ j
ol. foenicul gtt. j.
M f. pulv.
S. in eens te nemen.

℞ *rad. jalappae* ℈. j.
Mur. Hydr. oxyd gr. iv.
Elaeosacch anisi ℈ β.
M. f. pulv.
S. in eens te nemen.

℞ *pulv. rad. jalapp.*
fel tauri inspis.
extr. fumar aa ℨ ij
M. f. pilul gr. ij
S. daaglijks 3 maal 10 pillen. (bij verstopping van den onderbuik)

℞ *tart. depur* ℨ iij
pulv. rad. jalap. ℨ j
oxym. scillit.
rob. sambuc. a ℥ IV
S. alle 2 uren 3 of 4 theelepels vol (in waterzucht.)

℞ *rad. Scill.*
ammoniac aa ℨ ij
Sapon. ven. ℥ β
Olei anisi gtt. viij
M. f pilul gr. ij
S. 's morgens en 's avonds 10 pillen (BALDINGER.)

℞ *rad. scill.*
Mur. Hydr. Oxyd. aa ℈ ij
aloes ℈ β
opii gr. ij
M. f pilul gr. ij.
S. alle uren eene pil. (WEIKARD.)

℞ *pulv. scill.* gr. XXIV.
scammon.
resin. jalap aa ℨ j
extr. cathol ℈ IV.
M. f. pilul. N°. IX.
S. alle 3 of 4 uren een pil (DE MAN.)

℞ *Herb digit purp.* gr. j.
Sulph oxyd. Stib. Hydrog. gr β.
mur. Hydr. oxyd. gr. ¼
Sacchar. alb. ℈ j.
M. f. pulv. Dispensentur doses XII.
S. 's morgens en 's avonds een poeder.

℞ *Herb. digit. purp* ℨ j.
inf. c. aq. fervid. ℔ β
digere per 4 hor col. adde
tinct. cinnam ℥ j.
M. d
S. 2 maal daags een eetlepel.

℞ *rad. senegae* ℨ β
scill. gr. IV
sulph. potass ℨ j.
olei juniper. gtt. x
M. f. pulv. divid. in 4 partes aequales.
S. alle 4 uren een poeder.

℞ *rad. senegae* ℥ ij
digere cum vini hispanici ℔ j
per 3 dies vase clauso
colatura D.
S. alle 2 uren een eetlepel vol.

℞ *pulv. cantharid.* ℈ ß — j.
amygd. dulc. ℥ i.
aq. calid ℥ x
facchar. alb ℥ ß
M. d.
S. alle 2 of 3 uren een eetlepel vol.

℞ *Extr. rhei* ʒ j
canth.arid.
radic. liquir āā ℈ ß
M. f pilul gr j.
S. 2 maal daags 2 pillen.

℞ *camphor.* gr. vj
mur. Hydr oxyd. gr j ß.
cantharidum gr. j.
M. f. c. mucilacine pilulae pro una dosi (WERLHOF in de watervrees)

℞ *Tinct. cantharid* ʒ i.
—— *cort. peruv.* ℥ 1 ß
—— *opii* ʒ ß.
M. d.
S. 2 maal daags 10 droppels met een kop melk, en te fteigen tot er pijn bij de waterlozing ontftaat.

℞ *guajaci* ℈ j
mur. Hydr. oxyd. gr. ij
rad. liquir ʒ ij
M f. pulv. divid in 4 partes aequal.
S. alle 3 uur een poeder.

℞ *Sulphur depur* ℥ j
guajaci ℥ ß
Sulphur. ftib. nativ. ʒ jß
extr. cardui bened. q. f.
ut f pilulae pond. gr ij
S. 3 maal daags 10 (QUARIN.)

℞ *guajac.* ʒ ß
vitell ovi unius
aquae cinnamom ℥ ij
Syrupi cinnam. ℥ ij
M. d.
S. op eens te nemen.
(PRINGLE.)

℞ *Cort. Mezerei conc* ʒ ij
coq. cum aq. font ℥ XVI
fub finem coct. adde
rad. liq. conc ʒ ij
col. libr j. D.
S. 4 maal daags een kopje vol.

℞ *Cort. Mezer.*
Stip. Dulc. āā ʒ 1 ß
rad Bard. ℥ ij
Conc. D.
S. in 2 kannen water te koken en kopsgewijze te drinken.

℞ *Extr. aconit.* gr. VIII
Sacchar alb. ℈ IV
M. f. pulv. Divid Sedecim partes aequales.
S. 's morgens en 's avonds een poeder.

℞ *Extr. aconit.* ʒ β
—— taraxac: ʒ i β
M. f. cum rad. Bard. f. q. pil N°. 60
S. 's morgens en 's avonds een pil.

℞ *asae foetidae* ʒ iij
aloes Soccot.
Sulf. ferri
extr. millefol āā j.
M. f. pilul gr. vj.
S. 2 maal daags 10 pillen.

℞ *Sulphur. stib. nativ* ℥ β
asae foetid. ʒ i β
extr. cicutae ℥ j
—— aconit. ʒ β
M f. pilul. pond. granor ij
S. 's morgens en 's avonds 8 pillen (STOLL.)

℞ *asae foetid.* ʒ ij
solve terendo
vitello ovi unius
adde
aq. flor. chamomill ℥ viij
Syr. commun. ℥ j.
M d.
S. alle 2 uur een eetlepel vol.

℞ *pulv. rad. valer*
—— cort. geoffr. āā ℥ iij
Sulph. ferri siccat. ʒ i β
extr. gentian ℈ ij
M. f. pilul gr. iij
S. alle 3 uur 4 of meer pillen.

℞ *Sulph. ferri* gr. iv.
sem. santon. gr. x
rad. jalap.
Sacchar alb āā ℈ j
M. f. pulv. subtil.

℞ *pulv santon.*
—— rad. valer. āā ℥ ij
—— rad. jalap. ℈ i β
oxym scill. q. f.
ad Electuar.
S. theelepels gewijze.

℞ *gumm. ammoniac.*
Sapon. venet.
extr. gentian. āā ℥ ij
M. f. pilul gr. iij
S. 4 m. daags 5 pillen.

℞. *gum. ammon.*
myrrh. Elect. āā ʒ ij
aloes succot ℈ j
ol. stil. sabin. gtt. x ij
M. f. pilul. gr. iij
S. 4 m. daags 5 pillen.

℞ *rad. gent.* ℥ iij
Sulph. ferri Siccat. ℥ i β
myrrh. Elect. ℥ ij
croc. pur. ℈ ij
ol. stil. sabin. gtt. xvi
M. f. pulv. N°. XX.
S. dagelijks 4 of meer poeders.

℞ *Mur Hydr.* gr. ij
Solve exact in aq. dest. f. q.
adde
Opii pur. gr jv.
camphor gr. viij.
Sacchar alb. ʒ β
M. f pilul N°. 40.
S. 's morgens en 's avonds 3-5 pillen (HUFELAND.)

℞ *mur. Hydr. oxyd.* gr. vj.
opii gr. ij
Sacchar. alb. ʒ j.
M f pulv. divid in vj *p. acq.*
S. alle 3 uur een poeder (bij ontſtekingen.)

℞ *Mur. Hydr. oxyd* ℈ j
Sem Santon ℈ ij
M f. pulv. Divid in 4 *partes aequal.*
S. 's avonds voor het ſlapen gaan, een poeder te nemen (bij wormen.)

℞ *Mur. Hydr. oxyd.*
Sulph. oxyd. ſtib. Hydrog
aa ℈ j.
guajaci
Succ liquir. aa ℈ β
g. arab. q. f.
ut f. pilul gr. j.
S. 's morgens en 's avonds 4-12 pillen te nemen.

℞ *Extr. Taraxaci* ℥ ij
aq. menth. pip ℥ vj.
mellis despum. ℥ j.
M.

S. alle 3 uur een theelepel.

℞ *Extr. Taraxac.* ℥ j.
Tart. potasſ ℥ β
aq. foenicul ℥ viij
M. d.

S. alle 2 uur een eetlepel.

℞ *Extr. fumar.* ʒ iij
—— card. bened.
florum casſiae aa ʒ β
M. f pil gr. ij *consp. pulv. cinnam.*
S. 's morgens en 's vonds 15 pillen.

℞ *pulv. flor. arnic.* ℥ β
mell. despum ℥ ij
M. f. electuar.
S. alle 2 uur een theelepel vol.

℞ *flor. arnicae* ʒ j.
infunde cum aq bullient. ℥ viij
digeratur per quadrantem horae.
col adde
ſyr. altheae ℥ j.
M d.

S alle ½ uur 2 eetlepels vol.

℞ *rad. Saponar* ℥ ij
coq c. aq. fontan iv.
col. ℔ ij
adde
ſyr. Altheae ℥ j.
S. alle 2 uur een kop vol.

℞ *Extr. Saponar* ℥ β
tinct. rhei aq.
acet. potasf liq. āā ʒ iij
aq chamom ℥ iv.
S. alle uur een eetlepel.

℞ *Extr chelidon* ʒ j—ij
aq. Melisfae ℥ iv
oxym. fcillit. ℥ j.
D
S. 4 m. daags 2 eetlepels.

℞ *Extr. chelidon.*
Sapon medic.
gumm ammon. āā ʒ j.
M f pil. gr ij
S. 's morgends en 's avonds 15 pillen.

℞ *aq. Hyfop* ℥ vj.
Syr Altheae ℥ ij
extr. dulcamar. ℥ i β
Sulph oxyd. Stib. Hydr: gr. v.
M.

S. alle 2 uur een eetlepel vol

℞ *Stip. Dulcamar* ℥ β
infunde cum aq fontan ℔ ij
in vase claufo leniter bulliant ad remanentiam ℔ j
D.
S. alle 2 of 3 uren een halve kop met wat melk te nemen.

℞ *Extr. dulcamar.*
pulv. Stip. Dulcamar.
Sulphur. Stib nativ. āā ʒ β.
M f pilul pond gr ij.
S. dagelijks 3 of 4 maal 5-30 pillen te nemen (ALTHOF.)

℞ *Mur. Baryt.* ʒ β
Solve in
aq. depur ℥ j.
D.
S. 3 maal daags 20 droppels.

℞ *Mur. Baryt.* ʒ j.
Solve in
aq. laurocerasi ℥ j
D.
S. 3 maal daags 15 droppels.

℞ *pulv. cort. peruv*
l chen island āā ℥ i
coq c aq. fontan ℥ xx *per* ¼ *hor*
Colat D.
S. alle 2 uren een half kop.

℞ *pulv. c chin.* ℥ j
rad valer. ℥ β
digere p aliquot hor. c. aq ferv. ℥ x
Colat D.
S. alle 3 uur 2 lepels.

℞ *pulv. c. chin.* ℥ j
extr. gent. rubr. ℥ β
opii gr. j.
Syr. cort aur q. f.
ut f. pilul pond gr. ij *consp*
pulv. cort. cinam.
S. 4 maal daags 15 pillen.

℞ *pulv. c. chin* ℥ j
radicis rhei ʒ j
Syr. c. aurant ℥ iij
M. f. Elect.
S. alle 2 uur, een theelepel vol te nemen.

℞ *pulv. cort. cascar.* ℥ j
extr. gent. rubr. ʒ ij
M. f. pil. pond gr. ij
S. 3 m daags 20 pillen

℞ *pulv. c. cascar.* ℥ j
coq. cum
aq. fontan ℥ x
col. ℥ vj. *adde*
tinct. cinnam ʒ ij
S. alle 2 uur een lepel.

℞ *extr. cascar.* ʒ iij
aq. cinnam. ℥ iv.
tinct. opii fort ℈ β
Syr. c. aurant. ℥ β
M d.
S. alle 2 uur een eetlepel.

℞ *rad. gent.* ʒ iij
cort. aur. ʒ j
infunde cum
aq. ebullient. ℔ j
digeratur p. horam col. adde
tinc. c. aurant. ʒ ij
M. d.
S dagelijks 2 of 3 maal een halve kop vol te nemen.

℞ *extr. gent. rubr.* ℥ β
cort. cinnam.
rad. gent. rubr āā ℈ ij
M. f pil. pond gr ij
D. S. 4 m. daags 5—10 pillen

Pulv. antipodagricus PORTLANDI.

℞ *rad. gent. r.*
aristol. rot.
Summit. chamaedr.
chamaepit.
cent. min. āā
M. f. pulv.
S. de gift is alle morgen een drachma, drie maanden lang genomen.

℞ *rad. colomb.*
tart. pot. et sod āā ʒ j
M. f. pulv. d. in vj. *partes aeq.*
S. alle 4 uren een poeder in water te nemen.
PERCIVAL prijst dit poeder in galziekten, wanneer er nog voorhandene onzuiverheden te vermoeden zijn.

℞ *extr. colomb.* ʒ j
aq cinnam. ℥ iv
Syr. amygdalar ℥ β
M. d.

S. alle 2 uur een eetlepel.

℞ *Extr. quasſ. ſ. gent.* ʒ iij
rad. bistort. ʒ j
M. f. pilul gr. iij *consp.*
p. pulv. cinnam
S. alle 2 uur 6 pillen.

℞ *Aluminis* ʒ j
g. kino gr. xxij
opii gr. ij
M. f. pulv. divid. in vj.
p. aeq.
D. S. alle 3 nur een poeder.

℞ *aluminis*
extr. cascar. āā ʒ j
g. arab. ℥ β
aq. chamill. ℥ iv
Syr. c. aurant. ℥ β
M. d.
S. alle 2 uur een eetlepel vol

℞ *rad. valer.* ℥ β
digere cum
aq. fervid ℥ vj. *p.* ¼ *hor.*
in vase clauſo
col. refriger adde
acet. amm. liq. ℥ j.
aeth. ſulph. alc ʒ j.
M d.
S. alle 2 uur een eetlepel (HUFELAND.)

℞ *Rad. valer.* ℈ j.
castorei gr. iv.
opii gr. β.
M f. pulv.
S. op eens te nemen.

℞ *Moschi ſcr.* i—ij
Sacchar. alb ʒ j.
M. f pulv. div. in. 4 *p. aeq.*
S. alle uren een poeder.

℞ . *opii* gr. iij
Moschi
Sacchar. alb. āā ʒ j.
M. f pulv. div. in vj. *p.*
aeq.
D. S. alle 3 uur een poeder.

℞ *aſae foetid* ʒ vj.
moschi. ʒ ij
M. f pilul pond. gr. iij
S. 4 m. daags 6—12 pillen.

℞ *Moschi* ℈ ij
aq cinnam. ℥ iv.
Syr. rubi idaei. ℥ ij
M. d.
S. alle uur een eetlepel.

℞ *Cupr. ammon.* gr. iij
rad valer.
liquir āā ʒ j
M f pulv d. in vj. *p aeq.*
D S. 's morgnes en 's avonds
een poeder.

℞ *Opii.* gr. j.
Sacchar. alb. ℈ j.
M. f pulv. div. in ij *p aeq.*
S. 's avonds een poeder.

℞ *Opii gr.* xx.
camphor. ℈ ij
carb. amm. pyro animal ℈ iv
M f. pulv. div. in x *part aeq.*
S. alle uur een poeder (bij hevige kramp.)

℞ *Extr. Hyosciam.* ℈ β
Vin. Stib ʒ ij
M d.
S. 5—10 droppels te geven in kinkhoest en andere borstziekten.)

℞ *extr. Hyosciam.* gr. j.
rad. ipecac. gr. β
Sacchar alb. ℈ β
M f. pulv. Dispens. dos xij
S. alle 3 uur een poeder (in zenuwtoevallen.)

℞ *pulv. rad. Belladon* ʒ β
aq. lauroceras ℥ j β
tinct. opii croc ℈ j
Syr. rhoead ℥ j.
M. d.
S. alle half uur een theelepel vol.

℞ *pulv. rad. Bellad.* ʒ j
infunde cum
aq. fervid ℥ viij
ebul. semel
col D.
S. alle 3 uur een eetlepel vol.

℞ *nitr. arg fus.* gr. x
Sacchar. alb
micae panis āā ʒ β
M f pilul N°. LX.
S. 's morgens en 's avonds een pil.

℞ *nitr. arg fus* gr. j.
solve in
aq. flor. aurant ℥ j.
D.
S. 's morgens en 's avonds een theelepel vol.

BLADWIJZER

DER IN DEZE HANDLEIDING BESCHREVENE GENEES-MIDDELEN.

EERSTE CLASSE.

Braakmiddelen.

TWEEDE CLASSE.

Zachtwerkende Laxeermiddelen.

DERDE CLASSE.

Sterkerwerkende Purgeermiddelen.

N

VIERDE CLASSE.

Pisdrijvende middelen.

VIJFDE CLASSE.

Zweetdrijvende middelen.

ZESDE CLASSE.

Wormen-afdrijvende middelen.

ZEVENDE CLASSE.

Stondendrijvende middelen.

ACHTSTE CLASSE.

Windbrekende middelen.

NEGENDE CLASSE.

Niezing-verwekkende Middelen.

TIENDE CLASSE.

Speekſelvloed-verwekkende Middelen.

ELFDE CLASSE.

Verkoelende Middelen.

TWAALFDE CLASSE.

Oplosſende Middelen.

DERTIENDE CLASSE.

Weekmakende Middelen.

VEERTIENDE CLASSE.

Verſterkende Middelen.

VIJFTIENDE CLASSE.

Zamentrekkende Middelen.

ZESTIENDE CLASSE.

Zuurtemperende Middelen.

ZEVENTIENDE CLASSE.

Krampstillende Middelen.

ACHTTIENDE CLASSE.

Verdovende Middelen.

NEGENTIENDE CLASSE.

Bijtmiddelen.

Bij den UITGEVER dezes zijn gedrukt of te bekomen:

G. W. CONSBRUCH, Handboek der Algemeene Ziektekunde, naar het Hoogd. door F. VAN DER BREGGEN, *Cornz.* Med. Doct. te Amsterdam, Amst. 1817. . . . *f* 2 : 16 : -

W. MENSERT, Verhandeling over de Keratonyxis, (*Punctio Corneae*, Horenvliessteek,) eene onlangs uitgevondene Kunstbewerking, om de Blindheid, welke door de Cataract ontstaat, te genezen; benevens eenige Proeven en Waarnemingen, Amst. 1816. . . . *f* 1 : 16 : -

J. STEVENSON, Verhandeling over eene Ziekelijke Gevoeligheid van het Oog, Zwakheid van Gezigt genaamd. Amst. 1816. . . *f* 1 : 4 : -

H. J. VAN HOUTE, Aanmerkingen over de Breuk van den Hals des Dijebeens, met pl. 1816. *f* 1 : 10 : -

C. H. à ROIJ, Verhandeling over de Werking van den Azijn in de *Typhus*. Amst. 1817. *f* - : 11 : -

——————— over Uitwendige Geneesmiddelen tegen Inwendige Ziekten. Amst. 1816. *f* 1 : 4 : -

C. W. HUFELAND en F. v. D. BREGGEN, Onderzoek aangaande Zenuwkoortsen en Typhus. *f* 1 : 5 : -

J. P. MICHELL, Genezing der *Febres Catarrhales* of Zinkingkoortsen. . . *f* 1 : - : -

——————— over de Oorzaak, Aart, en Genezing der Zenuwziekten. . *f* 2 : 4 : -

A. F. HECKER en F. v. D. BREGGEN, Geneeswijze der Rotkoortsen. Amst. 1810. . *f* 1 : 6 : -

——————————————— over de Zenuwkoortsen. Amst. 1810. . *f* 1 : 2 : -

T. G. A. ROOSE, *Physiologie* of Handboek der Natuurkunde van den Mensch, met ophelderende aanmerkingen, door M. S. YPMA. . *f* 1 : 16 : -

———